

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
MYKOLO ROMERIO TEISĖS MOKYKLOS
BAUDŽIAMOSIOS TEISĖS IR PROCESO INSTITUTAS

IEVA SEMĖNAITĖ
BAUDŽIAMOSIOS TEISĖS IR KRIMINOLOGIJOS STUDIJŲ PROGRAMA

SEKSUALINĖ PRIEVARTA PRIEŠ VAIKUS IR JOS KVALIFIKAVIMO PROBLEMOS

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas –
Doc. dr. Tomas Girdenis

Vilnius, 2020

TURINYS

ĮVADAS	3
1. SEKSUALINĖS PRIEVARTOS PRIEŠ VAIKUS KVALIFIKUOJANČIŲ POŽYMIŲ INKRIMINAVIMO SPECIFIKA.....	8
1.1. Nukentėjusiojo – mažamečio, nepilnamečio, patyrusio seksualinę prievartą - baudžiamoji teisinė samprata.....	8
1.2. Pasinaudojimas mažametystės nulemtu bejėgiškumu kaip vienas iš išžaginimo ir seksualinio prievartavimo kvalifikuotos sudėties požymių bei vaiko socialinės brandos, išreikštos valios (<i>lytiškai santykiauti</i>) reikšmė nusikalstamos veikos kvalifikavimui.....	16
1.3. Lytinės aistros tenkinimas su nepilnamečiu, pasiūlius, pažadėjus suteikti ar suteikus piniginių ar kitokios formos atlygį.....	26
2. SEKSUALINĖS PRIEVARTOS PRIEŠ VAIKUS NORMŲ KONKURENCIJA LIETUVOS TEISMŲ PRAKTIKOJE	31
2.1. Vaiko seksualinio prievartavimo fizinio sąlyčio būdu atirbojimas nuo mažamečio asmens tvirkinimo.....	31
2.2. Jaunesnio negu šešiolikos metų asmens viliojimo atirbojimas nuo rengimosi išžaginti.....	44
IŠVADOS.....	65
PASIŪLYMAI	67
LITERATŪROS SĄRAŠAS.....	68
ANOTACIJA.....	75
ANNOTATION.....	75
SANTRAUKA	76
SUMMARY	77

IVADAS

Tiriama problema. Ar nukentėjusiojo – vaiko socialinės brandos ypatumai yra tinkamas ir pakankamas požymis, lemiantis teisingą nusikalstamos veikos kvalifikavimą? Ar fizinio sąlyčio panašumas į natūralų, analinį ar oralinį lytinį aktą, panaudotos prievartos intensyvumas bei kaltinamojo objektyvi galimybė tenkinti lytinę aistrą yra pakankami kriterijai, siekiant atriboti seksualinį vaiko prievartavimą kitokio fizinio sąlyčio būdu nuo vaiko tvirkinimo? Ar kaltinamojo siūlymas susitikti, siekiant lytiškai santykiuoti, ir ėmimasis konkrečių veiksmų, kad susitikimas įvyktų, rengimosi išžaginti stadija ar baigtas asmens viliojimo nusikaltimas?

Baigiamojo darbo aktualumas. Seksualinė prievarta prieš vaikus yra vienas sunkiausių nusikaltimų, sukeliantis nepataisomą žalą vaiko raidai bei formavimuisi. Moksliniai tyrimų duomenys patvirtina, jog vaikai, patyrę seksualinę prievartą, pasižymi emociniais, fiziniais, elgesio sunkumais, taip pat polinkiu į depresiją, savižudybę¹. Nors siekiant užkirsti kelią seksualiniams nusikaltimams nukreiptiems prieš vaikus Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas² (toliau – BK) buvo keistas net kelis kartus, įtraukiant naujas³, ne kartą griežtinant seniau įtvirtintas BK normas⁴, minėtos seksualinės prievartos kvalifikavimo problemos išliko opios iki šių dienų. Nusikalstamų veikų žinybinio registro pateikti duomenys (toliau – NVŽR) apie užregistruotą vaikų (iki 18 metų), nukentėjusių nuo seksualinės prievartos, skaičių, liudija tai, jog 2018 metais užregistruotų vaikų, patyrusių seksualinę prievartą, skaičius gerokai viršijo 2017 metų nukentėjusiųjų skaičių (2017 m. – seksualinę prievartą patyrė 86 vaikai; 2018 m. – 108, t. y. 22 vaikais daugiau nei 2017 m.)⁵. Problemos rimtumą liudija ir tai, jog daugeliu atveju vaikai nukenčia nuo pačių artimiausių žmonių, t. y. tėvų. NVŽR duomenys apie užregistruotą vaikų (iki 18 m.), nukentėjusių nuo artimų šeimos narių, nepažįstamų asmenų, skaičių (2018 m. duomenys), rodo tai, jog labiausiai vaikai kenčia dėl neteisėto tėvų elgesio (809 atvejai), perpus

¹ Neringa Grigutytė ir Gražina Gudaitė, „Seksualinės prievartos padariniai ir jų sąsajos su traumos įveikos strategijomis paauglystėje“, *Visuomenės sveikata* 1, 44 (2009): 57-66. [http://www.hi.lt/uploads/pdf/visuomenes%20sveikata/2009.1\(44\)/56-69%20psl.pdf](http://www.hi.lt/uploads/pdf/visuomenes%20sveikata/2009.1(44)/56-69%20psl.pdf).

² „Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas“, *Valstybės žinios* 89, 2741 (2000). TAR, žiūrėta 2019 m. rugsėjo 17 d. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.2B866DFF7D43/asr>.

³ „Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 151¹, 153 straipsnių papildymo ir pakeitimo įstatymas“, *Valstybės žinios* 86, 4540 (2010). LRS, žiūrėta 2019 m. rugsėjo 17 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.377767?positionInSearchResults=125&searchModelUUID=b06a43a3-ac7c-46fe-8bdb-aec375c9e74f>.

⁴ „Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 7, 8, 27, 60, 95, 97, 151, 151-1, 153, 162, 307, 308, 309 straipsnių ir priedo pakeitimo ir Kodekso papildymo 100-1, 100-2, 152-1, 251-1 straipsniais“, *Valstybės žinios* 3404, (2014). LRS, žiūrėta 2019 m. rugsėjo 17 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/54910c10ae9c11e39054dc0fb3cb01ae?positionInSearchResults=0&searchModelUUID=b06a43a3-ac7c-46fe-8bdb-aec375c9e74f>.

⁵ „Duomenys apie nukentėjusius vaikus (iki 18 metų)“, Informatikos ir ryšių departamentas prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos, 2019 m. rugsėjo 17 d., https://www.ird.lt/lt/paslaugos/nusikalstamu-veiku-zinybinio-registro-nvzr-atviri-duomenys-paslaugos/ataskaitos-1/nusikalstamumo-ir-ikiteisminių-tyrimu-statistika-1/view_item_datasource?id=7672&datasource=31766.

mažesnę dalį sudaro neteisėti nepažįstamųjų veiksmai (460 atvejų), dar mažesnę patėvių ar įtėvių (243 atvejai) bei artimų giminaičių (141 atvejis) veiksmai⁶.

Seksualinės prievartos užkardymui BK yra skirtas XXI skyrius, kuris numato net keletą seksualinę prievartą prieš vaikus aprašančių nusikalstamų veikų. Nepaisant to, jog BK pakankamai plačiai ir detalai aprašomi minėtų XXI skyriaus nusikalstamų veikų požymiai, teismų praktikoje vis dar pasitaiko netikslumų, kai neteisėti seksualinės prievartos veiksmai neteisingai kvalifikuojami pagal netinkamą BK straipsnį. Pasitaiko tokių atvejų, kai teismai seksualinio prievartavimo veiksmus palaiko vaiko tvirkinimu⁷, o rengimąsi išžaginti kvalifikuoja kaip asmens viliojimą⁸. Neteisingas veikos kvalifikavimas lemia esminius nukentėjusiojo bei kaltinamojo teisių apsaugos pažeidimus, taip pat neteisingą asmens nubaudimą, bausmės paskyrimą. Kas, savo ruožtu, yra laikoma esminiais Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso⁹ (toliau – BPK) normų bei principų pažeidimais ir prieštarauja BPK 1 straipsnyje apibrėžtai baudžiamojo proceso paskirčiai, t. y. „*ginant žmogaus ir piliečio teises bei laisves, visuomenės ir valstybės interesus greitai, išsamiai atskleisti nusikalstamas veikas ir tinkamai pritaikyti įstatymą, kad nusikalstamą veiką padaręs asmuo būtų teisingai nubaustas ir niekas nekaltas nebūtų nuteistas*“¹⁰. Be kita ko, nagrinėjant seksualinės prievartos prieš vaikus bylas, teismams kyla problemų atribojant pasinaudojimą mažamečio asmens bejėgiška būkle nuo laisvanoriško sutikimo bei reiškiamos iniciatyvos lytiniams santykiams¹¹, kurią lemia pakankamas mažamečio asmens fizinis ir psichinis išsivystymas, socialinė branda. Minėtas atribojimo klausimas kelia problemų siekiant nustatyti ar buvo padaryta veika, taip pat kokia nusikalstama veika buvo padaryta, išžaginimas, seksualinis prievartavimas, pasinaudojant mažamečio asmens bejėgiška būkle, ar visgi lytinės aistros tenkinimas, pažeidžiant nepilnamečio asmens seksualinio apsisprendimo laisvę ir (ar) neliečiamumą. Minėtos veikų kvalifikavimo problemos paskatino darbo autorę atlikti gilesnę seksualinės prievartos prieš vaikus veikų analizę, išskirti kriterijus, leidžiančius aiškiai atriboti seksualinio prievartavimo veiksmus nuo vaikų tvirkinimo, rengimąsi išžaginti nuo asmens viliojimo. Kylantys neaiškumai tarp pasinaudojimo mažamečių bejėgiška

⁶ „Duomenys apie nukentėjusius vaikus (iki 18 metų)“, Informatikos ir ryšių departamentas prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos, 2019 m. rugsėjo 17 d., https://www.ird.lt/lt/paslaugos/nusikalstamu-veiku-zinybinio-registro-nvzr-atviri-duomenys-paslaugos/ataskaitos-1/nusikalstamumo-ir-ikiteisiniu-tyrimu-statistika-1/view_item_datasource?id=7672&datasource=31764.

⁷ Kalbama apie pakeistą Lietuvos apeliacinio teismo nuosprendį, kurio fabula atsispindi pakeistoje nutartyje. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. balandžio 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-116-942/2016“, <http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=9fe93d26-cbd6-4e68-99ed-daea050f1c7b>.

⁸ „Kauno apylinkės teismo 2016 m. lapkričio 17 d. baudžiamasis įsakymas baudžiamojoje byloje Nr. 1-2222-917/2016“, <https://eteismai.lt/byla/32026081002334/1-2222-917/2016>.

⁹ „Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas“, *Valstybės žinios* 37, 1341 (2002). TAR, 2019 m. rugsėjo 17 d. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.EC588C321777/asr>.

¹⁰ *Ibid*, 1 straipsnis.

¹¹ „Lietuvos apeliacinio teismo 2011 m. balandžio 29 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-263/2011“, <http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=d83493e7-8075-4938-9f8c-67aefefecab>; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. gruodžio 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-527/2011“, <http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=9e3ee213-4ca3-4036-a33a-cb6e82d926cb>.

būkle ir pakankamos socialinės brandos lemto mažamečio duoto sutikimo lytiniais santykiais, paskatino pateikti aiškius mažamečio fizinio bei psichinio išsivystymo bruožus, kurie leistų nustatyti ribą tarp mažamečio bejėgiškos būklės ir laisvai duoto, aiškiai suvokto mažamečio sutikimo.

Baigiamojo darbo mokslinis naujumas ir tiriamos problemos ištyrimo lygis. Seksualinė prievarta prieš vaikus lietuvių autorių darbuose daugeliu atveju yra ne pagrindinė, o sudedamoji kitų nagrinėjamų temų dalis. T. Žėkas¹² vaikų seksualinę prievartą analizuoja vaikų išnaudojimo pornografijai kontekste, S. Bikelis¹³ tiria kaltinamojo abejonų, dėl nukentėjusiojo asmens amžiaus, reikšmę baudžiamajam teisiniam vertinimui, O. Fedosiukas¹⁴ jaunesnio negu šešiolikos metų asmens viliojimo normą aptaria dirbtinės kriminalizacijos kontekste, G. Babachinaitė¹⁵ vaikų seksualinę prievartą prieš vaikus analizuoja kriminologiniu aspektu. Kiek plačiau ir detaliau seksualinė prievarta prieš vaikus aptariama A. Abramavičiaus ir G. Švedo¹⁶. Nepaisant to, jog minėti darbai yra svarbi ir reikšminga teisės doktrinos dalis, juose tik fragmentiškai užsimenama apie seksualinę prievartą, giliau netiriant bei neanalizuojant seksualinės prievartos prieš vaikus kvalifikavimo problemų, kas patvirtina poreikį į aukščiau nurodytas problemas gilintis plačiau.

Baigiamojo darbo reikšmė. Darbe išgryninamos esminės seksualinės prievartos prieš vaikus kvalifikavimo problemos, pateikiami galimi problemų sprendimo būdai. Taip pat išskiriami detalūs kriterijai, padėsiantys atriboti seksualinio prievartavimo veiksmus nuo vaikų tvirkinimo, o rengimąsi išžaginti nuo asmens viliojimo. Be kita ko, apžvelgiama nukentėjusiojo socialinės brandos reikšmė nusikalstamos veikos kvalifikavimui, aptariami mažamečio fizinio ir psichinio išsivystymo bruožai bei pateikiamos rekomendacijos, palengvinsiančios nustatinėjant kokia nusikalstama veika buvo padaryta (*išžaginimas, seksualinis prievartavimas ar lytinės aistros tenkinimas*) ir ar veika apskritai buvo padaryta. Minėti kriterijai bei rekomendacijos padėtų sumažinti neteisingai kvalifikuojamų veikų skaičių, kas, savo ruožtu, lemtų tinkamą nukentėjusiojo bei kaltinamojo teisių apsaugą baudžiamojo proceso metu, teisingą asmens nubaudimą bei baudmės paskyrimą seksualinės prievartos prieš vaikus bylose.

¹² Tautvydas Žėkas, „Vaiko išnaudojimas pornografijai: baudžiamieji teisiniai ir kriminologiniai aspektai“ (daktaro disertacija, Vilniaus universitetas, 2011). <https://epublications.vu.lt/object/elaba:2010951/index.html>.

¹³ Skirmantas Bikelis, „Kaltininko abejonė dėl nusikalstamos veikos aplinkybių ir jos baudžiamasis teisinis vertinimas“, *Jurisprudencija* 8, 98 (2007): 41-47, <https://www3.mruni.eu/ojs/jurisprudence/article/view/2690/2494>; Skirmantas Bikelis, „Tyčinė kaltė baudžiamosios teisės teorijoje ir teismų praktikoje“ (daktaro disertacija, Mykolo Romerio universitetas, 2007). <https://repository.mruni.eu/handle/007/15929?locale-attribute=lt>.

¹⁴ Olegas Fedosiukas, „Dirbtinis kriminalizavimas kaip teisinės praktikos patologija“, *Teisės apžvalga* 2, 14 (2016): 28-47. https://www.vdu.lt/cris/bitstream/20.500.12259/32524/1/ISSN2029-4239_2016_N_2_14.PG_28-47.pdf.

¹⁵ Genovaitė Babachinaitė, „Smurtinio nusikalstamumo samprata, tendencijos ir šiuolaikiniai raiškos ypatumai Lietuvoje“, *Jurisprudencija* 1, 103 (2008): 16-21. <https://www3.mruni.eu/ojs/jurisprudence/article/view/2628/2433>.

¹⁶ Armanas Abramavičius ir Gintaras Švedas, „Kai kurios baudžiamosios atsakomybės už nusikaltimus vaikų seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui reglamentavimo problemos“, *Teisė* 66, 1 (2008): 8-18. <https://www.journals.vu.lt/teise/article/view/375/316>.

Tyrimo tikslas. Atskleidus esmines seksualinės prievartos prieš vaikus bylose pasitaikančias įstatymo aiškinimo ir nusikalstamų veikų kvalifikavimo problemas, pateikti detalius skirtingo seksualinio pobūdžio veikslių atribojimo kriterijus.

Tyrimo uždaviniai.

1. Atskleisti nukentėjusiojo – mažamečio, nepilnamečio, patyrusio seksualinę prievartą, teisinę sampratą;
2. Apžvelgti vaiko socialinės brandos ypatumus bei išreikštos valios (*lytiškai santykiškai*) reikšmę nusikalstamos veikos kvalifikavimui;
3. Atlikus lyginamąją BK 149, 150, 151¹, 152¹, 153 normų analizę, išgryninti esmines seksualinės prievartos prieš vaikus bylose kylančias normų atribojimo problemas;
4. Pateikti galimus problemų sprendimo būdus, t. y. kriterijus, kurie leistų atriboti seksualinio prievartavimo veiksmus nuo vaikų tvirkinimo, o rengimąsi išžaginti nuo asmens viliojimo.

Tyrimo metodika. Dokumentų analizės metodas – naudojamas analizuojant Lietuvos Respublikos bei užsienio šalių įstatymus. Lyginamasis teisinis metodas – taikomas lyginant BK XXI skyriaus normas, Lietuvos bei užsienio šalių įstatymus bei teismų praktiką. Loginis analitinis metodas – taikomas apibendrinant naudotą informaciją, išskiriant svarbiausius kriterijus bei pateikiant glaustas išvadas. Sisteminis analizės metodas – naudojamas sistemiškai išskiriant tyrimo objektą, seksualinę prievartą prieš vaikus, kitų nusikalstamų veikų kontekste.

Tyrimo struktūra. Darbas sudarytas iš įvado, dviejų skyrių, juos detalizuojančių smulkesnių poskyrių bei darbą apibendrinančių išvadų bei pasiūlymų.

Pirmame skyriuje daugiausiai dėmesio skiriama seksualinės prievartos normų kvalifikuojančių požymių sudėties analizei. Taip pat atskleidžiama kaip pasinaudojimas mažamečio asmens bejėgiška būkle, jo socialinės raidos ypatumai, lytinės aistros tenkinimas už piniginių atlygį lemia veikos kvalifikavimą.

Antrame skyriuje pateikiama lyginamoji Lietuvos teismų praktikos analizė, išskiriamos esminės seksualinės prievartos prieš vaikus kvalifikavimo problemos bei pateikiami normų atribojimo būdai.

Paskutinę darbo dalį sudaro autorės pateiktos išvados bei pasiūlymai.

Ginamieji teiginiai.

1. Laisvanoriškas sutikimas bei reiškiamą iniciatyva lytiniam santykiams, kurią lemia pakankamas mažamečio asmens fizinis ir psichinis išsivystymas, socialinė branda, gali lemti išvadą, jog nusikalstama veika prieš mažametį padaryta nebuvo.
2. Panašumas į natūralų, analinį ar oralinį lytinį aktą, panaudotos prievartos intensyvumas bei kaltinamojo objektyvi galimybė tenkinti lytinę aistrą teismų praktikoje turėtų būti

išsamiau aiškinami bei motyvuojami, jog taptų pakankamu pagrindu atriboti seksualinį vaiko prievartavimą kitokio fizinio sąlyčio būdu nuo vaiko tvirkinimo.

3. Kaltinamojo siūlymas susitikti, siekiant lytiškai santykiauti, ir ėmimasis konkrečių veiksmų, kad susitikimas įvyktų, turėtų būti vertinami kaip sunkesnis nusikaltimas, t. y. rengimasis išžaginti, taip siekiant užtikrinti didesnę vaikų seksualinio neliečiamumo apsaugą bei griežtesnę atsakomybę.

1. SEKSUALINĖS PRIEVARTOS PRIEŠ VAIKUS KVALIFIKUOJANČIŲ POŽYMIŲ INKRIMINAVIMO SPECIFIKA

Lietuvos baudžiamajame įstatyme seksualinės prievartos nusikaltimams skirtas XXI skyrius. Šiame skyriuje be pagrindinių nusikalstamos veikos sudėčių, numatytos ir kvalifikuotos sudėties, kuriose aprašomi papildomi, veikos pavojingumą didinantys požymiai¹⁷. Norint atskleisti seksualinės prievartos nusikaltimų kvalifikuojančių požymių inkriminavimo specifiką, visų pirma reikia susipažinti su pačiais nusikalstamos veikos kvalifikuojančiais požymiais. Tik aptarus mažamečio, nepilnamečio, patyrusio seksualinę prievartą, teisinę sampratą bei susipažinus su mažametystės nulemtos bejėgiškos būklės ypatumais bei jos paneigimo galimybėmis ir plačiau išanalizavus lytinės aistros tenkinimo už atlygį normą, įmanoma nustatyti kokia nusikalstama veika buvo padaryta (*išžaginimas, seksualinis prievartavimas ar lytinės aistros tenkinimas*) ir ar veika apskritai buvo padaryta.

1.1. Nukentėjusiojo – mažamečio, nepilnamečio, patyrusio seksualinę prievartą - baudžiamoji teisinė samprata

Seksualinė prievarta prieš vaikus – tai nusikaltimas, kurio nukentėjusysis yra vienas labiausiai pažeidžiamų asmenų – vaikas. Siekiant apsaugoti vaikus nuo bet kokio seksualinio išnaudojimo ir seksualinės prievartos, prieš minėtus nusikaltimus yra kovojama ne tik nacionaliniu, bet ir tarptautiniu lygiu¹⁸. Tuo tarpu Lietuva pagal tarptautinius įsipareigojimus yra prisiėmusi pareigą „*ginti vaiką nuo visų seksualinio išnaudojimo ir seksualinio suvedžiojimo formų*“¹⁹. Atsižvelgiant į tai, jog vaikas yra laikomas specifiniu nukentėjusiuoju, Lietuvos baudžiamajame įstatyme seksualinė prievarta prieš vaikus yra įtvirtinta arba atskiruose seksualinę prievartą tik prieš vaikus numatančiuose BK straipsniuose (151¹ str., 152¹ str., 153 str.), arba išskirta kaip kvalifikuojantis seksualinio nusikaltimo sudėties požymis (149 str., 150 str., 151 str., 151¹ str.), pažymint didesnę veikos pavojingumą ir numatant griežtesnę atsakomybę.

¹⁷ Vytautas Piesliakas. *Lietuvos baudžiamoji teisė. Pirmoji knyga. Antroji pataisyta ir papildyta laida* (Vilnius: Justitia, 2009), 200.

¹⁸ „Europos Tarybos konvencija dėl vaikų apsaugos nuo seksualinio išnaudojimo ir seksualinės prievartos prieš juos“, 2007 m. spalio 25 d., *Valstybės žinios* 136, 6972 (2012) LRS, žiūrėta 2020 m. vasario 23 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.434001?positionInSearchResults=0&searchModelUUID=b06a43a3-ac7c-46fe-8bdb-aec375c9e74f>; „2011 m. gruodžio 13 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2011/92/ES dėl kovos su seksualine prievarta prieš vaikus, jų seksualiniu išnaudojimu ir vaikų pornografija, kuria pakeičiamas Tarybos pamatinis sprendimas 2004/68/TVR“, EUR-lex, žiūrėta 2020 m. vasario 23 d., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX%3A32011L0093>, „2011 m. balandžio 5 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2011/36/ES dėl prekybos žmonėmis prevencijos, kovos su ja ir aukų apsaugos, pakeičianti Tarybos pamatinį sprendimą 2002/629/TVR“, EUR-lex, žiūrėta 2020 m. vasario 23 d., <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2011/36/oj/?locale=lt>.

¹⁹ „Vaiko teisių konvencija“, 1989 m. lapkričio 20 d. Jungtinių Tautų Generalinės Asamblėjos 44/25 rezoliucija pagal Trečiojo komiteto pranešimą (A/44/736 ir Corr. 1), *Valstybės žinios* 60, 1501 (1995), 34 straipsnis. LRS, žiūrėta 2020 m. vasario 23 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.19848>.

Tiek Europos Tarybos konvencijoje dėl vaikų apsaugos nuo seksualinio išnaudojimo ir seksualinės prievartos prieš juos, tiek Vaiko teisių konvencijoje vaikas yra apibrėžiamas kaip bet kuris 18 metų nesulaukęs asmuo²⁰. Nors Lietuvos BK XXI skyriuje tiesiogiai vaiko, kaip nukentėjusiojo asmens, sąvoka vartojama nėra, įstatymas numato kitas į vaiko apibrėžimą įeinančias sąvokas, t. y. nepilnametis asmuo (149 str., 150 str., 151 str., 151¹ str.), mažametis asmuo (149 str., 150 str.), jaunesnis negu šešiolikos metų asmuo (151¹ str., 152¹ str., 153 str.). Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato nutarime dėl teismų praktikos išžaginimo ir seksualinio prievartavimo baudžiamosiose bylose (toliau – Nutarimas) pateiktas išaiškinimas, jog nukentėjusiuoju mažamečiu yra laikomas asmuo, kuriam „nusikaltimo padarymo metu nebuvo suėję 14 metų“²¹, o nukentėjusiuoju nepilnamečiu laikomas asmuo, kuriam „nusikaltimo padarymo metu buvo suėję 14 metų, bet nebuvo suėję 18 metų“²². Iš Nutarime pateikto išaiškinimo matyti, jog teismo pateikta nepilnamečio sąvoka apima ir jaunesnį negu šešiolikos metų asmenį. Nors šios sąvokos panašios, pastarųjų sutapatinti nereikėtų, kadangi BK 151¹ str. 2 d., 152¹ str., 153 str. numatyta jaunesnio negu šešiolikos metų asmens sąvoka yra vartojama kaip atskiras terminas, nesiejant pastarojo su nepilnamečio sąvoka. Šis terminas savo ruožtu apima mažamečio sąvoką, tačiau yra siauresnis nei nepilnamečio sąvoka, t. y. neapima 16, 17 metų asmenų.

Iš Lietuvos BK 153 str. pakeitimo bei BK 151¹ str. papildymo Seimo parengto įstatymo projekto aiškinamojo rašto²³ (toliau – Aiškinamasis raštas) matyti, jog minėta amžiaus riba buvo pasirinkta neatsitiktinai. Papildomą minėtos amžiaus ribos pasirinkimą bei išskyrimą lėmė siekis apsaugoti jaunesnius negu šešiolikos metų asmenis nuo seksualinių santykių, kurių pobūdžio, esmės ir padarinių pastarieji pilnai nesuvokia dėl visą apimančios lytinės brandos nebuvimo²⁴. Svarbu pažymėti ir tai, jog šiame Aiškinamajame rašte jaunesnio negu šešiolikos metų asmens lytinė bei psichinė branda yra siejama ne tik su vaiko suvokimu apie lytinius santykius, ankstyvu fiziologiniu ir anatominiu kūno išsivystymu bei gebėjimu lytiškai santykiauti, pastoti, bet ir iš to kylančiomis pasekmėmis bei atsakomybėmis, kurių jaunesnis negu šešiolikos metų asmuo daugeliu atveju neturi galimybės suvokti ar prisiimti. Iki šešiolikos metų asmenys dėl psichinio nesubrendimo ne tik pilnai nesuvokia su jais atliekamų seksualinio pobūdžio veiksmų, rizikuoja sutrikdyti savo fizinę bei psichologinę vystymąsi, bet ir neturi „normalių sąlygų auginti kūdikį,

²⁰ „Vaiko teisių konvencija“, *supra note*, 19: 1 straipsnis.

²¹ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2004 m. gruodžio 30 d. Teismų praktikos išžaginimo ir seksualinio prievartavimo baudžiamosiose bylose apžvalga“ Nr. 49. Teismų praktika. 2004, 22.

²² *Ibid.*

²³ „Baudžiamojo kodekso 153 straipsnio pakeitimo bei Kodekso papildymo 151(1) straipsniu įstatymo projekto aiškinamasis raštas Nr. XP-221(2)“, LRS, žiūrėta 2020 m. vasario 23 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.249931?jfwid=-gs204ke98>.

²⁴ *Ibid.*

*išlaiko su minėtų funkcijų atlikimu nesuderinamą konstitucinę teisę ir pareigą mokytis ir pan*²⁵. Akivaizdu, jog siekiant nubrėžti amžiaus ribą nuo kurios neprievartinis lytinis santykiavimas nebūtų baudžiamas, buvo atsižvelgta ne tik į Lietuvos BK saugomą vaiko seksualinį neliečiamumą bei gebėjimą suvokti pačius lytinius santykius, bet ir į Lietuvos Respublikos Konstitucijoje²⁶ numatytas pareigas ir iš lytinių santykių kylančias atsakomybes, kurių suvokimas bei įgyvendinimo galimybė (privalomai mokytis iki šešiolikos metų, auklėti bei iki pilnametystės išlaikyti vaikus) yra nemažiau svarbi. Manytina, jog siekiant, kad šias konstitucines pareigas asmenys iš tiesų turėtų galimybę įgyvendinti ir buvo pasirinkta minėta jaunesnio negu šešiolikos metų amžiaus riba.

Kaip matyti iš pateiktų pavyzdžių, vaiko seksualinis neliečiamumas Lietuvos BK yra saugomas išskiriant atskiras vaikų amžiaus kategorijas, t. y. nepilnamečius, mažamečius, jaunesnius negu šešiolikos metų asmenis, atitinkamai įstatyme numatant griežčiausias baudžiamosios atsakomybės ribas jauniausiai ir pažeidžiamiausiai vaikų amžiaus grupei – mažamečiams. Kiekvieną iš šių amžiaus grupių atitinkamai siekiama apsaugoti atsižvelgiant į kiekvieno iš jų fizinį bei psichinį išsivystymą ir socialinę brandą. Mažamečiams skiriama didžiausia apsauga, kadangi pastarieji daugeliu atveju yra ne tik pilnai fiziškai neišsivystę, tačiau jų socialinė branda ir suvokimas apie lytinius santykius yra per menkas, kad būtų galima kalbėti apie laisvanoriškus, pakankamos socialinės brandos nulemtus lytinius santykius. Jaunesnius negu šešiolikos metų asmenis įstatymas saugo nuo prievartinių bei neprievartinių lytinių santykių, atsižvelgdamas į tai, jog pastarųjų socialinė branda daugeliu atveju taip pat nėra pakankama, jog pastarieji iki galo suvoktų lytinius santykius, jų esmę, iš jų kylančias pareigas bei atsakomybes. O nepilnamečius asmenis siekiama apsaugoti nuo prievartinių lytinių santykių bei santykių, kurie yra nulemti ne laisvai duoto nepilnamečio sutikimo, tačiau sutikimą gavus, pažeidus nepilnamečio asmens seksualinio apsisprendimo laisvę, t. y. pasiūlius piniginį ar kitokios formos atlygį.

Kitas aspektas, kurį reikėtų aptarti, yra kaltinamojo suvokimo apie nukentėjusiojo amžių reikšmė nusikalstamos veikos kvalifikavimui. Norint kaltinamąjį patraukti baudžiamojon atsakomybėn ir inkriminuoti seksualinio nusikaltimo kvalifikuojantį požymį, liudijantį, jog seksualinė prievarta buvo nukreipta prieš mažametį ar nepilnametį, būtina nustatyti, jog kaltinamasis darydamas nusikalstamą veiką suvokė šį kvalifikuojantį požymį arba *„turėjo ir galėjo jį suvokti“*²⁷. Teismų praktikoje pasitaiko atvejų, kuomet kaltinamojo suvokimas apie

²⁵ „Baudžiamojo kodekso 153 straipsnio pakeitimo bei Kodekso papildymo 151(1) straipsniu įstatymo projekto aiškinamasis raštas Nr. XP-221(2)“, *supra note*, 23.

²⁶ „Lietuvos Respublikos Konstitucija“, *Lietuvos aidas* 220-0, (1992). LRS, žiūrėta 2020 m. vasario 25 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.1890/asr>.

²⁷ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2004 m. gruodžio 30 d. Teismų praktikos išžagavimo ir seksualinio prievartavimo baudžiamosiose bylose apžvalga Nr. 49“, *supra note*, 21.

nukentėjusiojo amžių yra ginčijamas, o teismų sprendimai keičiami²⁸. Atsižvelgiant į tai, manytina, jog tikslinga būtų išskirti pagrindines aplinkybes, kuriomis remiantis teismai nusprendžia, jog kaltinamasis suvokė arba turėjo ir galėjo suvokti nukentėjusiojo amžių, bei aplinkybes, kurios liudija priešingai.

Tai, jog kaltinamasis žinojo bei suvokė nukentėjusiojo amžių dažnai liudija tiesioginis informacijos apie amžių apsisikeitimas ar bendravimas socialiniuose tinkluose, kuriuose informacija apie nukentėjusiojo amžių yra laisvai prieinama²⁹, kaltinamajam žinoma informacija apie nukentėjusiojo mokymąsi mokykloje³⁰, nukentėjusiojo mokyklinės uniformos dėvėjimas³¹, nukentėjusiojo išvaizdos ypatumai (smulkus kūno sudėjimas, nedidelis ūgis, vaikiški veido bruožai)³², kaltinamąjį bei nukentėjusįjį siejantys giminystės ryšiai³³, bendri užsiėmimai, bendra praeitis³⁴. Kaip papildoma aplinkybė, leidžianti tinkamai identifikuoti nukentėjusiojo amžių, kartais yra nurodoma kaltinamojo panašaus (kaip nukentėjusiojo) amžiaus auginami vaikai, leidžiantys geriau suvokti „*vaikų augimo ypatumus bei jų amžiaus ypatybes*“³⁵. Kiek dviprasmiškomis laikytinos teismo formaliai nurodomos aplinkybės, nukentėjusiojo bendravimo ypatumai ar kaltinamojo gyvenimiška patirtis (įgytas aukštesnysis išsilavinimas)³⁶, ypač jeigu kalbama apie nukentėjusįjį, kuriam yra 13 metų (laikomas mažamečiu, nors galimybė suklysti, jog yra nepilnametis lengvai tikėtina) arba nukentėjusįjį, kuriam yra 17 metų (iki 18 metų laikomas nepilnamečiu). Minėtos aplinkybės, savaime nei patvirtina, nei paneigia kaltinamojo suvokimo apie nukentėjusiojo amžių. Nesant aiškiai reglamentuotų ir išsamiai apibūdintų nepilnamečio ir mažamečio bendravimo ypatumų skirtumų, skirtingais amžiaus tarpsniais, bei nepateikiant detalaus išaiškinimo kaip įgytas išsilavinimas (nekalbant apie psichologinį, pedagoginį ar kitos krypties išsilavinimą, kuriame susiduriama su informacija apie vaikų raidą ir jų bendravimo ypatumus) savaime padeda nustatyti nukentėjusiojo amžių, bei nesant kitų kaltinamojo suvokimą apie nukentėjusiojo amžių patvirtinančių duomenų, manytina, jog teismo sprendime formaliai pažymėtos aplinkybės (nukentėjusiojo bendravimo ypatumai, kaltinamojo

²⁸ „Lietuvos apeliacinio Teismo 2012 m. balandžio 2 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-158-2012,“ <http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=0f01824e-acde-4791-a6e7-9385ba25444c>.

²⁹ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. spalio 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-232-942/2018,“ <https://eteismai.lt/byla/230326169801845/2K-232-942/2018>.

³⁰ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. vasario 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-16-895/2016,“ <https://eteismai.lt/byla/158305767799439/2K-16-895/2016>.

³¹ „Panevėžio apygardos teismo 2019 m. gegužės 21 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-80-366/2019,“ <http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=622158da-17ae-4ba0-bf15-c66c090a2760>.

³² *Ibid.*

³³ „Šiaulių apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2017 m. birželio 16 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. N1-78-616/2017,“ <http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=3da5a8e8-dc20-4dc5-9d6a-a4c91c3143ab>.

³⁴ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. gegužės 17 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-180-788/2016,“ <http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=3abafbea-111c-45c9-bd87-90f678d30c31>.

³⁵ „Panevėžio apygardos teismo 2014 m. rugsėjo 2 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-82-193/2014,“ <http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=bc3c6761-5652-4fc7-8b01-5a9d60db7c90>.

³⁶ „Šiaulių apygardos teismo 2014 m. birželio 19 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-473-309-2014,“ <http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=9dfdba06-a767-400f-9847-c1071e369493>.

gyvenimiška patirtis) savaime neturėtų lemti neginčijamos išvados, jog kaltinamasis aiškiai suvokė nukentėjusiojo amžių. Priešingai, neretai pasitaiko atveju, jog nukentėjusiojo bendravimo ypatumai dažniau suklaidina kaltinamąjį nei leidžia tinkamai identifikuoti nukentėjusiojo amžių³⁷.

Tuo tarpu, nesant neginčijamų duomenų, liudijančių tvirtą kaltinamojo suvokimą apie nukentėjusiojo amžių, galime kalbėti nebent apie kaltinamajam kilusią abejonę. Tačiau kyla klausimas kaip tokiu atveju turėtų būti vertinama ir kokią išvadą lemtų kaltinamojo abejonė dėl nukentėjusiojo amžiaus tiesiogine tyčia padaromose nusikalstamosiose veikose. BK 15 str. 2 d. 1 p. imperatyviai nurodo, jog veika yra padaryta tiesiogine tyčia tik jeigu „*asmuo suvokė pavojingą nusikalstamos veikos pobūdį*“³⁸, o BPK 44 str. 6 d. įtvirtintas *in dubio pro reo* principas teigia, jog visos abejonės ir neaiškumai dėl kaltinamojo kaltės ar kitų aplinkybių, turi būti vertinamos kaltinamojo naudai³⁹. Iš šių imperatyvų sektų išvada, jog teismams tiesioginės tyčios veikose nenustačius absoliutaus kaltinamojo suvokimo dėl nukentėjusiojo mažametystės ar pilnametystės, t. y. esant abejonei ar kaltinamasis iš tiesų suvokė kvalifikuojantį nusikalstamos veikos požymį, pastarajam šis kvalifikuojantis požymis inkriminuojamas būti neturėtų. Tačiau ar tikrai taip yra. Tiek Nutarime⁴⁰, tiek teismų sprendimuose pateikiami išaiškinimai vienareikšmiškai liudija, jog net „*jei kaltininkas ir nesuvokė, kad nukentėjusysis yra nepilnametis asmuo, tačiau teismas pripažįsta, kad kaltinamasis pagal bylos aplinkybes, ypač nukentėjusiojo fizinis duomenis, taip pat savo asmenines savybes, turėjo ir galėjo suvokti, kad nukentėjusysis yra nepilnametis asmuo*“⁴¹, kaltinamasis atsako už kvalifikuotą nusikalstamą veiką. Mokslinėje doktrinoje tokiais atvejais kalbama apie mišrią kaltę, kuomet kaltinamojo psichinis santykis su pagrindine veika ir kvalifikuojančiais požymiais išsiskiria į dvi atskiras kaltės formas: tyčinę (santykis su pagrindine veika) ir neatsargią (santykis su veikos kvalifikuojančiais požymiais)⁴². Nepaisant to, visgi kyla klausimas ar gali tyčinės nusikalstamos veikos pagrindiniai ir kvalifikuotos sudėties požymiai būti suprantami skirtingai. S. Bikelis yra pažymėjęs, jog toks reglamentavimas „*ne visai atitinka baudžiamąjį įstatymą*“⁴³, kadangi, kaip jau buvo minėta, BK 15 str. 2 d. 1 p. yra įtvirtintas priešingas imperatyvas. Siekiant išspręsti minėtą neatitikimą, S. Bikelis siūlo vadovautis anglų – amerikiečių bei Vokietijos baudžiamosios teisės pavyzdžiais ir

³⁷ „Klaipėdos apygardos teismo 2012 m. liepos 5 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-52-107-2012,“ <http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=a7ad9982-719d-4e92-ae2e-22652089d5f4>.

³⁸ „Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas,“ *supra* note, 2: 15 straipsnis.

³⁹ „Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas,“ *supra* note, 9: 44 straipsnis.

⁴⁰ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2004 m. gruodžio 30 d. Teismų praktikos išžaginimo ir seksualinio prievartavimo baudžiamosiose bylose apžvalga Nr. 49,“ *supra* note, 21.

⁴¹ „Vilniaus apygardos teismo 2010 m. gruodžio 8 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-1177-376-2010,“ <http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=e14dc56f-28d8-410f-a762-d17f3558abfc>.

⁴² Tomas Girdenis, „Subjektyvieji nusikalstamos veikos sudėties požymiai“ (paskaitų tezės, Mykolo Romerio teisės mokykla, 2011): 47.

⁴³ Skirmantas Bikelis, „Tyčinė kaltė baudžiamosios teisės teorijoje ir teismų praktikoje“ (daktaro disertacija, Mykolo Romerio universitetas, 2007): 86. <https://repository.mruni.eu/handle/007/15929?locale-attribute=lt>.

Lietuvos baudžiamojoje teisėje siūlo nustatyti naujovę, jog netiesioginė tyčia būtų galima tiek formaliose, tiek materialiose sudėtyse⁴⁴. Atsižvelgiant į tai, S. Bikelis siūlo koreguoti baudžiamajame įstatyme pateiktą netiesioginės tyčios apibrėžimą, suformuluojant jį taip, jog asmuo, kuris nusikalstamos veikos darymo metu „*suvokė pakankamai didelę nusikalstamos veikos požymių <...> realizavimo tikimybę*“⁴⁵, būtų laikomas veikęs netiesiogine tyčia. Nors siūloma naujovė būtų nemenkas iššūkis keičiant Lietuvos baudžiamąjį kodeksą bei iš naujo formuojant teismų praktiką, visgi baudžiamajame įstatyme pakeitus jau esamą netiesioginės tyčios (materialioms sudėtimis taikomą) apibrėžimą taip, kad jis apimtų ir formalias sudėtis⁴⁶, kaltė dėl šio požymio realizavimo būtų įrodinėjama remiantis ne kaltinamojo kvalifikuojančio požymio nesuvokimu, nors pastarasis turėjo ir galėjo suvokti šį požymį (kalbama apie šiuo metu teismų praktikoje taikomą mišrios kaltės institutą), bet kaltinamojo abejojant dėl kvalifikuojančio požymio realizavimo galimybes.

Lietuvos baudžiamajame kodekse tiek tiesioginės, tiek netiesioginės tyčios apibrėžimai pasižymi tuo, jog jie abu imperatyviai nurodo, jog tyčinėse veikose kaltinamasis privalo suvokti visus nusikalstamos veikos sudėties požymius. Vienintelis šių dviejų tyčios formų skirtumas yra padarinių siekis. Nepaisant to, jog tiesioginės tyčios atveju kaltinamasis padarinių sąmoningai siekia ir nori, o netiesioginės tyčios atveju – nors padarinių nenori, tačiau sąmoningai leidžia jiems atsirasti, išvada nesikeičia abiem atvejais kaltinamasis suvokia ir „*numato, kad dėl jo veikimo ar neveikimo gali atsirasti <...> padariniai*“⁴⁷. Elgesio variantas, kurį pasirenka kaltinamasis (sąmoningai siekti ir dėti maksimalias pastangas, jog padariniai atsirastų, ar suvokiant padarinių atsiradimo galimybę, leisti padariniams sąmoningai atsirasti) šiuo atveju yra nesvarbus, kadangi asmuo priima sprendimą sąmoningai suvokdamas nusikalstamos veikos sudėties požymius. Šiuo metu teismų praktikoje taikomas mišrios kaltės institutas prieštarauja aukščiau minėtiems baudžiamajame įstatyme įtvirtintiems imperatyvams, kadangi esant mišriai kaltei, kaltinamajam inkriminuojamas kvalifikuojantis tyčinės nusikalstamos veikos sudėties požymis, net ir tuo atveju jeigu kaltinamasis jo nesuvokė, tačiau „*pagal bylos aplinkybes turėjo ir galėjo*“⁴⁸ jį suvokti. Šis taikomas mišrios kaltės institutas gal ir būtų tinkamas bei teisingas, jeigu pamirštume, jog tyčiniai nusikaltimai būtent ir pasižymi tuo, jog pastariesiems būdingas nusikalstamos veikos sudėties požymių suvokimas. Esant mišriai kaltei, neatsargumą perkėlus į tyčinės nusikalstamos veikas, susiduriame su situacijomis, kai kaltinamajam net ir nesuvokus

⁴⁴ Bikelis, *supra note*, 43: 75.

⁴⁵ *Ibid.*, 77.

⁴⁶ *Ibid.*

⁴⁷ „Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas,“ *supra note*, 2, 15 straipsnis.

⁴⁸ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. rugsėjo 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-371/2014,“ <http://liteko.teismai.lt/viesaspresdimupaiska/tekstas.aspx?id=c057a418-752a-4f82-aba8-0dd4705c6566>; „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. lapkričio 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-563/2012,“ <http://liteko.teismai.lt/viesaspresdimupaiska/tekstas.aspx?id=aa6d54c0-f706-4021-bdf3-b57c6d811ee2>.

tyčinės nusikalstamos veikos kvalifikuojančių sudėties požymių, pastarasis yra traukiamas baudžiamajon atsakomybėn už kvalifikuotą tyčinę nusikalstamą veiką. Tai savo ruožtu priveda prie gana absurdiškų situacijų, kai asmuo yra kaltinamas tyčinio kvalifikuoto nusikaltimo padarymu, tačiau jam nubausti užtenka vien neatsargios kaltės elemento, t. y. išvados, jog asmuo turėjo ir galėjo suvokti kvalifikuojantį nusikalstamos veikos sudėties požymį.

Nors S. Bikelio siūlomas netiesioginės tyčios apibrėžimas formalioms sudėtims taip pat nekalba apie absoliutų kaltinamojo tyčinės nusikalstamos veikos kvalifikuotos sudėties požymių suvokimą, jis yra paremtas tam tikra „*suvokimo atmaina (forma)*“, t. y. abejone⁴⁹, imperatyviai numatančia, jog asmuo gali būti kaltinamas kvalifikuotos nusikalstamos veikos sudėties požymių realizavimu, tik tuo atveju, jeigu pastarasis suvokė „*pakankamai didelę nusikalstamos veikos požymių <...> realizavimo tikimybę*“⁵⁰. Taigi, šiuo siūlomu netiesioginės tyčios apibrėžimu (priešingai nei mišrios kaltės institutu) taip pat kaip ir baudžiamajame įstatyme įtvirtinta tyčinio nusikaltimo sąvoka, yra orientuojamasi į kaltinamojo suvokimą, kuris gali pasireikšti ir kylančia abejone. Mano manymu, net menka kaltinamojo abejonė dėl kvalifikuojančių nusikalstamos veikos sudėties požymių realizavimo galimybės, konkrečiai dėl nukentėjusiojo amžiaus, ir pasyvus susitaikymas su galima rizika, jog daroma nusikalstama veika bus pasikėsinta į nepilnametės ar mažametės seksualinį neliečiamumą, rodo kaltinamojo abejingumą nusikalstamos veikos kvalifikuotos sudėties požymių atžvilgiu. Kaltinamojo abejingumas ir sąmoningas vengimas išsiaiškinti nukentėjusiojo asmens amžių, yra ne kas kitas, kaip tik paties kaltinamojo pasirinkimas susitaikyti su galima rizika realizuoti kvalifikuotą nusikalstamos veikos sudėtį bei atsakyti už kvalifikuotą nusikalstamą veiką. Atsižvelgiant į tai, jog kaltinamasis turėjo visas galimybes suprasti bei išsiaiškinti abejotinas aplinkybes dėl nukentėjusiojo amžiaus, tačiau sąmoningai pasirinko nesiimti jokių veiksmų bei vengti sužinoti minėtą informaciją, toks pastarojo elgesys turėtų būti prilyginamas kaltinamojo žinojimui ir suvokimui, jog jis galimai realizuoja kvalifikuotą nusikalstamos veikos sudėtį, t. y. seksualiai prievartauja nepilnametį asmenį, ir už tai numatyta griežtesnė baudžiamoji atsakomybė.

Ir vis dėl to, šiuo metu situacija yra tokia, jog teismų praktikoje vis dar vadovaujamosi taisykle, jog kaltinamajam inkriminuojamas kvalifikuojantis nusikalstamos veikos sudėties požymis, net ir tuo atveju jeigu kaltinamasis jo nesuvokė, tačiau „*pagal bylos aplinkybes turėjo ir galėjo*“ jį suvokti⁵¹. Tokia taisyklė nėra visiškai teisinga ir yra koreguotina. Kaltinamojo kvalifikuojančio požymio nesuvokimas turėtų būti keičiamas kaltinamojo abejone dėl kvalifikuojančio požymio realizavimo galimybės. O išvadą apie kaltinamojo „*turėjimą ir*

⁴⁹ Bikelis, *supra note*, 43: 73.

⁵⁰ *Ibid.*, 77.

⁵¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. lapkričio 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-563/2012, *supra note*, 48.

galėjimą“ suvokti kvalifikuojantį nusikalstamos veikos požymį, būtų tikslingiau priimti remiantis konkrečiu, sąmoningu kaltinamojo pasirinktu elgesio modeliu, t. y. kaltinamojo vengimu išsiaiškinti minėtą aplinkybę ar pastarojo abejingumu, tačiau ne psichologiniu aspektu ir asmenybės teorija, kuria siekiama nuspėti ar prognozuoti žmogaus elgesio fenomeną bei situacijos suvokimą⁵². Vienas tinkamiausių šios problemos sprendimo būdų būtų Lietuvos baudžiamajame įstatyme pakeisti tik materialioms sudėtims taikomą netiesioginės tyčios apibrėžimą S. Bikelio siūlomą, taip, jog pastarasis apimtų ir formalias sudėtis. Tokiu būdu tyčinės nusikalstamos veikos kvalifikuojantis požymis kaltinamajam būtų inkriminuojamas remiantis ne neapibrėžta interpretavimo galimybe, jog aplinkybės nesuvokęs asmuo, visgi turėjo ir galėjo suvokti, o konkrečia kaltinamojo suvokimo forma, t. y. abejone dėl nusikalstamos veikos kvalifikuojančių požymių realizavimo tikimybės bei veiksmu, neveikimu – esant abejonei, abejingumu, vengimu išsiaiškinti nukentėjusiojo amžių.

Visgi, kartais teismų praktikoje iš tiesų gali susidaryti situacijos, kai kaltinamasis ne tik, kad nežinojo, bet ir negalėjo bei neturėjo galimybės suvokti nukentėjusiojo amžiaus. Pagrindinės aplinkybės, galinčios lemti minėtą išvadą, dažniausiai būna siejamos su tuo, jog kaltinamasis ir nukentėjęsysis iki užpuolimo vienas kito nepažinojo, apskritai nebendravo, užpuolimui buvo pasirinkta tamsi vieta, taip pat su nukentėjusiojo amžiaus ypatumais (pvz., amžiumi, kai nukentėjusiajam iki 14 metų buvo likę tik pora mėnesių, t. y. pagal savo amžių nukentėjęsysis dar yra laikomas mažamečiu, tačiau skiriamoji riba nuo nepilnamečio yra vos keli mėnesiai)⁵³. Didelės reikšmės turi ir nukentėjusiojo išvaizdos ypatumai, fiziniai duomenys⁵⁴, išsukianti išvaizda, melagingas nukentėjusiojo amžiaus nurodymas, elgesio ypatumai – rūkymas, alkoholinių gėrimų vartojimas, iniciatyva, užtikrintumas ir pasitikėjimas savimi bendraujant su priešingos lyties atstovais, taip pat seksualinė patirtis⁵⁵. Minėtos aplinkybės gali liudyti, jog kaltinamasis iš tiesų nesuvokė bei negalėjo ir neturėjo galimybės suvokti nukentėjusiojo amžiaus, dažnai dėl paties nukentėjusiojo atitinkamų išvaizdos bei elgesio savybių. Kaltinamajam nesuvokiant bei neturint galimybės suvokti nusikalstamos veikos kvalifikuojančio sudėties požymio, šis požymis nėra inkriminuojamas⁵⁶.

Apibendrinant tai, kas išdėstyta, teigtina, jog nors seksualinės prievartos prieš vaikus nukentėjęsysis yra vienas labiausiai pažeidžiamų asmenų, siekiant kaltinamajam inkriminuoti

⁵² „Asmenybės psichologija bei jos tyrinėjimo objektas“, Psichologas, žiūrėta 2020 m. kovo 4 d., <https://psichologas.lt/asmenybes-psichologija-bei-jos-tyrinejimo-objektas/>.

⁵³ „Vilniaus apygardos teismo 2008 m. vasario 25 d. nuosprendis baudžiamajame byloje Nr. 1-58-312/2008“, <http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=ac33de83-4578-477b-8771-cfb6261dd399>.

⁵⁴ „Vilniaus miesto apylinkės teismo 2014 m. birželio 27 d. nutartis baudžiamajame byloje Nr. 1-1664-961/2014“, <http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=73ec0ec8-d36f-4c07-903e-8aa5d229b430>.

⁵⁵ „Klaipėdos apygardos teismo 2012 m. liepos 5 d. nuosprendis baudžiamajame byloje Nr. 1A-52-107-2012“, *supra note*, 37.

⁵⁶ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2004 m. gruodžio 30 d. Teismų praktikos išžaginimo ir seksualinio prievartavimo baudžiamosiose bylose apžvalga Nr. 49“, *supra note*, 21.

nusikalstamos veikos kvalifikuojantį požymį (liudijantį, jog veika buvo nukreipta prieš mažametį ar nepilnametį), būtina nustatyti, jog kaltinamasis suvokė arba pagal dabartinę praktiką *turėjo ir galėjo suvokti* šį požymį. Siekiant užtikrinti, jog tyčinės nusikalstamos veikos kvalifikuojantis sudėties požymis kaltinamajam būtų inkriminuojamas remiantis tam tikra suvokimo forma, t. y. abejone, bei konkrečiu kaltinamojo neveikimu, t. y. vengimu išsiaiškinti kvalifikuojantį požymį, suvokiant, jog šis požymis gali būti realizuotas, o ne kaltinamojo nesuvokimu bei bandymu nuspėti ar prognozuoti žmogaus individualią galimybę suvokti šį požymį, siūlytina baudžiamajame įstatyme pakeisti esamą netiesioginės tyčios (materialioms sudėtims taikomą) apibrėžimą nauju, S. Bikelio siūlomą apibrėžimu, taip, kad jis apimtų ir formalias sudėtis.

1.2. Pasinaudojimas mažametystės nulemtu bejėgiškumu kaip vienas iš išžaginimo ir seksualinio prievartavimo kvalifikuotos sudėties požymių bei vaiko socialinės brandos, išreikštos valios (*lytiškai santykiuoti*) reikšmė nusikalstamos veikos kvalifikavimui

Ne bet koks lytinis santykiavimas ar lytinės aistros tenkinimas prieš kito asmens valią užtraukia baudžiamąją atsakomybę pagal BK 149 ar 150 straipsnius. Siekiant kaltinamajam inkriminuoti išžaginimo ar seksualinio prievartavimo normas, neužtenka vien fakto, jog lytinis aktas buvo atliktas prieš nukentėjusiojo valią, būtina nustatyti bei įrodyti, jog kaltinamasis nukentėjusiojo valią palaužė ar pasipriešinimą įveikė vienu iš straipsnių dispozicijose numatytų būdų. Vienas iš tokių būdų yra pasinaudojimas nukentėjusiojo bejėgiška būkle, kuri gali būti nulemta tiek fiziologinių (ligos, neįgalumas, apsvaigimas ir pan.), tiek psichinių (psichinės ligos, amžius) aplinkybių⁵⁷. Pasinaudojimas asmens bejėgiškumu nuo kitų valios palaužimo būdų išsiskiria tuo, jog nukentėjusiojo valia palaužiama „išoriškai nenaudojant jokių veiksmų“⁵⁸, tačiau negaunant pastarojo sutikimo lytiniam santykiams dėl priežasčių, kurios gali būti nulemtos tiek nukentėjusiojo fizinio negebėjimo pasipriešinti, tiek nesuvokimo, jog reikia priešintis⁵⁹. Nors asmens bejėgišką būklę gali lemti tiek fizinės, tiek psichinės aplinkybės, nagrinėjamu atveju kalbėsime apie bejėgišką būklę, kurią lemia jaunas nukentėjusiojo amžius.

Tiek Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Nutarime, tiek teismų sprendimuose pažymėta, jog paprastai lytiniai santykiai su mažamečiu vertinami kaip pasinaudojimas bejėgiška nukentėjusiojo būkle⁶⁰, kadangi mažametis jau savaime dėl savo amžiaus yra pažeidžiamas⁶¹. Net ir formalus nukentėjusiojo sutikimas lytiniam santykiams, nesuvokiant pastarųjų reikšmės,

⁵⁷ „Lietuvos apeliacinio teismo 2015 m. gegužės 7 d. nuosprendis baudžiamajame bylose Nr. 1A-109-483/2015,“ <http://liteko.teismai.lt/viesaspredimupaijeska/tekstas.aspx?id=14e3176d-a68a-431a-90ad-4b1f3a0ab36a>.

⁵⁸ Armanas Abramavičius ir Gintaras Švedas, *supra note*, 16: 12.

⁵⁹ *Ibid.*

⁶⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2004 m. gruodžio 30 d. Teismų praktikos išžaginimo ir seksualinio prievartavimo baudžiamosiose bylose apžvalga Nr. 49,“ *supra note*, 21.

⁶¹ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. spalio 3 d. nutartis baudžiamajame bylose Nr. 2K-232-942/2018,“ *supra note*, 29.

nenaikina kaltinamojo baudžiamosios atsakomybės pagal BK 149 str. 4 d. ar 150 str. 4 d.⁶² Nepaisant to, minėtų atvejų negalime suabsoliutinti, kadangi teismų praktikoje pasitaiko ir tokių situacijų, kuomet mažametis duoda sąmoningą sutikimą lytiniais santykiams, pastarojo socialinė branda bei fizinis ir psichinis išsivystymas leidžia teigti, jog pastarasis suvokė su juo atliekamų veiksmų esmę, bei atvejų, kuomet iniciatyva lytiniais santykiams kyla iš paties nukentėjusiojo pusės⁶³. Tokiais atvejais kaltinamajam neretai inkriminuojamas BK 151¹ straipsnis (tarp nukentėjusiojo ir kaltinamojo esant dideliame amžiaus skirtumui)⁶⁴ arba nustatoma, jog nusikalstama veika padaryta nebuvo⁶⁵.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato Nutarime pažymėta, jog lytiniai santykiai, kuriuos lėmė abipusis veiksmų dalyvių sutikimas, jeigu pastariesiems buvo suėję 14 metų, nėra laikomas nusikaltimu⁶⁶. Kiek kitaip yra su asmens, nesulaukusio 14 metų amžiaus, išreikštu sutikimu. Kiekvienu atveju teismas sprendamas dėl tokio asmens sutikimo sąmoningumo, kartu vertina ir to „*asmens psichinę ir socialinę brandą*“ ir tai ar sutikimas buvo duotas „*suvokiant su juo daromų veiksmų pobūdį ir esmę*“⁶⁷.

Socialinė branda mokslinėje doktrinoje yra suprantama kaip „*fizinio, psichinio ir socialinio asmenybės brandumo pakopa, kurią kiekvienas asmuo pasiekia būdamas skirtingo amžiaus*“⁶⁸. Teismai išvadą apie vaiko socialinę brandą padaro įvertinę teismo psichiatrijos, teismo psichologijos ekspertizės akto duomenis bei kitus reikšmingus byloje esančius įrodymus. Vertinant socialinę brandą svarbu pažymėti, jog ją sudaro vaiko teisingas suvokimas apie atliekamų veiksmų pobūdį (išorinė pusė) bei reikšmę (įtaka fiziniam, psichiniam vystymuisi, asmenybei bei pasekmės)⁶⁹. Kitais žodžiais tariant, vertinant mažamečio asmens socialinę brandą svarbu atkreipti dėmesį ne tik į tai ar mažametis apskritai suvokė kas yra lytiniai santykiai ir kokie veiksmai su juo buvo atliekami, bet ir į tai, ar duodamas sutikimą lytiniais santykiams mažametis gebėjo tinkamai įvertinti būsimą lytinių santykių poveikį savo organizmui (tiek fizinei kūno sandarai, tiek emocinei būsenai) ar gebėjo numatyti galimas pasekmes (lytiniu keliu plintančias ligas, neštumą, „*didelę savaiminio persileidimo arba priešlaikinio gimdymo*

⁶² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2004 m. gruodžio 30 d. Teismų praktikos išžaginimo ir seksualinio prievartavimo baudžiamosiose bylose apžvalga Nr. 49,“ *supra note*, 21.

⁶³ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. gruodžio 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-527/2011,“ *supra note*, 11.

⁶⁴ *Ibid.*

⁶⁵ Albertas Milinis ir kt., „*Lietuvos baudžiamoji teisė. Specialioji dalis. Pirmoji knyga*“ (Vilnius: Justitia, 2013), 147.

⁶⁶ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2004 m. gruodžio 30 d. Teismų praktikos išžaginimo ir seksualinio prievartavimo baudžiamosiose bylose apžvalga Nr. 49,“ *op. cit.*

⁶⁷ *Ibid.*

⁶⁸ Laura Ūselė, „Jaunų pilnamečių (18-20 metų) socialinė branda – nepilnamečių baudžiamosios atsakomybės ypatumų jiems taikymo veiksny“, *Teisės problemos* 2, 68 (2010): 62. <http://teise.org/wp-content/uploads/2016/10/2010-2-usele.pdf>.

⁶⁹ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. gruodžio 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-527/2011,“ *op. cit.*

*tikimybę*⁷⁰, kurią gali lemti nepakankamas gimdos bei organų išsivystymas) ar gebėjo įvertinti savo galimybę išlaikyti bei auginti vaiką. Nors vieningo atsakymo kaip tiksliai nustatyti vaiko socialinę brandą nėra, tačiau vidutinis ir aukštesnis protinio išsivystymo lygis ir pažintinės veiklos ypatumai⁷¹, bendravimo būdo ypatumai, išsamios žinios bei teisingas suvokimas apie lytinius santykius ir pasekmes – „*nėštumą bei gimdymą, apsisaugojimo priemones bei lytiniu būdu plintančias ligas*“⁷² liudija apie didesnę vaiko socialinę brandą bei galimybę spręsti apie sąmoningai duotą sutikimą, suvokiant lytinių santykių esmę bei galimas pasekmes. Manytina, jog įrodinėjant mažamečio asmens socialinės brandos pakankumą, galima būtų atsižvelgti ir į kitus požymius, kuriuos teismai neretai aptaria vertindami kaltinamojo galimybę tinkamai suvokti nukentėjusiojo amžių. Šiuos požymius galima būtų suskirstyti į kelias grupes:

- a) nukentėjusiojo lytinių santykių pradžia bei patirtis. Pasitaiko atveju, kai vaikai lytinius santykius inicijuoja ir savanoriškai pradeda itin ankstyvame amžiuje, t. y. 11-12 metų amžiaus⁷³. Nors ankstyvi lytiniai santykiai dar neįrodo teisingo suvokimo apie lytinių santykių esmę, didžiąja dalimi jie liudija apie pagreitintą lytinį brendimą ir ankstyvą domėjimąsi lytiniais santykiais. Ankstyvi, bet savanoriški ir pasikartojantys lytiniai santykiai taip pat suteikia žinių apie pačius santykius, apsisaugojimo priemones bei leidžia mažamečiui įvertinti ir suvokti fizinius bei psichinius kūno pokyčius po jų. Gal tai ir neliudija mažamečio suvokimo apie lytinių santykių pasekmes, tačiau neginčijamai suteikia informacijos apie mažamečio požiūrį bei norą reguliariai palaikyti lytinius santykius, nesigilinant į pastarųjų pasekmes;
- b) aktyvūs veiksmai siekiant tikslo lytiškai santykiauti. Atvejai, kuomet nukentėjusysis imasi aktyvių veiksmų: vartoja vulgarias užuominas, dėvi iššaukiančius drabužius, pasakoja apie savo ankstesnes patirtis, meluoja dėl savo amžiaus, sąmoningai bando pakeisti savo išvaizdą, naudoja makiažo priemones bandydamas suvilioti, sąmoningai pasirūpina vieta, kurioje galima būtų lytiškai santykiauti, rodo ne ką kitą, kaip tik sąmoningą bei apgalvotą nukentėjusiojo asmens tikslo siekimą bei gebėjimą numatyti ir planuoti savo veiksmų padarinius.

Taigi, ankstyvi lytiniai santykiai, mažamečio patirtis santykių metu, sąmoningi bei apgalvoti aktyvūs veiksmai, siekiant lytiškai santykiauti, atsižvelgus į kitas byloje esančias aplinkybes, padeda sustiprinti išvadą, jog nukentėjusysis buvo pakankamos socialinės brandos,

⁷⁰ Stasė Ustilaitė ir kt., „Vaikų ir jaunimo rengimo šeimai programų rengimas“ (Mokomoji metodinė priemonė, 2007): 80. <http://www.smm.lt/uploads/documents/svietimas/neformalus%20ugdymas/SPPC.pdf>.

⁷¹ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. gruodžio 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-527/2011,“ *supra note*, 11.

⁷² *Ibid.*

⁷³ „Lietuvos apeliacinio teismo 2015 m. balandžio 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-293-518/2015,“ <http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/1033163>.

jog suvoktų savo bei kaltinamojo veikslių esmę bei padarinius, ir galėtų duoti sąmoningą sutikimą lytiniams santykiams.

Siekiant įvertinti vaiko išreikštos valios lytiškai santykiauti reikšmę nusikalstamų veikų kvalifikavimui, tikslinga atsižvelgti į užsienio valstybių baudžiamuosius įstatymus, o konkrečiai į įstatymus, kurie nurodo vaiko amžių nuo kurio vaiko duodamas sutikimas lytiniams santykiams yra laikomas teisiškai reikšmingu, o lytiniai santykiai laikomi teisėtais. Užsienio šalių baudžiamosioje teisėje minėtam sutikimui apibūdinti vartojamas *age of consent* terminas⁷⁴. *Age of consent* arba kitaip sutikimo amžius įtvirtina taisyklę, jog jei pilnametis asmuo lytiškai santykiauja su vaiku, kuris nėra sulaukęs įstatyme numatyto amžiaus, tokie lytiniai santykiai negali būti laikomi bendro susitarimo priežastimi, priešingai jie laikomi seksualine prievarta prieš vaikus⁷⁵. Kalbant apie seksualinę prievartą nukreiptą prieš vaikus ir suaugusiuosius pagrindinis skirtumas yra tas, jog seksualinė prievarta tarp suaugusiųjų yra grindžiama sutikimo nebuvimu, o prievarta prieš vaikus – amžiaus riba nuo kurios duodamas sutikimas yra laikomas teisiškai reikšmingu. Užsienio įstatymai griežtai atskiria vaiko norą ir teisiškai reikšmingą sutikimą užsiimti lytiniais santykiais. Vaiko noras nėra lygus sutikimui, kadangi laikoma, jog nesulaukęs įstatyme numatytos amžiaus ribos, vaikas neturi galimybės duoti sutikimo lytiniams santykiams⁷⁶.

Jungtinės Karalystės 2003 m. Seksualinių nusikaltimų aktas⁷⁷ numato, jog minimali amžiaus riba nuo kurios vaikas gali duoti teisiškai reikšmingą sutikimą lytiniams santykiams yra 16 metų. Ir nors nesiekiami baudžiamojon atsakomybėn patraukti jaunesnių negu šešiolikos metų asmenų, kurie bendru sutarimu lytiškai santykiauja su kitu jaunesniu negu šešiolikos metų asmeniu, vis dėl to pagal Jungtinės Karalystės Seksualinių nusikaltimų aktą bet kokia seksualinė veikla su vaikais iki 16 metų, yra laikoma neteisėta⁷⁸. Škotijos 2009 m. Seksualinių nusikaltimų akte minimali teisiškai reikšmingo sutikimo riba taip pat yra 16 metų⁷⁹. Tačiau šio Škotijos baudžiamosio įstatymo 39 straipsnyje yra numatyti ir gynybos, susijusios su seksualiniais nusikaltimais, nukreiptais prieš vyresnius vaikus, būdai. Atvejai, kuomet kaltinamasis gali pasinaudoti vienu iš 39 straipsnyje numatytų gynybos būdų, yra susiję su lytinės aistros tenkinimo būdu, kaltinamojo pagrįstu tikėjimu, jog nukentėjęs buvo sulaukęs tinkamo amžiaus, jog galėtų duoti teisiškai reikšmingą sutikimą lytiniams santykiams, anksčiau buvusiais

⁷⁴ „Age of consent laws“, *Australian Institute of Family Studies*, žiūrėta 2019 m. lapkričio 30 d., <https://aifs.gov.au/cfca/publications/age-consent-laws>.

⁷⁵ „Age of consent“, *Wikipedia*, žiūrėta 2019 m. lapkričio 30 d., https://en.wikipedia.org/wiki/Age_of_consent.

⁷⁶ „Age of consent laws“, *Australian Institute of Family Studies*, žiūrėta 2019 m. lapkričio 30 d., *op. cit.*

⁷⁷ „Sexual Offences Act 2003“, *Legislation*, žiūrėta 2020 m. kovo 12 d., <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2003/42/contents>.

⁷⁸ „The law on sex“, *fpa the sexual health company*, žiūrėta 2020 m. kovo 12 d., <https://www.fpa.org.uk/factsheets/law-on-sex#refs>.

⁷⁹ „Sexual Offences (Scotland) Act 2009“, *Legislation*, žiūrėta 2020 m. kovo 12 d., <https://www.legislation.gov.uk/asp/2009/9/contents>.

kaltinamojo teistumais bei nukentėjusiojo ir kaltinamojo minimaliu amžiaus skirtumu. Jeigu lytinė aistra nebuvo tenkinama vaginaliniu, analiniu ar oraliniu būdu, jeigu kaltinamasis tikėjo, jog nukentėjusysis yra 16 metų ar vyresnis, arba kaltinamojo ir nukentėjusiojo amžiaus skirtumas buvo mažesnis nei dveji metai, teismo procese kaltinamasis gali pasinaudoti 39 straipsnyje įtvirtinta gynyba⁸⁰. Nepaisant to, jeigu kaltinamasis anksčiau buvo apkaltintas panašiu seksualinio pobūdžio nusikaltimu, buvo teistas už atitinkamą užsienyje padarytą nusikaltimą prieš jaunesnį negu 16 metų asmenį, arba yra priimtas nutarimas dėl kaltinamojo keliamos seksualinės žalos rizikos, kaltinamasis praranda teisę pasinaudoti Škotijos baudžiamajame įstatyme numatytu gynybos būdu⁸¹.

Škotijos bei Šiaurės Airijos baudžiamieji įstatymai numato, jog lytinės aistros tenkinimas vaginaliniu, analiniu ir oraliniu būdu tarp 13–15 metų amžiaus žmonių yra laikomi nusikaltimais, net ir tuo atveju jei abu partneriai sutiko lytiškai santykiauti, o vienas iš jų tikėjo, jog kitas partneris yra 16 metų ar vyresnis. Įstatymai numato, jog jaunesni nei 13 metų nukentėjusieji yra laikomi teisiškai negalintys duoti sutikimo dėl bet kokios seksualinės veiklos, o klaidingas kaltinamojo įsitikinimas dėl nukentėjusiojo amžiaus, neturi teisinės reikšmės⁸².

Australijoje minimali amžiaus riba nuo kurios vaikas gali duoti teisiškai reikšmingą sutikimą lytiniams santykiams yra 16 metų⁸³, daugelyje Šiaurės Amerikos valstijų minimalus amžius taip pat yra 16 metų, tačiau tiek Dominykos Respublikoje, tiek Salvadore, Gvatemaloje, Haiityje, Nikaragvoje, Trinidade ir Tobage minimali amžiaus riba yra nustatyta 18 metų⁸⁴. Iš minėtų užsienio valstybių pavyzdžių matyti, jog amžius nuo kurio vaiko sutikimas lytiniams santykiams gali turėti teisinės reikšmės nusikalstamos veikos kvalifikavimui, viršija Lietuvos mokslinėje doktrinoje bei teismų praktikoje analizuojamą mažamečio asmens, t. y. iki 14 metų, sutikimo reikšmę bei įtaką nusikalstamos veikos kvalifikavimui.

Grįžtant prie Jungtinės Karalystės baudžiamųjų įstatymų ir vertinant vaiko išreikštos valios (lytiškai santykiauti) ir kaltinamojo suvokimo apie nukentėjusiojo amžių reikšmę nusikalstamos veikos kvalifikavimui galima būtų išskirti į dvi dalis.

Pirmuoju atveju, išskiriama vaikų, sulaukusių 13 metų, tačiau nesulaukusių 16 metų, amžiaus grupė. Ir nors jų duodamas sutikimas lytiniams santykiams savaime lytinių santykių nepadarą teisėtai, pats Škotijos Seksualinių nusikaltimų aktas įtvirtina gynybos sąlygas, kurioms esant kaltinamasis gali apsiginti dėl pastarajam pareikštų kaltinimų dėl seksualinių

⁸⁰ „Sexual Offences (Scotland) Act 2009“, *Legislation*, žiūrėta 2020 m. kovo 12 d., <https://www.legislation.gov.uk/asp/2009/9/section/39>.

⁸¹ *Ibid.*

⁸² „The law on sex“, fpa the sexual health company, žiūrėta 2020 m. kovo 12 d., *supra note*, 78.

⁸³ „Ages of consent in Oceania“, *Wikipedia*, žiūrėta 2020 m. kovo 12 d., https://en.wikipedia.org/wiki/Ages_of_consent_in_Oceania.

⁸⁴ „Ages of consent in North America“, *Wikipedia*, žiūrėta 2020 m. kovo 12 d., https://en.wikipedia.org/wiki/Ages_of_consent_in_North_America.

nusikaltimų, nukreiptų prieš vyresnius vaikus (gynybos sąlygos aptartos aukščiau). Minėti seksualiniai nusikaltimai bei gynybos išimtys savo ruožtu yra labai panašūs į Lietuvos BK 151¹ straipsnio 1 d. įtvirtintą nusikalstamos veikos sudėtį bei šio straipsnio 5 d. įtvirtintą gynybos išimtį. Lietuvos BK numato, jog už 151¹ str. 1 d. įtvirtinto nusikaltimo padarymą baudžiamas pilnametis asmuo (*„Škotijos Seksualinių nusikaltimų akte už daugelį seksualinių nusikaltimų, nukreiptų prieš vyresnius vaikus (28-37 str.) baudžiamas asmuo sulaukęs 16 metų“*)⁸⁵, lytiškai santykiavęs su jaunesniu negu 16 metų asmeniu (*„Škotijos: lytiškai santykiavęs su nukentėjusiuoju, kuris yra sulaukęs 13 metų, tačiau nesulaukęs 16 metų“*), jeigu nebuvo išžaginimo, seksualinio prievartavimo bei privertimo lytiškai santykiuoti požymių (*„Škotijoje norint pasinaudoti gynybos būdu prieš minėtus nusikaltimus ne tik, kad neturi būti prievartos požymių, tačiau lytinė aistra turi būti tenkinama kitu, tačiau ne vaginaliniu, analiniu ar oraliniu būdu“*)⁸⁶. Tiek Lietuvos BK 151¹ str. 5 d., tiek Škotijos Seksualinių nusikaltimų akto 39 str. išskiria vieną labai panašią gynybos išimtį. Lietuvos BK pažymėta, jog kaltinamojo veiksmai nelaikomi nusikaltimu „jeigu tarp veiksmų dalyvių nėra didelio amžiaus <...> skirtumo“⁸⁷, Škotijos baudžiamasis įstatymas išskiria mažesnę nei dviejų metų kaltinamojo ir nukentėjusiojo amžiaus skirtumą⁸⁸, kuris turi reikšmės svarstant ar buvo padaryta nusikalstama veika.

Antruoju atveju, išskiriama vaikų, nesulaukusių 13 metų, amžiaus grupė. Atkreiptinas dėmesys į tai, jog pastarųjų duodamas sutikimas neturi jokios teisinės galios, o kaltinamojo klaidingas įsitikinimas, jog nukentėjusysis buvo vyresnis nei 13 metų amžiaus, baudžiamosios atsakomybės nenaikina. Nors Lietuvos BK atskiros vaikų amžiaus grupės, į kurią įeity nukentėjusieji tik iki 13 metų amžiaus⁸⁹, išskirta nėra, daugeliu atveju lytiniai santykiai su tokio amžiaus asmenimis yra kvalifikuojami pagal BK 149 str., 150 str., 4 d. (kaip sunkūs kvalifikuoti nusikaltimai, pasinaudojant mažamečio asmens bejėgiška būkle), kadangi dažniausiai nustatoma, jog tokio amžiaus vaikai nėra sulaukę pakankamos socialinės brandos ir negali duoti teisiško reikšmingo sutikimo lytiniam santykiams. Kiek rečiau praktikoje pasitaikanti, tačiau įmanoma ir tokia situacija, kai esant abiejų veiksmų dalyvių abipusiam susitarimui lytiškai santykiuoti, kaltinamojo veika yra kvalifikuojama pagal BK 151 str. 1 d. (jeigu kaltinamasis yra pilnametis asmuo, o tarp veiksmų dalyvių yra didelis amžiaus skirtumas)⁹⁰.

Kalbant apie Lietuvos baudžiamuosius įstatymus, kaip jau buvo minėta, abipusiai sutartiniai lytiniai santykiai tarp asmenų, sulaukusių 14 metų, nėra laikomi nusikalstamais (nebent tarp veiksmų dalyvių yra didelis amžiaus skirtumas), o abipusiai sutartiniai lytiniai

⁸⁵ „Sexual Offences (Scotland) Act 2009“, *supra note*, 79.

⁸⁶ „Sexual Offences (Scotland) Act 2009“, *supra note*, 80.

⁸⁷ „Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas“, *supra note*, 2: 151¹ straipsnis.

⁸⁸ „Sexual Offences (Scotland) Act 2009“, *supra note*, 80.

⁸⁹ Turima omenyje, jog mažamečio asmens sąvoka apima vaikus, nesulaukusius 14 metų amžiaus.

⁹⁰ „Lietuvos apeliacinio teismo 2015 m. balandžio 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-293-518/2015“, *supra note*, 73.

santykiai su asmenimis, kurie yra nesulaukę 14 metų, priklausomai nuo vaiko išreikšto sutikimo sąmoningumo, gali lemti skirtingą nusikalstamos veikos kvalifikavimą. Tik tinkamai įvertinus teismo psichiatrijos-psichologijos ekspertizę, mažamečio sutikimo davimo aplinkybes bei tai ar duodamas sutikimą mažametis asmuo tinkamai suvokė lytinių santykių esmę, poveikį savo organizmui, galimas pasekmes bei atsakomybes, galima spręsti apie sąmoningai/nesąmoningai išreikštą sutikimą. Formaliai išreikštas mažamečio sutikimas, nesuvokiant lytinių santykių esmės, vertinamas kaip pasinaudojimas mažamečio asmens bejėgiška būkle ir veika kvalifikuojama pagal BK 149 str. ar 150 str. 4 d⁹¹. Priešingai, pakankamos socialinės brandos bei fizinio ir psichinio išsivystymo lemtas, laisvanoriškai ir sąmoningai duotas mažamečio asmens sutikimas bei reiškiamą iniciatyva lytiniais santykiams turėtų liudyti, jog išžaginimo bei seksualinio prievartavimo nusikaltimai prieš mažametį padaryti nebuvo.

Nepaisant to, daugeliu atveju, net ir nustačius vaiko sąmoningai išreikštą sutikimą lytiniais santykiams, galutinę teismo išvadą dėl nusikalstamos veikos kvalifikavimo lemia paties kaltinamojo amžius. Vaiko išreikštos valios (lytiškai santykiauti) ir kaltinamojo amžiaus reikšmę nusikalstamos veikos kvalifikavimui galima būtų išskirti į kelias grupes:

- a) pirma, atvejai, kuomet mažametis asmuo duoda sąmoningą sutikimą lytiniais santykiams, jo socialinė branda liudija, jog pastarasis suvokia su juo daromų veiksmų esmę, o jo partneris yra nepilnametis;
- b) antra, atvejai, kuomet mažametis asmuo duoda sąmoningą sutikimą lytiniais santykiams, jo socialinė branda liudija, jog pastarasis suvokia su juo daromų veiksmų esmę, tačiau jo partneris yra pilnametis.

Pirmuoju atveju susiduriame su situacijomis, kuomet lytiniai santykiai tarp partnerių įvyksta abipusiu sutikimu, o mažametis negali būti pripažintas bejėgiškos būklės, kadangi suvokdamas su juo daromų veiksmų esmę, išreiškė sąmoningą sutikimą. Nesant bent vieno iš BK 149 str., 150 str. numatytų valios palaužimo būdų, šiuo atveju pasinaudojimo mažametystės nulemta bejėgiška būkle, negalime kalbėti ir apie minėtų nusikalstamų veikų sudėties požymių realizavimą. Tai reiškia, jog minėtu atveju inkriminuoti BK 149 str. ar 150 str. 4 dalyse numatytų nusikalstamų veikų negalime. Kaltinamajam esant nepilnamečiui negalime kalbėti ir apie BK 151¹ str. 1 d. inkriminavimą, kadangi nepilnametis asmuo negali būti pripažintas nusikalstamos veikos, numatytos BK 151¹ str. 1 d., subjektu. Tokiais atvejais susiduriama su situacijomis, kai preziumuojama taisyklė, jog mažametis asmuo yra bejėgiškos būklės, yra paneigiama ir daroma išvada, jog nusikalstama veika padaryta nebuvo. Mokslinėje doktrinoje pažymima, jog tokie

⁹¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2004 m. gruodžio 30 d. Teismų praktikos išžaginimo ir seksualinio prievartavimo baudžiamosiose bylose apžvalga Nr. 49,“ *supra note*, 21.

atvejai dažniausiai pasitaiko bylose, kai abu veiksmų dalyviai yra itin jauno amžiaus, t. y. mažametis lytiškai santykiauja su 14-16 metų amžiaus partneriu⁹².

Kiek kitaip yra antruoju atveju, kuomet mažametis asmuo duoda sąmoningą sutikimą lytiniam santykiams, tačiau jo partneris yra pilnametis asmuo. Ir nors tokiais atvejais kalbėti apie pasinaudojimą nukentėjusiojo bejėgiška būkle bei išžaginimo ir seksualinio prievartavimo normų inkriminavimą kalbėti taip pat negalime, kadangi nėra realizuoti visi nusikalstamos veikos sudėties požymiai, teismai žengia kitu keliu ir inkriminuoja kitus baudžiamajame kodekse numatytus straipsnius. Kiek anksčiau, teismai vadovavosi 2004 m. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Nutarimu, kuriame siūloma minėtus lytinio santykiavimo atvejus (esant sąmoningam sutikimui) kvalifikuoti kaip tvirkinamuosius veiksmus, pagal BK 153 straipsnį⁹³. 2010 m. liepos 2 d. buvo priimtas „Lietuvos baudžiamojo kodekso 151¹, 153 straipsnių papildymo ir pakeitimo įstatymas“⁹⁴, kas paskatino ir teismų praktikos pokyčius, minėtais atvejais taikyti nebe Nutarime pažymėtą BK 153 straipsnį, tačiau pakeistą BK 151¹ straipsnį, kuris numato pilnamečio asmens atsakomybę už lytinį santykiavimą su jaunesniu negu šešiolikos metų asmeniu, jeigu nebuvo kitų sunkesnių seksualinę prievartą numatančių nusikaltimų sudėties požymių⁹⁵. Viena vertus, tokia teismų praktika siekiama nepalikti spragų užtikrinant normalų visą apimančios lytinės brandos nesulaukusių asmenų (iki 16 m.) fizinį bei psichinį vystymąsi ir nubausti pilnamečius asmenis už neprievartinius lytinius santykius su mažamečiais asmenimis, kurie nebuvo pripažinti bejėgiškos būklės, bei jaunesniais negu šešiolikos metų asmenimis⁹⁶. Kita vertus, minėta teismų praktika gali privesti prie absurdiškų situacijų, baudžiant visuomenei nepavojingus asmenis už savanoriškus lytinius santykius, kurie gali būti laikomi elementariausia meilės išraiška, nevertinant sąmoningo mažamečio asmens duoto sutikimo, o atsižvelgiant tik į kaltinamojo amžių. Lytinis santykiavimas tarp 13-17 metų asmenų, mažamečiui išreiškus sąmoningą, pakankamos socialinės brandos lemtą sutikimą, teisiškai neatitinka nei BK 149 str. 4 d., BK 150 str. 4 d., nei BK 151¹ str. 1 d. įtvirtintų nusikalstamų veikų sudėties požymių. Iš to seka išvada, jog lytiniai santykiai tarp 13-17 metų asmenų pagal šiuos straipsnius negalėtų būti baudžiami, nebent būtų siekiama dirbtiniu būdu paneigti mažamečio asmens duotą sąmoningą sutikimą, kas leistų kaltinamajam inkriminuoti BK 149 ar 150 str. 4 dalyse numatytas nusikalstamas veikas, pasinaudojant mažamečio asmens bejėgiška būkle. Tačiau, lytiniai santykiai tarp 13-18 metų asmenų, mažamečiui išreiškus sąmoningą, pakankamos socialinės brandos lemtą sutikimą, jau

⁹² Milinis, *supra note*, 65: 147.

⁹³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2004 m. gruodžio 30 d. Teismų praktikos išžaginimo ir seksualinio prievartavimo baudžiamosiose bylose apžvalga Nr. 49,“ *supra note*, 21.

⁹⁴ „Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 151¹, 153 straipsnių papildymo ir pakeitimo įstatymas,“ *supra note*, 3.

⁹⁵ „Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas,“ *supra note*, 2: 151¹ straipsnis.

⁹⁶ „Baudžiamojo kodekso 153 straipsnio pakeitimo bei Kodekso papildymo 151(1) straipsniu įstatymo projekto aiškinamasis raštas,“ *supra note*, 23.

gali užtraukti ir greičiausiai užtrauktų baudžiamąją atsakomybę pagal BK 151¹ str. 1 d., tarp veiksmų dalyvių esant dideliame amžiaus skirtumui. Kaip matome, susiduriame su kiek absurdiškomis situacijomis, kuomet kaltinamojo amžius (pvz., pusės metų skirtumas, t. y. 17,5 ar 18 metų) tampa riba tarp teisėto ir nusikalstamo veiksmo. Ir vienintelis būdas išspręsti tokias situacijas yra tinkamai taikyti BK 151¹ str. 5 d. įtvirtintą išimtį.

Ir visgi, nors BK 151¹ straipsnio 5 dalyje įstatymų leidėjas įtvirtino išimtį, jog savanoriškas lytinis santykiavimas, nėra laikomas nusikaltimu, jeigu tarp asmenų nėra didelio amžiaus, dvasinės ir fizinės brandos skirtumo, šie požymiai liko niekur neapibrėžti⁹⁷. Nei įstatyme, nei teismų praktikoje nėra pateikto vieningo ir detalaus išaiškinimo koks amžius yra laikomas dideliu bei kaip palyginti ir įvertinti dvasinės bei fizinės brandos skirtumus. Analizuojant teismų praktiką matyti, jog teismai svarstydami BK 151¹ straipsnio 5 dalyje įtvirtintą išimtį, formaliai ir lakoniškai pažymi, jog tarp nukentėjusiojo ir kaltinamojo „yra didelis amžiaus skirtumas“⁹⁸, nieko neminėdami apie dvasinės bei fizinės brandos skirtumus. Tuo labiau, plačiau neanalizuodami ir nepasisakydami kodėl vienu atveju tas pats ar panašus amžiaus skirtumas yra laikomas dideliu, o kitu – pakankamu pripažinti, jog minėti veiksmai negali būti laikomi nusikaltimu. Nors teismai vadovaujasi taisykle ir vieningai sutaria, jog 4 metų amžiaus skirtumas tarp veiksmų dalyvių, dažniausiai nėra pripažįstamas dideliu⁹⁹, vertinant didesnius amžiaus skirtumus, teismų sprendimai kardinaliai išsiskiria. Teismų praktika liudija, jog nors 9 metų amžiaus skirtumas (*nukentėjusiajai esant 15 metų amžiaus, kaltinamajam – 24 metų amžiaus*) neretai pripažįstamas dideliu¹⁰⁰, pasitaiko bylų, kuriuose 8 metų skirtumas (*nukentėjusiajai esant 14 metų amžiaus, kaltinamajam – „lytinių santykių pradžioje 22 metų amžiaus, o pabaigoje – 23 metų amžiaus“¹⁰¹*) gali būti pripažintas nedideliu¹⁰².

Atkreiptinas dėmesys ir į tai, jog BK 151¹ straipsnio 5 dalis imperatyviai nurodo, jog norint veiksmus laikyti teisėtais tarp veiksmų dalyvių turi būti ne tik nedidelis amžiaus, bet ir dvasinės bei fizinės brandos, skirtumas. Priešingu atveju, jeigu tarp veiksmų dalyvių yra „*didelis amžiaus, arba dvasinės ir fizinės brandos skirtumas*“, kaltinamojo veiksmai bus baudžiami pagal BK 151¹

⁹⁷ „Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas“, *supra note*, 2, 151¹ straipsnis.

⁹⁸ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. gruodžio 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-527/2011“, *supra note*, 11.

⁹⁹ „Šiaulių apygardos teismo 2019 m. sausio 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-6-519/2019“, <http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=12ae5e47-35f2-4f10-8e6c-04ffef5e14a5>; „Lietuvos apeliacinio teismo 2014 m. sausio 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-62/2014“, <http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=06220765-64c3-443c-b30f-a3d13e134f60>.

¹⁰⁰ „Šiaulių apygardos teismo 2017 m. spalio 11 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-246-616/2017“, <http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=3219aa3c-a769-49b2-896e-0ca94fbd59de>.

¹⁰¹ „Šakių rajono apylinkės teismo 2014 m. liepos 9 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. M1-85-829/2014“, <http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=b6391670-86c6-4fd5-bffc-5f548edf7653>.

¹⁰² *Ibid.*

str. 1 d.¹⁰³ Taigi, nors įstatymas imperatyviai reikalauja nustatyti bei įvertinti visus tris išvardintus kriterijus (nedidelį amžiaus ir dvasinės bei fizinės brandos skirtumą), teismai minėtus kriterijus kartais sutapatina ir įrodinėja tik vieną iš jų. Teismų išvadą, vertinant veiksmų dalyvių amžiaus skirtumą, dažniausiai lemia ne faktinis veiksmų dalyvių amžiaus skirtumas, bet tai ar asmens fizinė ir dvasinė branda atitiko dalyvių amžių. Minėti faktinio amžiaus ir fizinės bei dvasinės brandos neatitikimai, kuriuos gali liudyti prastas protinio išsivystymo lygis (orientacija laike, vietoje, neišvystyta kalba, nemokėjimas rašyti, skaityti, negalėjimas paaiškinti lytinių santykių esmės) bei gyvenimiška patirtis¹⁰⁴, gali tapti pakankamu pagrindu pripažinti, jog lytiniai santykiai tarp asmenų negali būti laikomi nusikaltimu, kadangi nors faktinis dalyvių amžiaus skirtumas yra didelis, pagal realų protinį išsivystymą fizinės bei dvasinės brandos skirtumai nėra dideli. Apie asmens dvasinę ir socialinę brandą dažniausiai yra sprendžiama iš teismo psichiatrijos-psichologijos ekspertizės. „*Dvasinę ir socialinę brandą atskleidžia to asmens turimų žinių kiekis, jo požiūris į aplinką ir jį supančius asmenis, gebėjimas vertinti visuomenės keliamus reikalavimus jo amžiaus žmonėms <...>, gebėjimas numatyti savo veikos padarinius ir juos planuoti, kritikuoti <...>, atkaklus užsibrėžtų tikslų siekis*“¹⁰⁵. Norint išvengti minėtų situacijų, kuomet teismai taikydami minėtą BK 151¹ str. 5 d., išimtį, tris privalomus požymius vertina kaip visumą, detaliam neišskirdami ir nenagrinėdami kiekvieno iš jų, bei esant situacijoms, kai faktinis veiksmų dalyvių amžius yra didelis (neatitinka BK 151¹ str. 5 d.), tačiau pagal realų protinį išsivystymą fizinės bei dvasinės brandos skirtumai nėra dideli (atitinka BK 151¹ str. 5 d.), ir visgi kaltinamajam yra pritaikoma BK 151¹ str. 5 d. išimtis, siūlytina keisti BK 151¹ straipsnio 5 dalies formuluotę, atskiriant nedidelį amžiaus skirtumą nuo nedidelės dvasinės ir fizinės brandos skirtumo žodžiu „ar“. Minėtas pakeitimas leistų teismams kiekvieną iš įstatyme nurodytų požymių vertinti atskirai, didesnio amžiaus skirtumo nebandant pateisinti nedideliu dvasinės ir fizinės brandos skirtumu. Tokiais atvejais net esant didesniam amžiaus skirtumui, t. y. kaip nagrinėjamoje byloje 8 metų skirtumui¹⁰⁶, teismams užtektų nustatyti nedidelį fizinės ir dvasinės brandos skirtumą, kas taptų pakankamu pagrindu pripažinti, jog nusikalstama veika padaryta nebuvo.

Apibendrinant, pasakytina, jog pakankama mažamečio socialinė branda, kurią lemia teisingas suvokimas apie atliekamų veiksmų pobūdį bei reikšmę, galimų pasekmių bei atsakomybių numatymas, sąmoningai duotas sutikimas ir reiškiamą iniciatyva lytiniais santykiams liudija, jog mažametis nebuvo bejėgiškos būklės ir lemia išvadą, jog nusikalstama

¹⁰³ Olegas Fedosiukas, „Nusikaltimų žmogaus seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui kvalifikavimas“ (paskaitų tezės, Mykolo Romerio teisės mokykla): 6.

¹⁰⁴ „Šakių rajono apylinkės teismo 2014 m. liepos 9 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. M1-85-829/2014,“ *supra note*, 101.

¹⁰⁵ *Ibid.*

¹⁰⁶ *Ibid.*

veika, numatyta BK 149 ar 150 str. 4 dalyse, padaryta nebuvo. Esant abipusiems sutartiniais lytiniais santykiams ir sprendžiant dėl BK 151¹ str. 1 d. inkriminavimo bei BK 151¹ str. 5 d. išimties taikymo, siūlytina straipsnio 5 d. nurodytus – „*nedidelį amžiaus*“, „*dvasinės ir fizinės brandos*“ skirtumus atskirti žodeliu „*ar*“. Tokiu būdu užtikrinant, jog formalus didesnis tarp veiksmų dalyvių esantis amžiaus skirtumas, netaptų iškreipta galimybe nepavojingiems asmenims inkriminuoti nusikalstamą veiką, numatytą BK 151¹ str. 1 d.

1.3. Lytinės aistros tenkinimas su nepilnamečiu, pasiūlius, pažadėjus suteikti ar suteikus piniginių ar kitokios formos atlygį

Iš esmės lytinės aistros tenkinimas su nepilnamečiu, pasiūlius, pažadėjus suteikti ar suteikus piniginių ar kitokios formos atlygį yra skirtas apsaugoti vaikus, kurių sutikimą lytiniais santykiams lėmė atlygis. Atlygis mainais už lytinius santykius – tai nusikalstamos veikos kvalifikuojantis sudėties požymis, liudijantis didesnę nusikalstamos veikos pavojingumą. Ir nors daugeliu atveju auka už lytinius santykius suteikiamo atlygio pavojingumo ir žalos gali nesuprasti ir neįvertinti, arba priešingai atlygį palaikyti draugystės išraiškos forma (ypač, kai kaltinamasis nepilnamečiui suteikia ne pinigines, o kitokios formos atlygį), atlygiu paremti lytiniai santykiai rodo ne ką kitą, bet sąmoningą vaiko seksualinį išnaudojimą, pažeidžiant nepilnamečio seksualinio apsisprendimo laisvę, neliečiamumą.

Lietuvos BK 151¹ str. 2 d. įtvirtintas atlygis gali būti dviejų rūšių, t. y. piniginis ir kitokios formos. Bandant apibrėžti bei įvertinti piniginių atlygį nei mokslinėje doktrinoje, nei teismų praktikoje, problemų nekyla. Piniginiu atlygiu laikoma bet kokia turtinė nauda, kuri dažniausiai pasireiškia pinigų sumokėjimu nukentėjusiam asmeniui už lytinius santykius¹⁰⁷. Anglijos 2003 m. Seksualinių nusikaltimų akto, numatančio baudžiamąją atsakomybę už atlygiu paremtus lytinius santykius su vaiku, aiškinamosiose pastabose, bei Škotijos 2005 m. Vaikų apsaugos ir seksualinių nusikaltimų prevencijos akte¹⁰⁸ atlygio sąvoka apibrėžta gana panašiai. Atlygio sąvoka apima ne tik tiesioginį pinigų sumokėjimą, bet ir bet kokią finansinį pranašumą, t. y. finansinių prievolių ir įsipareigojimų panaikinimą, skolų užskaitymą, prekių ar paslaugų teikimą neatlygintinai arba su nuolaida¹⁰⁹.

Kitokios formos atlygiu užsienio valstybių baudžiamojoje teisinėje sistemoje priimta laikyti ne tik legalios apyvartos produktus ar paslaugas: maistą, drabužius, dovanas, apgyvendinimą, bet ir nelegalias ar sveikatai kenksmingas medžiagas: alkoholį, cigaretes, netgi

¹⁰⁷ „Klaipėdos apygardos teismo 2017 m. kovo 24 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. N1-32-462/2017“, <http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=bdf0b92c-4dea-4453-bfba-a1413773cdcd>.

¹⁰⁸ „Protection of Children and Prevention of Sexual Offences (Scotland) Act 2005“, *Legislation*, žiūrėta 2020 m. kovo 14 d., <http://www.legislation.gov.uk/asp/2005/9/crossheading/sexual-services-of-children-and-child-pornography>.

¹⁰⁹ „Sexual Offences Act 2003 Explanatory Notes“, *Legislation*, žiūrėta 2020 m. kovo 14 d., <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2003/42/notes>.

nelegalius narkotikus, jų tiekimą nemokamai ar už mažesnę nei rinkos vertę¹¹⁰. Lietuvos teismų praktikoje pateikti kitokios formos atlygio pavyzdžiai ne ką skiriasi nuo užsienio įstatymuose įvardijamų. Lietuvoje kitokios formos atlygiu taip pat pripažįstamos ne tik įvairios vertės dovanos (automobiliai ar maisto papildai), neapibrėžti pažadai už lytinį santykiavimą suteikti visko, ko nukentėjusysis norės¹¹¹, suteiktas būtinasis aprūpinimas, nuperkant drabužių ar vaišinant maisto produktais¹¹², bet ir kenksmingos ar nelegalios medžiagos, kurių apyvarta yra griežtai ribojama arba apskritai draudžiama¹¹³.

Siekiant įvertinti bei nustatyti ar kaltinamojo veiksmai iš tiesų atitiko BK 151¹ str. 2 d. įtvirtintos nusikalstamos veikos sudėtį, būtina atsižvelgti ir įvertinti kaltinamojo tyčios kryptingumą. Viena vertus, dovana ar kitas rūpestingumo gestas, siekiant užmegzti rimtus santykius, gali būti paprasta meilės ir draugystės išraiška, kita vertus, dovana, išimtinai siekiant tik lytinių santykių, pasikėsinimo patenkinti lytinę aistrą, pažeidžiant nepilnamečio asmens seksualinio apsisprendimo laisvę ar neliečiamumą, požymis. Siekiant nustatyti ribą tarp romantiško gesto ir nusikalstamos veikos požymio realizavimo, visų pirma reikėtų nustatyti ar kaltinamasis ne tik realizavo, bet ir suvokė visus nusikalstamos veikos sudėties požymius, t. y. veikė tiesiogine tyčia¹¹⁴. Pagrindinė taisyklė, liudijanti, jog kaltinamasis veikė tiesiogine tyčia yra kaltinamojo sąmoningas siekimas, jog nepilnametis asmuo už pinigus ar kitokį atlygį lytiškai santykiautų su pastaruoju ar kitaip tenkintų jo lytinę aistrą¹¹⁵ bei suvokimas, jog „*savanoriškas sutikimas lytiškai santykiauti buvo pasiektas už <...> atlygį*“¹¹⁶. Vien romantiškas kaltinamojo elgesys (dovanojamos dovanos, pavaišinimas vakariene ir pan.) bei po jų užsimezgę lytiniai santykiai, nerodo nei kaltinamojo tiesioginės tyčios lytiškai santykiauti, suteikus kitokios formos atlygį, nei leidžia daryti išvadą, jog buvo realizuoti nusikalstamos veikos požymiai. Priešingu atveju, toks formalus nusikalstamos veikos išorinės pusės vertinimas, privestų prie absurdiškų situacijų, kuomet kiekvienas pasimatymas su nepilnamečiu asmeniu (suteikus kitokios formos atlygį, pvz., vakarienę) ir po jų sekę lytiniai santykiai, galėtų būtų laikomi nusikalstama veika.

¹¹⁰ „Protection of Children and Prevention of Sexual Offences (Scotland) Act 2005,“ *Scottish Government*, žiūrėta 2020 m. kovo 14 d., <https://www2.gov.scot/Publications/2006/11/17153941/2>.

¹¹¹ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. gegužės 14 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-250/2013,“ <http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=13c83895-9a20-4d40-8098-8bd97914d095>.

¹¹² „Lietuvos apeliacinio teismo 2012 m. spalio 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-260/2012,“ <http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=4d414e72-c742-4fbc-a94f-cbcda9fc01b0>.

¹¹³ „Vilniaus miesto apylinkės teismo 2010 m. gegužės 25 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1-377-859/2011,“ <http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=cab928a0-a164-49cd-a189-7a127e873f7e>.

¹¹⁴ „Lietuvos Aukščiausiojo teismo 2018 m. spalio 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-232-942/2018,“ *supra note*, 29.

¹¹⁵ *Ibid.*

¹¹⁶ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. gegužės 14 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-250/2013,“ <https://eteismai.lt/byla/153766155571349/2K-250/2013?word=151-1%20pasi%C5%AB1%C4%97%20u%C5%BE%20atlyg%C4%AF%20tenkinti%20lytin%C4%99%20aistr%C4%85%20bet%20atsisak%C4%97>.

Visgi, net ir nustačius, jog kaltinamasis veikė tiesiogine tyčia, lemiamą reikšmę galutinei teismo išvadai dėl nusikalstamos veikos kvalifikavimo turi dėl pasiūlyto, pažadėto ar suteikto atlygio gautas savanoriškas nepilnamečio asmens sutikimas lytiniais santykiams. Šio sutikimo reikšmę nusikalstamos veikos kvalifikavimui tikslingiausia būtų apžvelgti išskiriant kelis situacijų modelius.

Galimos situacijos, kuomet kaltinamasis turėdamas tikslą lytiškai santykiuoti ar kitaip tenkinti lytinę aistrą su nepilnamečiu, pastarajam ar kitam asmeniui pasiūlo, pažada suteikti ar suteikia piniginių ar kitokios formos atlygį:

- a) tuo tarpu nepilnametis paveiktas siūlomo atlygio, išreiškia savanorišką sutikimą lytiniais santykiams ir lytiniai santykiai įvyksta;
- b) tuo tarpu nepilnametis lytiškai santykiuoti atsisako ir lytiniai santykiai neįvyksta;
- c) tuo tarpu nepilnametis lytiškai santykiuoti atsisako, tačiau lytiniai santykiai įvyksta negavus nukentėjusiojo sutikimo.

Pirmasis atvejis, kai nustatoma, jog kaltinamasis lytiškai santykiavo ar kitaip tenkino lytinę aistrą su nepilnamečiu sąmoningai pasiūlęs ir mainais už pasiūlytą atlygį gavęs nepilnamečio asmens sutikimą lytiniais santykiams, liudija apie nusikalstamos veikos, numatytos BK 151¹ str. 2 d., sudėties požymių realizavimą. Nustačius, jog buvo realizuoti visi nusikalstamos veikos, numatytos BK 151¹ str. 2 d., sudėties požymiai, galime daryti išvadą, jog buvo „*padaryta baigta nusikalstama veika*“¹¹⁷.

Antrasis atvejis, kai nustatoma, jog kaltinamasis tiesiogiai pradėjęs realizuoti nusikalstamos veikos sudėties požymius, t. y. nepilnamečiui pasiūlęs piniginių ar kitokios formos atlygį mainais už lytinius santykius, pradėtos daryti BK 151¹ str. 2 d. įtvirtintos nusikalstamos veikos nepabaigia dėl nuo jo valios nepriklausančių aplinkybių, t. y. vien dėl to, jog nepilnametis suvokęs kaltinamojo siūlomo atlygio esmę, lytiškai santykiuoti su kaltinamuoju atsisako¹¹⁸, liudija apie pasikėsšinimą padaryti BK 151¹ str. 2 d. įtvirtintą nusikalstamą veiką. Teismų praktikoje taip pat pasitaiko minėtų atvejų, kai kaltinamasis pradeda realizuoti BK 151¹ str. 2 d. sudėties požymius, nepilnamečio „*paklausdamas kiek nori pinigų už lytinius santykius, duodamas <...> tuščią popieriaus lapą ir sakydamas „parašyk, kiek nori“*“¹¹⁹, tačiau nusikalstamos veikos nepabaigia dėl nuo jo valios nepriklausančių aplinkybių, kadangi nepilnametis išreiškia nesutikimą žodžiu – atsisako lytiškai santykiuoti, ar veiksmu – pasitraukia

¹¹⁷ Vytautas Piesliakas. *Lietuvos baudžiamoji teisė. Antroji knyga. Aplinkybės, darančios įtaką baudžiamajai atsakomybei, ir nusikalstamos veikos teisiniai padariniai* (Vilnius: Justitia, 2008), 57.

¹¹⁸ *Ibid.*, 62.

¹¹⁹ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. gegužės 14 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-250/2013,“ *supra note*, 116.

nuo kaltinamojo. Tokiais atvejais kaltinamojo veiksmai kvalifikuojami kaip pasikėsinimas tenkinti lytinę aistrą su nepilnamečiu pagal BK 22 str. 1 d. ir BK 151¹ str. 2 d.¹²⁰

Trečiasis atvejis, kai nustatoma, jog kaltinamasis lytiškai santykiavo ar kitaip tenkino lytinę aistrą su nepilnamečiu, pasiūlęs pastarajam atlygį mainais už lytinius santykius, tačiau sutikimo iš nepilnamečio negavęs, rodo ne ką kitą kaip tik prievartinius lytinius santykius. Svarbu pažymėti tai, jog BK 151¹ str. 2 d. įtvirtintas nusikaltimas nuo kitų seksualinę prievartą prieš nepilnamečius numatančių normų (BK 149 str. 3 d., 150 str. 3 d., 151 str. 2 d.) skiriasi tuo, jog BK 151¹ straipsnis (visos straipsnio dalys) kriminalizuoja išimtinai tik neprievartinius lytinius santykius su nepilnamečiu¹²¹, o pagrindinis skiriamasis šio bei kitų seksualinių nusikaltimų požymis yra nepilnamečio asmens duotas sutikimas lytiniams santykiams, kuris yra vienas iš būtinųjų BK 151¹ str. 2 d. sudėties požymių. Pastarojo nesant ir kaltinamajam suvokiant, jog jis lytiškai santykiavo ar kitaip tenkina lytinę aistrą prieš nepilnamečio valią, apie BK 151¹ str. 2 d. inkriminavimą kalbėti negalime, kadangi minėtame straipsnyje įtvirtintas imperatyvas nurodo, jog šis straipsnis gali būti taikomas tik tuo atveju „jeigu nebuvo išžagino, seksualinio prievartavimo ar privertimo lytiškai santykiuoti požymių“¹²². Vadinas, visais kitais atvejais, kai yra nustatoma, jog kaltinamasis lytiškai santykiavo ar kitaip tenkino lytinę aistrą prieš nukentėjusiojo valią, pastarąją palauždamas ar pasipriešinimą įveikdamas vienu iš BK 149, 150 ar 151 straipsnių dispozicijose nurodytų būdų, atsižvelgiant į panaudotos prievartos bei lytinio santykiavimo būdą, kaltinamajam inkriminuojami vienas ar keli aukščiau minėti, prievartinius lytinius santykius apibrėžiantys, straipsniai (BK 149 str. 3 d., BK 150 str. 3 d., BK 151 str. 2 d.), papildomai neinkriminuojant BK 151¹ str. 2 d.

Apibendrinant, teigtina, jog vienintelė riba skirianti teisėtą ir rūpestingą kaltinamojo elgesį nuo BK 151¹ str. 2 d. įtvirtintos nusikalstamos veikos sudėties požymių realizavimo (lytinės aistros tenkinimo mainais už piniginį ar kitokios formos atlygį) yra kaltinamojo veikimas tiesiogine tyčia, t. y. sąmoningai siekiant bei suvokiant, jog nepilnamečio asmens sutikimas lytiniams santykiams buvo gautas dėl pasiūlyto, pažadėto ar suteikto atlygio. Įvertinus nepilnamečio (dėl pasiūlyto atlygio) duodamo sutikimo reikšmę nusikalstamų veikų kvalifikavimui, darytina išvada, jog nepilnamečio apsisprendimas (sutikti/atsisakyti) lytiškai santykiuoti mainais už atlygį gali lemti skirtingas nusikalstamų veikų kvalifikacijas. Nustačius, jog kaltinamasis tenkino lytinę aistrą su nepilnamečiu, sąmoningai pasiūlęs ir mainais už pasiūlytą atlygį gavęs nepilnamečio sutikimą – kaltinamojo veika kvalifikuojama kaip baigtas nusikaltimas pagal BK 151¹ str. 2 d. Nepilnamečiui sutikimo neišreiškus ir kaltinamajam pradėto

¹²⁰ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. gegužės 14 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-250/2013,“ *supra note*, 116.

¹²¹ Milinis, *supra note*, 65: 181.

¹²² „Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas,“ *supra note*, 2: 151¹ straipsnis.

daryti BK 151¹ str. 2 d. nusikaltimo nepabaigus dėl nuo jo valios nepriklausančių aplinkybių – veika kvalifikuojama kaip pasikėsinimas tenkinti lytinę aistrą su nepilnamečiu pagal BK 22 str. 1 d. ir BK 151¹ str. 2 d. Tuo tarpu nustatius, jog kaltinamasis lytiškai santykiavo ar kitaip tenkino lytinę aistrą prieš nepilnamečio valią – veika kvalifikuojama atitinkamai pagal BK 149 str. 3 d. ar BK 150 str. 3 d. arba BK 151 str. 2 d.

2. SEKSUALINĖS PRIEVARTOS PRIEŠ VAIKUS NORMŲ KONKURENCIJA LIETUVOS TEISMŲ PRAKTIKOJE

2.1. Vaiko seksualinio prievartavimo fizinio sąlyčio būdu atirbojimas nuo mažamečio asmens tvirkinimo

Nors Lietuvos baudžiamajame įstatyme seksualinę prievartą prieš vaikus numatančių normų įtvirtinta nemažai, pagrindinė jų atirbojimo problema neretai būna per menkas nusikalstamų veikų sudėties požymių apibrėžtumas, numatant vien bendro pobūdžio sąvokas (*tokias kaip: tvirkinimas; kitoks fizinio sąlyčio būdas*), tačiau nedetalizuojant kokie konkrečiai veiksmai įeina į kiekvienos iš šių sąvokų apibrėžtį.

Lietuvos BK 153 str. 1 d. įtvirtinta baudžiamoji atsakomybė už „*jaunesnio negu šešiolikos metų asmens tvirkinimo veiksmus*“¹²³, tačiau nuorodos, kokie veiksmai galėtų būti laikomi tvirkinamaisiais, įstatyme pateikta nėra. Vertinant kitus įstatymų leidėjo išleistus teisės aktus matyti, jog rengiant minėto įstatymo pakeitimo (BK 153 str. 1 d.) bei kitų BK normų papildymo įstatymo projektus, kartu su šiais projektais buvo parengta ir „*2011 m. gruodžio 13 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos dėl kovos su seksualine prievarta prieš vaikus, jų seksualiniu išnaudojimu ir vaikų pornografija*“¹²⁴ (toliau – ir **Direktyva**) bei nacionalinių teisės aktų (konkrečiai Lietuvos baudžiamojo kodekso) atitikties lentelė¹²⁵. Iš šios lentelės matyti, jog pagal Lietuvos nacionalinę teisę tvirkinamieji veiksmai yra prilyginami Direktyvos 3 straipsnio 2 ir 3 dalyse apibrėžtiems veiksams, t. y. „*vaiko, nesulaukusio amžiaus, kai jis gali duoti sutikimą lytiškai santykiuoti, vertimui stebėti seksualinius veiksmus ((Direktyvos 3 str. 2 d.) (ir vertimui stebėti seksualinę prievartą – Direktyvos 3 str. 3 d. – aut. past.)), net jei jis neturi dalyvauti atliekant šiuos veiksmus, seksualiniais tikslais <...>*“¹²⁶. Pagal šią atitiktį vaiko tvirkinimu laikomi ir tokie veiksmai, kurie nėra susiję su kaltinamojo bei vaiko fiziniu sąlyčiu ar kontaktu, užtenka vien to, jog vaikas būtų verčiamas stebėti seksualinio pobūdžio veiksmus. Prie tos pačios (fizinio sąlyčio bei kontakto nereikalaujančios) grupės galime priskirti ir kitus Lietuvos mokslinėje doktrinoje bei teismų praktikoje įvardijamus veiksmus, t. y. lytinių organų demonstravimą mažamečiui, lytinį santykiavimą ar lytinės aistros tenkinimą mažamečio

¹²³ „Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas,“ *supra note*, 2: 153 straipsnis.

¹²⁴ „2011 m. gruodžio 13 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2011/92/ES dėl kovos su seksualine prievarta prieš vaikus, jų seksualiniu išnaudojimu ir vaikų pornografija, kuria pakeičiamas Tarybos pamatinis sprendimas 2004/68/TVR“, *supra note*, 18.

¹²⁵ „Baudžiamojo kodekso 7, 8, 60, 95, 151, 151(1), 153, 162, 307, 308, 309 straipsnių pakeitimo ir papildymo, Kodekso papildymo 100(1), 100(2), 152(1) ir 252(1) straipsniais ir Kodekso priedo papildymo įstatymo projekto Atitikties lentelė,“ LRS, žiūrėta 2020 m. balandžio 3 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.433466?jfwid=-1cf20o6men>.

¹²⁶ „2011 m. gruodžio 13 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2011/92/ES dėl kovos su seksualine prievarta prieš vaikus, jų seksualiniu išnaudojimu ir vaikų pornografija, kuria pakeičiamas Tarybos pamatinis sprendimas 2004/68/TVR“, žiūrėta 2020 m. balandžio 3 d., *op. cit.*: 7.

akivaizdoje¹²⁷, vaiko kūno ar kaltinamojo kūno vaiko akivaizdoje apnuoginimą, nuogo vaiko fotografavimą¹²⁸, taip pat tvirkinamieji veiksmai gali pasireikšti ir „*amoraliais pasakojimais, seksualinio pobūdžio SMS žinučių rašymu, siuntimu ir pan.*“¹²⁹. Jeigu pirmąją aprašytą tvirkinamųjų veiksmų grupę galime sieti su fizinio sąlyčio bei kontakto nebuvimu, tai antrąją reikėtų sieti būtent su šio kontakto buvimu. Tiek vaiko fizinis sąlytis su kaltinamuoju, t. y. kaltinamajam liečiant ar glostant vaiko kūną, įskaitant ir jo lytinius organus, taip pat vaikui liečiant kaltinamojo lytinius organus, tiek vaiko skatinimas atlikti fizinio sąlyčio veiksmus su kitu vaiku¹³⁰, yra laikomi tvirkinamaisiais veiksmais.

Lietuvos baudžiamajame įstatyme visi aukščiau įvardyti veiksmai įeina į tvirkinamųjų veiksmų sąvoką ir yra kvalifikuojami pagal vieną normą, t. y. BK 153 str. 1 d. Tuo tarpu užsienio baudžiamuosiuose įstatymuose kiekvienas iš įvardytų, skirtingų tvirkinamųjų veiksmų yra apibrėžtas atskiroje, tik tą veiksmą numatančioje, baudžiamojo įstatymo normoje. Štai pavyzdžiui Jungtinės Karalystės 2003 m. Seksualinių nusikaltimų aktas¹³¹ numato net 9 skirtingas tvirkinamuosius veiksmus apibrėžiančias normas.

Pirmajai tvirkinamųjų (fizinio sąlyčio bei kontakto nereikalaujančių) veiksmų grupei, apie kurią buvo kalbėta anksčiau, Jungtinės Karalystės baudžiamajame įstatyme skirtos apibrėžti net 5 normos, t. y. 11 straipsnis numato baudžiamąją atsakomybę asmeniui, kuris užsiima bet kokia seksualinio pobūdžio veikla vaiko akivaizdoje; 12 straipsnis numato atsakomybę už vaiko vertimą stebėti trečiojo asmens atliekamą lytinį aktą, įskaitant atvejus, kai lytinis aktas atliekamas tiesiogiai vaikui priešakyje, bei vaizduojamas įrašuose, filmuose ar nuotraukose; 15A straipsnis – už seksualinį, nepadorų, vulgarų bendravimą su vaiku (*visos trys, aukščiau minėtos normos, numato ir kaltinamojo tikslą – lytinio pasitenkinimo siekimą*); 45 straipsnis – už nepadorų vaiko fotografavimą; 66 straipsnis – už lytinių organų demonstravimą, siekiant, jog pastaruosius kas nors pamatytų (nebūtinai vaikas) ir tai nukentėjusiajam sukeltų nepatogumus, nerimą, kančią¹³².

Antrajai tvirkinamųjų (fizinio sąlyčio bei kontakto reikalaujančių) veiksmų grupei Jungtinės Karalystės baudžiamajame įstatyme skirtos 4 normos, kurios visos numato baudžiamąją atsakomybę už tyčinį vaiko kūno lietimą. Skiriamasis šių straipsnių požymis yra nukentėjusiojo amžius, kuris turi reikšmės nusikalstamos veikos kvalifikavimui (tyčinis jaunesnio negu 13 metų vaiko lietimasis kvalifikuojamas pagal Jungtinės Karalystės Seksualinio

¹²⁷ Milinis, *supra note*, 65: 164.

¹²⁸ Milinis, *supra note*, 65: 189.

¹²⁹ „Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. vasario 27 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-122-307/2020“, <http://liteko.teismai.lt/viesaspredimupaijeska/tekstas.aspx?id=ac73b49d-abec-4462-8f28-ad730ed8cc09>.

¹³⁰ Milinis, *supra note*, 65: 187-188.

¹³¹ „Sexual Offences Act 2003“, *Legislation*, žiūrėta 2020 m. balandžio 4 d., <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2003/42/contents>.

¹³² *Ibid.*

nusikaltimų akto 7 str. ar 9 str. ii d. / tyčinis jaunesnio negu 16 metų vaiko lietimas – 9 str. i d. / bei vyresnio nei 16 metų amžiaus asmens lietimas – 3 str.) ir esantis kaltinamojo bei nukentėjusiojo giminystės ryšys, t. y. numatyta atskira norma už šeimos nario (vaiko) kurstymą užsiimti seksualine veikla, kai kaltinamasis tyčia kursto vaiką siekdamas, jog pastarasis liestų kaltinamąjį arba leistųsi būti liečiamas pats – 26 str. Pažymėtina ir tai, jog Jungtinės Karalystės baudžiamojo įstatymo, bendrame normų išaiškinime, pateikta ir „*lietimo*“ sąvoka, numatanti, jog šią sąvoką apima: tiek kūno lietimas bet kuria kūno dalimi, tiek kūno lietimas neapibrėžtu daiktu, tiek kūno lietimas per bet kokios kilmės audinį (drabužius, medžiagą ir pan.)¹³³.

Pateikiant minėtą Lietuvos bei Jungtinės Karalystės baudžiamųjų įstatymų normų palyginimą, yra siekiama atkreipti dėmesį į tai, jog visų, aukščiau minėtų tvirkinamųjų veikslių įtvirtinimas vienoje baudžiamojo įstatymo normoje (taip, kaip tai padaryta Lietuvos BK 153 str. 1 d.), lemia skirtingo pavojingumo veikslių (fizinio sąlyčio nereikalaujančių, pvz., vertimo stebėti seksualinio pobūdžio veiksmus, ir su fiziniu sąlyčiu susijusių veikslių, pvz., vaiko lytinių organų glostymo) apibrėžtį viename ir tame pačiame straipsnyje, už visus šiuos veiksmus numatant tą pačią baudžiamąją atsakomybę. Kai tuo tarpu užsienio baudžiamuosiuose įstatymuose įvertinus minėtų veikslių pavojingumo laipsnį, šie tvirkinamieji veiksmai apibrėžti skirtinguose straipsniuose, numatant skirtingas bausmes už kiekvieną iš jų. Jungtinės Karalystės 2003 m. Seksualinių nusikaltimų aktas už fizinio sąlyčio nereikalaujančių tvirkinamųjų veikslių atlikimą, kai teismo procesas vyksta pagal kaltinamąjį aktą, numato maksimalią laisvės atėmimo bausmę iki 10 metų (išskyrus seksualinį, nepadorų bendravimą su vaiku bei lytinių organų demonstravimą, kai maksimalios laisvės atėmimo bausmės numatytos iki 2 metų). Tuo tarpu už fizinio sąlyčio reikalaujančių tvirkinamųjų veikslių atlikimą (tyčinių vaiko kūno lietimą) maksimali laisvės atėmimo bausmė numatyta iki 14 metų¹³⁴. Įvertinus tai, jog Jungtinės Karalystės baudžiamajame įstatyme už tvirkinamuosius veiksmus, kurie susiję su tyčiniu vaiko kūno dalių lietimais, yra numatytos kur kas griežtesnės bausmės (bausmių dydžių skirtumai svyruoja nuo 4 iki 12 metų), nei bausmės už bekontaktį, intelektualinį vaikų tvirkinimą, darytina išvada, jog tokiu būdu Jungtinės Karalystės įstatymų leidėjas siekė išskirti bei pažymėti didesnę būtent šių, su fiziniu sąlyčiu susijusių, tvirkinamųjų veikslių pavojingumą. Atkreiptinas dėmesys ir į tai, jog Airijos 2017 m. Baudžiamosios teisės (Seksualinių nusikaltimų) akte laikomasi labai panašaus, beveik analogiško tvirkinamųjų veikslių kriminalizavimo skirtingose įstatymo normose, griežtesnes bausmes numatant už vaiko skatinimą, kurstymą paliesti bet kurio asmens kūną ar kūno dalį, įskaitant ir kurstančiojo (maksimali laisvės atėmimo bausmė, kai teismo procesas vyksta pagal kaltinamąjį aktą, numatyta iki 14 metų), kai tuo tarpu tvirkinamieji

¹³³ „Sexual Offences Act 2003“, *Legislation*, žiūrėta 2020 m. balandžio 4 d., <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2003/42/section/79>.

¹³⁴ „Sexual Offences Act 2003“, *supra note*, 131.

veiksmai, kai užsiimama seksualine veikla vaiko akivaizdoje ar vaikas verčiamas stebėti šiuos veiksmus baudžiami maksimalia laisvės atėmimo bausme iki 10 metų¹³⁵.

Visgi, Lietuvos baudžiamajame kodekse visus, aukščiau minėtus, tvirkinamuosius veiksmus apibrėžia vos viena tvirkinimo norma (BK 153 str. 1 d.), numatanti maksimalią laisvės atėmimo bausmę iki 5 metų. Nepaisant to, kyla pagrįstų abejonų ar tikrai visi į šioje normoje įtvirtintą tvirkinimo sąvoką įeinantys veiksmai yra laikomi vienodai pavojingais. Jau vien tai, jog fragmentinis ir intensyvus vaiko kūno glostymas gali tapti skiriamąja riba, lemiančia skirtingas nusikalstamų veikų kvalifikacijas (esant intensyviui glostymui inkriminuojama seksualinio prievartavimo norma; esant fragmentiniam – tvirkinimo norma)¹³⁶, rodo kur kas didesnę būtent šių tvirkinamųjų veiksmų pavojingumą, nes dėl pirmosios, intelektualinį tvirkinimą numatančių veiksmų, grupės, šių (labai sunkaus – BK 150 str. 4 d. ir apysunkio – BK 153 str. 1 d. nusikaltimų) atribojimo klausimų apskritai nekyla. Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, siūlytina bent jau apsvarstyti galimybę koreguoti bei papildyti Lietuvos BK 153 straipsnį, atskiriant fizinio sąlyčio reikalaujančius tvirkinamuosius veiksmus nuo tokio sąlyčio nereikalaujančių veiksmų, t. y. BK 153 str. 1 d. palikti baudžiamąją atsakomybę tik už fizinį sąlytį numatančių tvirkinamųjų veiksmų atlikimą (pvz., tiek vaiko, tiek kaltinamojo įvairių kūno dalių, įskaitant ir lytinių organų lietimą, glostymą ir pan.), o BK 153 str. 2 d. įtvirtinti papildomą privilegijuotą nusikalstamos veikos sudėtį, numatant baudžiamąją atsakomybę tam, kas atliko jaunesnio negu šešiolikos metų asmens intelektualinio (t. y. fizinio sąlyčio nereikalaujančius veiksmus, tokius, kaip pvz., vertimą stebėti seksualinio pobūdžio veiksmus, lytinių organų demonstravimą ir pan.) tvirkinimo veiksmus¹³⁷. Tokiu būdu skirtingo pavojingumo tvirkinamieji veiksmai būtų apibrėžti skirtingose BK 153 straipsnio dalyse, atitinkamai už kiekvieną iš jų numatant skirtingas baudžiamąsias atsakomybes, už fizinio sąlyčio reikalaujančius veiksmus – griežtesnę, už nereikalaujančius – švelnesnę.

Seksualinis prievartavimas kitokio fizinio sąlyčio būdu kriminalizuoja prievartinius lytinės aistros tenkinimo būdus, kurie savo ruožtu „*prilygsta natūraliam, analiniam arba oraliniam prievartiniam lytiniui aktui*“¹³⁸, tačiau nepatenka į šias (analinio bei oralinio) sąvokas. Mokslinėje doktrinoje pateikti seksualinio prievartavimo kitokio fizinio sąlyčio būdu pavyzdžiai gali būti skirstomi į kelias grupes: intervencinio pobūdžio veiksmai („*pirštų ir įvairių daiktų įvedimas į makštį arba išeinamąją angą*“¹³⁹); su lytinių organų (tiek nukentėjusiojo, tiek kaltinamojo) sąlyčiu susiję veiksmai (masturbacija, dirginimas, „*vaiko įtraukimas į intensyvių*

¹³⁵ „Criminal Law (Sexual Offences) Act 2017“, *Irish Statute Book*., žiūrėta 2020 m. balandžio 5 d., <http://www.irishstatutebook.ie/eli/2017/act/2/enacted/en/print#sec4>.

¹³⁶ Milinis, *supra note*, 65: 162-163.

¹³⁷ Šiuo metu esančią BK 153 str. 2 d. numatančią, jog „už šiame straipsnyje numatytas veikas atsako ir juridinis asmuo“ atitinkamai perkelti į BK 153 str. 3 d.

¹³⁸ Milinis, *supra note*, 65: 162.

¹³⁹ *Ibid.*

*kaltininko lytinių organų lietimą, vaiko kūno intensyvus lietimas <...> lytiniais organais*¹⁴⁰, vaiko „lytinių organų intensyvus lietimas“¹⁴¹, pastarųjų „bučiavimas“¹⁴²).

Kalbant apie seksualinio prievartavimo kitokio fizinio sąlyčio būdu bei tvirkinimo normų atribojimą pasakytina tai, jog visur iš vien (tiek mokslinėje doktrinoje¹⁴³, tiek teismų praktikoje) kartojama, jog siekiant atriboti šias normas visų pirma turi būti tinkamai įvertinamas „su mažamečiu ar nepilnamečiu asmeniu atliekamų neteisėtų veiksmų seksualinis pobūdis ir jų intensyvumas“¹⁴⁴. Nusikalstamų veiksmų seksualinis pobūdis – vienas iš aiškesnių skiriamųjų, aukščiau minėtų normų, atribojimo kriterijų. Norėtusi tikėti, jog ne kartą teismų praktikoje cituoti bei percituoti išaiškinimai pažymintys, jog toks fizinis sąlytis, kuris „geba tenkinti lytinę aistrą“¹⁴⁵ bei „pagal savo pobūdį ar neigiamus padarinius prilygsta lytiniam santykiams“¹⁴⁶ atitinka seksualinio prievartavimo, bet ne tvirkinimo normą, jau tapo taisykle. Ir šiuo metu lemia vienodos teismų praktikos formavimą, kai visi fizinio sąlyčio veiksmai susiję su bet kokia intervencija (tiek pirštų, tiek įvairių daiktų) į lytinius organus ar išeinamąją angą, visais atvejais vieningai kvalifikuojami pagal seksualinio prievartavimo normą, nes šie veiksmai akivaizdžiai primena lytinio akto imitaciją ir yra skirti lytinei aistrai tenkinti¹⁴⁷.

Visgi, manytina, jog pagrindinė seksualinio prievartavimo bei tvirkinimo normų atribojimo problema yra susijusi ne su aukščiau minėtais intervencinio pobūdžio, tačiau su lytėjimą apibrėžiančiais fizinio sąlyčio veiksmais, tokiais kaip glostymas ir lietimas, bei jų vertinimu siekiant tinkamai kvalifikuoti nusikalstamas veikas. Pažymėtina tai, jog lytinių organų (tiek vaiko, tiek kaltinamojo) lietimą bei glostymą kriminalizuoja ir seksualinio prievartavimo, ir tvirkinimo, normos. Pagrindinis atribojimo kriterijus, leidžiantis spręsti pagal kurią baudžiamojo įstatymo normą (seksualinio prievartavimo ar tvirkinimo) turėtų būti kvalifikuojami minėti veiksmai, yra šių veiksmų intensyvumas. Ir vis dėlto, nors minėtų veiksmų (lytinių organų glostymo bei lietimo) intensyvumas yra skiriamasis BK normų atribojimo kriterijus, pačios „intensyvumo“ sąvokos nei mokslinėje doktrinoje, nei teismų praktikoje rasti nepavyksta. Realiai, kaip ir buvo minėta anksčiau, iš mokslinės doktrinos yra žinoma tik tiek, jog intensyvus tiek nukentėjusiojo, tiek kaltinamojo lytinių organų lietimas paprastai yra laikomas seksualiniu

¹⁴⁰ Milinis, *supra note*, 65: 189.

¹⁴¹ *Ibid*, 162.

¹⁴² *Ibid*, 189.

¹⁴³ *Ibid*, 188.

¹⁴⁴ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. birželio 5 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-191-697/2018“, <http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=26e49996-0a62-41d6-a370-1c56365fab52>.

¹⁴⁵ *Ibid*.

¹⁴⁶ Milinis, *supra note*, 65: 164.

¹⁴⁷ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. spalio 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-421/2013“, <http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=5902da8a-fab8-4574-988b-73489857e544>.

prievartavimu kitokio fizinio sąlyčio būdu, priešingai neintensyvus arba dažnai įvardijamas kaip „*fragmentiškas*“ lietimas laikomas tvirkinimu¹⁴⁸.

Analizuojant teismų praktiką taip pat iki galo lieka neaišku kokie kriterijai leidžia spręsti apie neteisėtų veiksmų pakankamą/nepakankamą intensyvumą. Neretai teismai įrodinėdami, jog neteisėti kaltinamojo veiksmai (*konkrečiai* „*apnuoginto nukentėjusiosios užpakalio* <...>, *tarpojo lietimas*“¹⁴⁹) nebuvo pakankamai intensyvūs, jog būtų kvalifikuojami pagal seksualinio prievartavimo normą, juos gretina su nepakankama kaltinamojo galimybe „*įgyvendinti tikslą patenkinti lytinę aistrą*“¹⁵⁰, taip pat su dirginamųjų veiksmų, masturbacijos, intervencijos, ejakuliacijos nebuvimu, bei tuo, jog kaltinamasis nukentėjusiosios kūno savo lytiniu organu nelietė¹⁵¹. Pažymėtina tai, jog galutinio teismo sprendimo aukščiau minėtoje byloje nesiekiami paneigti, tačiau nerimą kelia tai, jog nepakankamas neteisėtų veiksmų (vaiko lytinių organų lietim) intensyvumas yra įrodinėjamas kitų, seksualinei prievartavimo normai būdingų, kriterijų nebuvimu. Manytina, jog vien tai, kad kaltinamasis liesdamas nukentėjusiosios lytinius organus, kartu jų nedirgino bei neatliko jokių intervencinio pobūdžio veiksmų, savaime dar neįrodo, jog nukentėjusiosios lytinių organų lietim nebuvo toks intensyvus, jog pastarąjį būtų galima kvalifikuoti pagal seksualinio prievartavimo normą.

Teismų praktikoje pasitaiko ir tokių atvejų, kai intensyvus kaltinamojo lytinių organų lietim tarsi yra nepakankamas ir netenka prasmės seksualinio prievartavimo normos inkriminavimo atžvilgiu, kadangi byloje nenustatoma, jog „*nuteistasis vertė mažametę ne tik liesti, bet ir dirginti jo lytinius organus*“¹⁵². Nors šis Lietuvos apeliacinio teismo nuosprendis vėliau buvo pakeistas Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartimi, aptariant šį nuosprendį siekiama atkreipti dėmesį į tai, jog vien nukentėjusiojo vertimas intensyviai liesti kaltinamojo lytinius organus, papildomai nenustačius vertimo dirginti, atitinka seksualinį prievartavimą kitokio fizinio sąlyčio būdu. Pažymėtina dar ir tai, jog šioje byloje teismo sprendimas (intensyvių lytinių organų lietim buvimo klausimą spręsti remiantis kitų dirginamųjų veiksmų buvimu / nebuvimu), yra klaidingas bei nepagrįstas dar ir dėl to, kadangi aiškių lytinių organų dirginimo bei intensyvaus lietim atskyrimo kriterijų nei mokslinėje doktrinoje, nei teismų praktikoje suformuluota nėra. Ir nors lytinių organų (tiek kaltinamojo, tiek nukentėjusiojo) dirginimas paprastai teismų praktikoje yra laikomas bei pripažįstamas seksualiniu prievartavimu kitokio fizinio sąlyčio būdu, dėl šių veiksmų kvalifikavimo nekeliant papildomų klausimų, o lytinių

¹⁴⁸ Milinis, *supra note*, 65: 162-163.

¹⁴⁹ „Lietuvos apeliacinio teismo 2017 m. kovo 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-57-307/2017“, <http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaijeska/tekstas.aspx?id=a27326bb-88e1-4c5f-9021-5de8d4d21ad7>.

¹⁵⁰ *Ibid.*

¹⁵¹ *Ibid.*

¹⁵² Kalbama apie pakeistą Lietuvos apeliacinio teismo nuosprendį, kurio fabula atsispindi pakeistoje nutartyje „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. balandžio 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-116-942/2016“, *supra note*, 7.

organų lietimasis, atsižvelgiant į pastarojo intensyvumą kvalifikuojamas pagal skirtingus baudžiamojo kodekso straipsnius, tai savo ruožtu neleidžia daryti išvados, jog nustačius dirginamųjų veiksmų, intensyvus lytinių organų lietimasis nėra laikomas pakankamai pavojingu, jog būtų kvalifikuojamas kaip seksualinis prievartavimas kitokio fizinio sąlyčio būdu. Tuo labiau, daugeliu atveju intensyvaus lytinių organų lietimasis bei dirginimo skiriamoji riba yra tokia menka, jog pastarosios beveik neįmanoma išvelgti (*atsižvelgiant dar ir į tai, jog kartais pats mažametis asmuo apibūdinamas patirtą seksualinę prievartą nevertuoja tokių terminų kaip „dirginimas“ ar „intensyvus lietimasis“, kadangi pastarasis nesupranta kuo šie veiksmai skiriasi ar apskritai nėra girdėjęs minėtų terminų*). Ir vis dėlto, pažymėtina tai, jog nustačius bent vieną iš aukščiau minėtų (pvz., intensyvių lytinių organų lietimasis) veiksmų, nėra privalu nustatyti dar ir kito (pvz., dirginimo) veiksmo, tam, jog kaltinamojo neteisėtus veiksmus būtų galima kvalifikuoti kaip seksualinį prievartavimą kitokio fizinio sąlyčio būdu pagal BK 150 str. 4 d.

Kaip jau buvo minėta anksčiau, neseniai aptartas Lietuvos apeliacinio teismo nuosprendis buvo pakeistas Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartimi. Šioje nutartyje Lietuvos Aukščiausiasis Teismas jau išskyrė bei pažymėjo keletą fizinio sąlyčio „intensyvumo“ vertinimo kriterijų. Siekdamas įvertinti neteisėtų veiksmų (kaltinamojo lytinio organo lietimasis) intensyvumą Lietuvos Aukščiausiasis Teismas išskyrė bei atsižvelgė į tris pagrindinius, vienas kitą papildančius, kriterijus: pirma, į nuteistojo turėtą tikslą (*byloje buvo nustatyta, jog nuteistasis siekė patenkinti savo lytinę aistrą, todėl nukentėjusiosios akivaizdoje demonstravo savo lytinius organus bei liepė juos liesti*); antra, į patį fizinį sąlytį (*fizinis sąlytis buvo nuoseklus ir tikslingas, „intensyvus ir pakankamas (užtektinas), kad būtų pasiektas nuteistojo turėtas tikslas – patenkinti savo lytinę aistrą su mažamete“¹⁵³*); trečia, į kaltinamojo galimybę patenkinti lytinę aistrą remiantis atliktų neteisėtų veiksmų intensyvumu (*nuteistajam du kartus pasireiškė ejakuliacija*). Šioje byloje teismas taip pat akcentavo, jog nepaprastai svarbu nustačius, jog buvo atlikti neteisėti veiksmai, kurie patenka į kitokio fizinio sąlyčio apibrėžtį, nustatyti ir šio „sąlyčio sąsąjamą su lytinės aistros tenkinimu, taip pat įvertinti jį pagal pavojingumo kriterijų“¹⁵⁴. Taigi, įvertinęs visas aplinkybes Lietuvos Aukščiausiasis Teismas šioje byloje priėmė išvadą, jog šie nuteistojo veiksmai (nukentėjusiojo vertimas intensyviai liesti nuteistojo lytinius organus) „gali būti prilyginami natūralia forma atliktai lytinei sueičiai“¹⁵⁵ ir turi būti kvalifikuojami pagal BK 150 str. 4 d.

Apibendrinus tai, kas išdėstyta, teigtina, jog siekiant nustatyti ar neteisėti veiksmai (lytinių organų lietimasis bei glostymas) buvo pakankamai intensyvūs, jog pastaruosius būtų galima

¹⁵³ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. balandžio 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-116-942/2016“, *supra note*, 7.

¹⁵⁴ *Ibid.*

¹⁵⁵ *Ibid.*

kvalifikuoti pagal seksualinio prievartavimo normą, fizinio sąlyčio intensyvumą reikėtų sieti su siekiamų atriboti nusikalstamų veikų seksualiniu pobūdžiu, t. y. fizinį sąlytį reikėtų vertinti lytinės aistros tenkinimo kontekste, atsižvelgiant į tai ar tokie fizinio sąlyčio veiksmai geba / negeba tenkinti lytinės aistros, yra / nėra artimi lytiniais santykiams. Taip pat nepakankamo neteisėtų veiksmų intensyvumo nereikėtų bandyti įrodinėti kitų neteisėtų veiksmų (lytinių organų dirginimo, masturbacijos) nebuvimu. Tuo labiau nereikėtų pamiršti, jog vien intensyvus lytinių organų lietimasis (nesant kitų, neteisėtų fizinio sąlyčio veiksmų: dirginimo, masturbacijos) taip pat atitinka seksualinio prievartavimo sudėtį.

Be jau minėtų, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartyje pažymėtų tvirkinimo bei seksualinio prievartavimo normų atskyrimo kriterijų (*kaltinamojo siekiamo tikslo, fizinio sąlyčio ypatybių, galimybės tenkinti lytinę aistrą, fizinio sąlyčio panašumo į lytinius santykius*) bei kitų papildomų (*nukentėjusiojo savybių, prievartos intensyvumo, įvykio vietos reikšmės, apsinuoginimo ir pan.*¹⁵⁶) kriterijų, išskirtini ir šie, žemiau nurodyti, nusikalstamų veikų atribojimą palengvinsiantys pastebėjimai:

- a) siekiant nustatyti kokio tikslo neteisėtais fizinio sąlyčio veiksmais siekė kaltinamasis, siūlytina atsižvelgti į lengvinančių sąlygų, skirtų tikslui pasiekti, sudarymą. Kalbant apie kaltinamojo tikslą – tenkinti savo lytinę aistrą (*šis tikslas būdingas seksualinio prievartavimo normai*), lengvinančiomis sąlygomis galėtų būti pripažįstami kaltinamojo veiksmai: kai pastarasis pasirūpina neteisėtą fizinį sąlytį lengvinančiomis priemonėmis, lubrikantais, stimulatoriais ir pan.; kai kaltinamasis nukentėjusiajam aiškina, parodo kaip pastarasis turėtų liesti lytinį organą, jog kaltinamajam būtų lengviau pasiekti malonumą; kai nukentėjusysis yra verčiamas intensyviai liesti ar glostyti kaltinamojo lytinį organą taip, jog šis veiksmas primintų ar būtų artimas lytinio organo stimuliacijai, padėtų sukelti erekciją, galiausiai ejakuliaciją. Manytina, jog šios lengvinančios sąlygos, skirtos tikslui pasiekti, atsižvelgus į kitas byloje esančias aplinkybes, tik padėtų sustiprinti išvadą, jog kaltinamasis atlikdamas neteisėtus fizinio sąlyčio veiksmus, turėjo tikslą tenkinti lytinę aistrą, o ne sukelti „*per ankstyvą vaiko domėjimąsi lytiniais santykiais*“¹⁵⁷ (*šis tikslas būdingas tvirkinimo normai*);
- b) siekiant nustatyti fizinio sąlyčio veiksmų (lytinių organų lietimasis bei glostymo) intensyvumą, siūlytina neapsiriboti vien laiko trukmės ar „*lietimo kartų*“ nustatymo kriterijumi. Pastebima, jog teismų praktikoje pasitaiko atvejų, kai nenustačius kiek ilgai truko fizinio sąlyčio veiksmai, neatsižvelgiama į kitas aplinkybes ir konstatuojama, jog

¹⁵⁶ Milinis, *supra note*, 65: 162-163.

¹⁵⁷ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. gruodžio 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-625/2013“, <http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaiska/tekstas.aspx?id=eccbd62d-25f8-4713-a6c8-186978343eca>.

fizinis sąlytis intensyvus nebuvo¹⁵⁸. Manytina, jog nustatyti vienos, optimalios laiko trukmės, kurią turi trukti fizinis sąlytis, jog pastarasis būtų laikomas intensyviu ar priešingai neintensyviu, praktiškai neįmanoma. Tuo labiau nereikėtų pamiršti ir to, jog „*kiekvieno asmens, atliekančio neteisėtus seksualinio prievartavimo veiksmus siekiant lytinės aistros patenkinimo, veiksmai gali užtrukti skirtingą laiko tarpą*“¹⁵⁹, t. y. vienas asmuo lytinę aistrą gali patenkinti vos per kelias minutes, kelis kartus vaikui palietus pastarojo lytinį organą, visgi kitam asmeniui siekiant patenkinti lytinę aistrą, gali prireikti ir kelių valandų intensyvaus lytinio organo dirginimo¹⁶⁰. Atsižvelgiant į tai, fizinio sąlyčio veiksmų intensyvumą siūlytina vertinti ne pagal tai kiek laiko truko minėti veiksmai, bet pagal tai, kiek pastarieji buvo nuoseklūs bei kryptingi siekiamo tikslo – patenkinti lytinę aistrą – atžvilgiu. Visgi, net lietuvių kalbos žodyne „*intensyvumo*“ sąvoka yra tapatinama „*našumui*“¹⁶¹. Savo ruožtu žodis „*našus*“ yra suprantamas kaip produktyvus, duodantis rezultatą¹⁶². Taigi, darytina išvada, jog fizinio sąlyčio veiksmai, kurie savo ruožtu yra itin nuoseklūs bei kryptingi siekiamo rezultato atžvilgiu, galėtų būti pripažįstami bei laikomi intensyvesniais palyginus su nenuosekliais, nekryptingais veiksmis;

- c) siekiant nustatyti fizinio sąlyčio (lytinių organų lietimui bei glostymo) intensyvumą, siūlytina atsižvelgti ir į tai kiek fizinio sąlyčio metu buvo liečiama lytinių organų. Atvejais, kai kaltinamasis lietimui ar glostydamas nukentėjusiojo lytinius organus, kartu liečia, glosto, dirgina ar masturbuoja ir savo lytinius organus, liudija apie didesnę nusikalstamų veiksmų pavojingumą. Tokiais atvejais, manytina, jog net ir fragmentinis vaiko lytinių organų lietimui, kai tuo metu kaltinamasis liečia ir savo lytinius organus, turėtų būti vertinamas kaip seksualinis prievartavimas kitokio fizinio sąlyčio būdu, kadangi tokie veiksmai ne tik primena lytinių santykių imitaciją, bet ir rodo kaltinamojo tikslą – tenkinti lytinę aistrą.

Pažymėtina tai, jog aukščiau aptarti fizinio sąlyčio *intensyvumo* vertinimo kriterijai yra sietini su dabartine, galiojančia teismų praktika bei joje sprendžiamais klausimais dėl neteisėtų veiksmų (lytinių organų lietimui bei glostymo) pakankamo / nepakankamo intensyvumo ir nuo to priklausančio neteisėtų veiksmų kvalifikavimo pagal seksualinio prievartavimo / tvirkinimo normas.

¹⁵⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartimi panaikintas Lietuvos apeliacinio teismo nuosprendis, nutartyje pateikiant nuosprendžio citatas. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. balandžio 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-116-942/2016“, *supra note*, 7.

¹⁵⁹ *Ibid.*

¹⁶⁰ *Ibid.*

¹⁶¹ „Lietuvių kalbos žodynas“, LKŽ, žiūrėta balandžio 7 d. <http://www.lkz.lt/?zodis=intensyvus&lns=-1&les=-1&id=13018250000>.

¹⁶² „Lietuvių kalbos žodynas“, LKŽ, žiūrėta balandžio 7 d., <http://www.lkz.lt/?zodis=na%C5%A1us&lns=-1&les=-1&id=20009570000>.

Siekiant išskirti dar vieną labai svarbią teismų praktikoje pasitaikančią problemą, vertėtų atkreipti dėmesį į skirtingas, su lytinių organų sąlyčiu susijusių neteisėtų veiksmų, apibrėžtis, t. y. lytinių organų masturbacija; dirginimas; intensyvus lietimas / glostymas; fragmentiškas lietimas / glostymas. Nepaisant to, jog terminų vartojama daug, nei mokslinėje doktrinoje, nei teismų praktikoje šių terminų apibrėžties ar pastarųjų atribojimo kriterijų, pateikta nėra. Ir visgi, tai nekliudo tik formaliai skirtingiems, realiai praktikoje niekaip neatribotiems bei neapibrėžtiems terminams, tapti be ne pagrindine priežastimi, lemiančia skirtingą nusikalstamų veikų kvalifikaciją. Nustačius, jog kaltinamasis masturbavo ar dirgino mažamečio lytinius organus arba įtraukė mažametį į kaltinamojo lytinių organų masturbaciją ar dirginimą, šie veiksmai visais atvejais kvalifikuojami kaip seksualinis mažamečio asmens prievartavimas¹⁶³. Tuo tarpu nustatant, jog kaltinamasis intensyviai lietė, glostė mažamečio lytinius organus arba įtraukė mažametį į intensyvią kaltinamojo lytinių organų lietimą, glostymą, neatsižvelgiant į tai, jog tiek mokslinėje doktrinoje¹⁶⁴, tiek teismų praktikoje¹⁶⁵ yra ne kartą pažymėta, jog tokie veiksmai turėtų būti laikomi seksualiniu mažamečio prievartavimu, teismų praktikoje neretai pasitaiko atveju, kai kartu su intensyviu lytinių organų lietimū ar glostymu, nenustačius dar ir lytinių organų dirginimo ar intervencijos į lytinius organus, vien intensyvaus lytinių organų lietimū, glostymo nepakanka, jog teismai šiuos neteisėtus veiksmus (intensyvią lietimą ar glostymą) kvalifikuotų kaip seksualinio prievartavimo normą (pastarieji yra kvalifikuojami pagal tvirkinimo normą)¹⁶⁶. Priešingai, nustatant fragmentišką mažamečio ar kaltinamojo lytinių organų lietimą ar glostymą, teismų praktikoje šie neteisėti veiksmai be ne visais atvejais yra vertinami kaip mažamečio tvirkinimas, nekliant klausimų dėl seksualinio mažamečio prievartavimo¹⁶⁷. Štai čia ir susiduriama su dar viena problema, kuri pasireiškia tuo, jog formaliai tuos pačius, teismų praktikoje niekaip neatribojamus veiksmus, numatančios apibrėžtys (lytinių organų dirginimas; intensyvus arba fragmentiškas lietimas / glostymas) tampa skiriamąja riba tarp seksualinio prievartavimo ir tvirkinimo normų inkriminavimo, ko pasekoje nusikaltimai nukreipti prieš vieną labiausiai pažeidžiamų asmenų – vaiką užtraukia švelnesnę baudžiamąją atsakomybę nei tuo tarpu nusikaltimai, kurie yra nukreipti prieš suaugusį asmenį.

Šiuo atveju minėta problema ryškiausiai matoma, kalbant apie fragmentinį asmens lytinių organų lietimą bei glostymą, t. y. tuos atvejus, kai kaltinamasis vienu atveju liečia ar glosto mažamečio asmens, kitu atveju suaugusiojo asmens lytinius organus. Pirmuoju atveju, kaip jau

¹⁶³ „Lietuvos apeliacinio teismo 2015 m. lapkričio 11 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-279-398/2015“, <http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=84c796f2-f5f6-4155-bfb7-55ded81a2284>.

¹⁶⁴ Milinis, *supra note*, 65: 189.

¹⁶⁵ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. balandžio 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-116-942/2016“, *supra note*, 7.

¹⁶⁶ „Lietuvos apeliacinio teismo 2017 m. kovo 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-57-307/2017“, *supra note*, 149.

¹⁶⁷ „Lietuvos apeliacinio teismo 2017 m. liepos 13 d. nutartis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1A-353-483/2017“, <http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=4ad5c787-c80e-475a-92bb-4a8952dcb35>.

buvo minėta anksčiau, nustačius jog kaltinamasis lieté ar glostė mažamečio asmens lytinius organus („užkišo savo ranką už mažametės nukentėjusiosios kelnaičių, lieté jos lytinius organus“¹⁶⁸; „guldė į lovą, glamonėjo, <...> kišo rankas po kelnėmis, lieté jos lytinius organus“¹⁶⁹; „įvairiu metu ne vieną kartą glostė ją, lieté jos <...> lytinius organus“¹⁷⁰), šie kaltinamojo neteisėti veiksmai be ne visais atvejais neginčijamai yra kvalifikuojami kaip mažamečio asmens tvirkinimas, nekeliant klausimo dėl mažamečio asmens seksualinio prievartavimo¹⁷¹. Tuo tarpu, nustačius, jog kaltinamasis lieté ar glostė suaugusiojo asmens lytinius organus prieš pastarojo valią, pasinaudodamas vienu iš BK 150 straipsnyje numatytų valios palaužimo būdų, tie patys neteisėti fizinio sąlyčio veiksmai (kaltinamasis „rankomis lieté jos nuogą kūną bei lytinius organus, <...> taip kitokio fizinio sąlyčio būdu tenkino savo lytinę aistrą su nukentėjusiaja prieš jos valią“¹⁷²; „numovė nukentėjusiajai apatines kelnaites, rankomis glamonėdamas nuogus jos sėdmenis bei liesdamas nukentėjusiosios lytinius organus“¹⁷³) visais atvejais yra vertinami kaip seksualinis prievartavimas kitokio fizinio sąlyčio būdu, kadangi kitos normos, kuri kriminalizuotų panašaus seksualinio pobūdžio veiksmus nukreiptus prieš suaugusį asmenį, baudžiamajame įstatyme numatyta nėra. Minėtais atvejais susiduriame su ne itin teisingomis situacijomis, kai tokie patys neteisėti su lytinių organų sąlyčiu susiję veiksmai (lietimas ir glostymas) priklausomai nuo nukentėjusiojo amžiaus yra kvalifikuojami pagal skirtingus baudžiamojo kodekso straipsnius, paradoksalu bet, labiau pažeidžiamo asmens vaiko atveju neteisėti kaltinamojo veiksmai kvalifikuojami pagal apysunkį tvirkinimo nusikaltimą (BK 153 str. 1 d.), mažiau pažeidžiamo suaugusio asmens atveju pagal sunkų seksualinio prievartavimo nusikaltimą (BK 150 str. 1 d.).

Siekiant išspręsti minėtą problemą, vertinant neteisėtus kaltinamojo veiksmus (lytinių organų lietimą, glostymą), jų pavojingumą, ir sprendžiant pagal kurią (seksualinio mažamečio prievartavimo ar tvirkinimo) normą pastarieji turėtų būti kvalifikuojami, siūlytina neapsiriboti vien tik šių neteisėtų veiksmų terminų apibrėžtimi ((t. y. terminai: masturbacija, dirginimas (visais atvejais), intensyvus lietimas (dažniau teoriškai nei praktiškai) patenka į BK 150 str. 4 d. taikymo ribas; terminai: fragmentiškas lietimas, glostymas – į BK 153 str. 1 d. taikymo ribas)), bet atsižvelgti ir į tai, kiek konkretus veiksmas (netgi ir tas pats fragmentiškas lytinių organų

¹⁶⁸ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. rugsėjo 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-356/2014“, <http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=474e4842-79e0-45cf-91c2-9eef11641a5d>.

¹⁶⁹ „Panevėžio apygardos teismo 2017 m. balandžio 28 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-12-185/2017“, <http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=6d48abdd-557b-4bb5-947a-973e05085a02>.

¹⁷⁰ „Panevėžio apygardos teismo 2018 m. birželio 18 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-56-491/2018“, <http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=ee0ca0d0-5200-46d8-bbcf-f64535868a08>.

¹⁷¹ *Ibid.*

¹⁷² „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. kovo 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-129/2012“, <http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=913bc5a8-9bc6-4672-82b5-e6253b031c78>.

¹⁷³ „Mažeikių rajono apylinkės teismas 2017 m. lapkričio 11 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1-220-832/2017“, <http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=e5f53d90-78a9-4213-85d9-352c9bff3016>.

lietimas bei glostymas) buvo panašus į lytinius santykius ar kiek padėjo kaltinamajam tenkinti pastarojo lytinę aistrą. Tokiu būdu siekiama užtikrinti, jog vien kaltinamojo prieš mažametį atliktų neteisėtų veiksmų apibrėžtis (lietimas, bet ne dirginimas), neatsižvelgiant į kaltinamojo tikslą tenkinti pastarojo lytinę aistrą, netaptų kliūtimi kaltinamajam inkriminuoti seksualinio mažamečio prievartavimo. Todėl tie atvejai, kai kaltinamasis iš tiesų turi tikslą tenkinti savo lytinę aistrą su mažamečiu (šį tikslą gali liudyti jau ir aukščiau minėti bei aptarti kaltinamojo veiksmai, kai:

- a) pastarasis liesdamas ar „*glamonėdamas rankomis nukentėjusiosios kūną ir lytinius organus*“¹⁷⁴ kartu liečia ir savo lytinį organą, taip pat atlieka kitus veiksmus, galinčius palengvinti pastarojo pasitenkinimą¹⁷⁵;
- b) pastarasis ne tik pats liečia ar glosto mažamečio lytinius organus, bet papildomai mažamečio paprašo liesti ar glostyti kaltinamojo lytinius organus;
- c) pastarasis liečiamas ar liesdamas, glostydamas mažamečio lytinius organus išreiškia savo susijaudinimą, t. y. dūsauja, aimanuoja¹⁷⁶); bei kiti,

ir siekdamas šio tikslo mažamečio atžvilgiu atlieka neteisėtus veiksmus (*t. y. liečia, glosto mažamečio lytinius organus ar įtraukia mažametį į kaltinamojo lytinių organų lietimą, glostymą, net ir tais atvejais, kai nėra nustatoma kitų su lytinių organų sąlyčiu susijusių veiksmų, t. y. masturbacijos, dirginimo, lytinio organo trynimo į nukentėjusiojo kūną*), atsižvelgiant į kaltinamojo turimą tikslą – tenkinti lytinę aistrą, minėti lytinių organų lietimą, glostymo veiksmai, manytina turėtų būti kvalifikuojami kaip mažamečio seksualinis prievartavimas. Tokiu būdu neteisėti kaltinamojo veiksmai (*lytinių organų lietimasis, glostymas*) nukreipti tiek prieš suaugusį asmenį (grasinant tuoj pat panaudoti fizinį smurtą¹⁷⁷ ar pasinaudojant bejėgiška nukentėjusiojo būkle dėl pastarojo neįgalumo¹⁷⁸ bei kiti), tiek prieš mažametį asmenį (pasinaudojant mažametystės nulemta bejėgiška būkle), kai kaltinamasis iš tiesų siekia ir tenkina lytinę aistrą kitokio fizinio sąlyčio būdu, būtų kvalifikuojami pagal tą pačią seksualinio prievartavimo normą.

Vis dėlto, atkreiptinas dėmesys į tai, jog aukščiau minėtu pasiūlymu toli gražu nesiekama visų tiek mažamečio, tiek kaltinamojo lytinių organų lietimą bei glostymą atvejų priskirti išimtinai vien seksualinio prievartavimo normai. Priešingai, šiuo pasiūlymu tik siekiama atkreipti dėmesį į tai, jog siekiant nustatyti kuriai baudžiamojo įstatymo normai (seksualinio

¹⁷⁴ „Vilniaus apygardos teismo 2018 m. kovo 29 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-99-315/2018“, <http://liteko.teismai.lt/viesaspren dimup aieska/tekstas.aspx?id=f30d8b9e-357b-488e-87aa-393e2f56d5af>.

¹⁷⁵ „Panevėžio apygardos teismo 2018 m. sausio 8 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-27-334/2018“ <http://liteko.teismai.lt/viesaspren dimup aieska/tekstas.aspx?id=05f2b7f1-8677-4873-b12c-1777c7f37f84>.

¹⁷⁶ Milinis, *supra note*, 65: 164.

¹⁷⁷ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. kovo 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-129/2012“, *supra note*, 172.

¹⁷⁸ „Mažeikių rajono apylinkės teismas 2017 m. lapkričio 11 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1-220-832/2017“, *supra note*, 173.

prievartavimo ar tvirkinimo) priskirtinti neteisėti kaltinamojo veiksmai (lytinių organų lietimasis, glostymas), šių veiksmų pavojingumą reikėtų vertinti bei sieti ne su kaltinamojo atliktų neteisėtų veiksmų apibrėžtimi ar termino pavadinimu (*(kadangi tiek dirginimas, tiek lietimasis ar glostymas teismų praktikoje aiškiai atskleidžia neturinti (galima būtų apspręsti galimybę pateikti minėtų veiksmų tiksliai apibrėžtis ar pastarųjų atskleidimo kriterijus), o neretai ir reiškia be ne tą patį veiksma, lytinių organų lietimasis pavojingumo nereikėtų vertinti remiantis dirginimų veiksmų buvimu arba nebuvimu*)), bet reikėtų sieti su kaltinamojo siekiamu tikslu (tenkinti lytinę aistrą ar sukelti pernelyg ankstyvą vaiko domėjimąsi lytiniais santykiais) atliekant vieną ar kitą (lietimasis / glostymo) veiksma.

Apibendrinus viska, kas išdėstyta, teigtina, jog siekiant atskirti BK 153 str. 1 d. apibrėžtus skirtingo pavojingumo tvirkinamuosius veiksmus, tikslinga būtų su fiziniu sąlyčiu susijusius bei nesusijusius (intelektualinius) tvirkinimo veiksmus išskirti į atskiras BK 153 straipsnio dalis, t. y. BK 153 straipsnį papildyti 2 dalimi, kurioje būtų numatyta baudžiamoji atsakomybė tam, kas atliks jaunesnio negu šešiolikos metų asmens intelektualinio tvirkinimo veiksmus. Vis dėlto, minėtus tvirkinamuosius veiksmus išskyrus į atskiras BK 153 straipsnio dalis, nereikėtų pamiršti, jog intensyvus lytinių organų lietimasis, glostymas, turintis tikslą bei nuosekliai ir kryptingai siekiant patenkinti lytinę aistrą, savo pavojingumu prilygsta seksualiniam prievartavimui kitokio fizinio sąlyčio būdu ir be jokių išimčių turėtų būti kvalifikuojamas pagal minėtą straipsnį, o ne akla pagal tvirkinimo norma. BK 153 straipsnio papildymas 2 dalimi turėtų būti suprantamas kaip pagalba siekiant atskirti skirtingo pavojingumo tvirkinamuosius veiksmus, bet ne kaip įrankis intensyvius lytinių organų lietimasis veiksmus perkelti į tvirkinimo norma.

Pagrindinė tvirkinimo bei seksualinio prievartavimo fizinio sąlyčio būdu atskleidimo problema yra susijusi ne su intervencinio pobūdžio, tačiau su lytėjimą apibrėžiančiais fizinio sąlyčio veiksmais, tokiais kaip glostymas ir lietimasis, bei jų intensyvumo vertinimu. Atsižvelgiant į tai, jog fizinio sąlyčio veiksmų intensyvumas yra laikomas skiriančia riba tarp tvirkinimo bei seksualinio prievartavimo normų, siekiant įrodyti, jog neteisėti veiksmai buvo pakankamai intensyviūs, reikėtų vertinti šių veiksmų sąsają su lytinės aistros tenkinimu, t. y. atsižvelgti kiek minėtas veiksmas geba tenkinti lytinę aistrą ir yra panašus į lytinius santykius. Papildomomis aplinkybėmis, padedančiomis sustiprinti išvada, jog fizinio sąlyčio veiksmai buvo pakankamai intensyviūs, jog būtų pripažinti seksualiniu prievartavimu kitokio fizinio sąlyčio būdu, galėtų tapti kaltinamojo siekiamas tikslas – patenkinti lytinę aistrą, bei šio tikslo lengvinančių sąlygų sudarymas, fizinio sąlyčio ypatybių, nuoseklumo bei kryptingumo siekiamo rezultato atžvilgiu, nustatymas, fizinio sąlyčio metu liečiamų, dirginamų lytinių organų skaičius. Taip pat pažymėtina, jog vertinant neteisėtus lytinių organų lietimasis, glostymo veiksmus nereikėtų pamiršti, jog ne formali neteisėto veiksmo apibrėžtis ar terminas rodo pastarojo

pavojingumą, bet kaltinamojo tikslas atliekant šiuos veiksmus. Šis tikslas atitinkamai gali būti susijęs su siekiu tenkinti lytinę aistrą (tokie veiksmai turėtų būti kvalifikuojami pagal BK 150 str. 4 d.) ir siekiu tvirkinti vaiką (tokie veiksmai turėtų būti kvalifikuojami pagal BK 153 str. 1 d.).

2.2. Jaunesnio negu šešiolikos metų asmens viliojimo atribojimas nuo rengimosi išžaginti

Nors seksualinė prievarta prieš vaikus Lietuvos baudžiamajoje teisėje nuo neatmenamų laikų buvo baudžiama¹⁷⁹, itin svarbūs pokyčiai baudžiamajame įstatyme buvo padaryti 2014 metais¹⁸⁰. Šiais metais nusikalstamų, seksualinę prievartą prieš vaikus numatančių, veikų sąrašas buvo išplėstas, papildant baudžiamąjį kodeksą 152¹ straipsniu, o jau esamos, lytinės aistros tenkinimą (BK 151¹ str.) ir vaiko tvirkinimą (BK 153 str.) draudžiančios, normos buvo sugriežtintos. Šie pokyčiai susiję su aukščiau minėta „2011 m. gruodžio 13 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva dėl kovos su seksualine prievarta prieš vaikus, jų seksualiniu išnaudojimu ir vaikų pornografija“¹⁸¹ (toliau – ir **Direktyva**) ir joje įtvirtintais įpareigojimais.

Vienas iš Direktyvoje numatytų įpareigojimų – valstybių narių prievolė kriminalizuoti „suaugusiojo siūlymą susitikti su vaiku <...> (seksualiniais ar vaikų pornografijos gamybos tikslais – aut. past.), jeigu po to pasiūlymo imtasi realių veiksmų, kad toks susitikimas įvyktų“¹⁸². Sprendžiant dėl šios pareigos tinkamo įgyvendinimo, kyla klausimas ar valstybės narės savo nacionaliniuose baudžiamuosiuose įstatymuose, siekdamos kriminalizuoti suaugusiojo ryšių mezgimą su vaiku, siekiant, jog vaikas su pastaruoju susitiktų seksualiniais tikslais, privalo baudžiamąjį įstatymą papildyti nauja, atskira, išimtinai šiuos veiksmus kriminalizuojančia, norma, ar visgi užtenka jau esamos, baudžiamajame įstatyme įtvirtintos normos, kuri minėtus veiksmus yra numačiusi kaip nusikalstamus rengimosi stadijoje. Atsižvelgiant į tai, jog „direktyvos – privalomos valstybei narei rezultato, kurį reikia pasiekti, atžvilgiu“¹⁸³, o perkeliant direktyvos nuostatas, valstybė narė yra laisva pasirinkti „perkėlimo būdą ir formas“¹⁸⁴, manytina, jog direktyva valstybės narės neįpareigoja kurti naujos, atskiros baudžiamajojo įstatymo normos, jeigu direktyvoje numatyti nusikalstami veiksmai papuola į kitos, jau esamos, valstybės narės baudžiamajame įstatyme įtvirtintos, normos taikymo ribas / sritį. Visgi, įtvirtinant aukščiau

¹⁷⁹ „Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos įstatymas dėl Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos baudžiamajojo kodekso patvirtinimo“, *Vyriausybės žinios*, 18, 147 (1961). LRS, žiūrėta 2020 m. kovo 31 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.20465?jfwid=-fxdp782c>.

¹⁸⁰ „Lietuvos Respublikos baudžiamajojo kodekso 7, 8, 27, 60, 95, 97, 151, 151-1, 153, 162, 307, 308, 309 straipsnių ir priedo pakeitimo ir Kodekso papildymo 100-1, 100-2, 152-1, 251-1 straipsniais įstatymas“, *supra note*, 4, žiūrėta 2020 m. kovo 31 d.

¹⁸¹ „2011 m. gruodžio 13 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2011/92/ES dėl kovos su seksualine prievarta prieš vaikus, jų seksualiniu išnaudojimu ir vaikų pornografija, kuria pakeičiamas Tarybos pamatinis sprendimas 2004/68/TVR“, *supra note*, 18.

¹⁸² *Ibid.*: 8.

¹⁸³ „ES teisės perkėlimas ir įgyvendinimas“, Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija, žiūrėta 2020 m. kovo 31 d., <https://tm.lrv.lt/lt/veiklos-sritys-1/es-reikalu-koordinavimas/es-teises-perkelimas-ir-igyvendinimas>.

¹⁸⁴ *Ibid.*

minėtą Direktyvos įpareigojimą, Lietuvos baudžiamasis įstatymas buvo papildytas 152¹ straipsniu, numatančiu vaiko, nesulaukusio šešiolikos metų, viliojimą¹⁸⁵. Ir nors iš pažiūros šia norma (BK 152¹) buvo siekta tinkamai įgyvendinti Direktyvos nuostatas bei sustiprinti vaikų apsaugą, profesorius O. Fedosiukas yra pažymėjęs, jog ši norma yra mechaniško Direktyvos įgyvendinimo bei vaikų seksualinio neliečiamumo apsaugos imitacijos pasekmė¹⁸⁶.

BK 152¹ str. 1 d. numato baudžiamąją atsakomybę už jaunesnio negu šešiolikos metų asmens viliojimą. Ši norma siekia kriminalizuoti visus tuos atvejus, kai asmenys pasinaudoję internetiniais tinklalapiais, saitais siekia užmegzti ryšį su jaunesniu negu šešiolikos metų asmeniu, turėdami tikslą su juo lytiškai santykiuoti ar kitaip tenkinti lytinę aistrą (*taip pat išnaudoti vaiką pornografinėi produkcijai gaminti – šis požymis plačiau darbe aptarinėjamas nebus*) ir po šio pasiūlymo imasi konkrečių veiksmų, kad susitikimas įvyktų¹⁸⁷. Viena vertus, ši norma iš tiesų siekia apsaugoti vaikus nuo asmenų, kurie pasinaudoję interneto suteikiamu anonimiškumu, „gali nuslėpti savo tikrąją tapatybę ir asmenines savybes, pvz., savo amžių“¹⁸⁸, tam, jog apgautų bei įtikintų vaiką ateiti į susitikimą, kurio metu galėtų pastarąjį lytiškai išnaudoti, o šios apgaulingos informacijos suklaidintas vaikas galimai nesuvokdamas, jog eina susitikti su žymiai vyresniu už jį asmeniu, taip pat neįvertindamas kaltinamojo siekio lytiškai santykiuoti rimtumo, gali nuo tokio asmens nukentėti, t. y. tapti seksualinio išnaudojimo auka. Kita vertus, kaip teisingai pažymi ir profesorius O. Fedosiukas, nagrinėjamoje viliojimo normoje aprašyti neteisėti veiksmai patenka į rengimosi išžaginti arba seksualiai prievartauti (BK 149 str., 150 str.) bei lytiniam santykiams įvykus – BK 151¹ str., BK 153 str., normų taikymo ribas¹⁸⁹. Pažymėtina tai, jog šios, vaikų seksualinę prievartą draudžiančios normos, tokios kaip išžaginimas, seksualinis prievartavimas, numato baudžiamąją atsakomybę ne tik už baigtą nusikalstamą veiką, bet ir pasikėsinimą bei rengimąsi padaryti šias veikas. Todėl kaltinamojo veiksmai tokie kaip pavyzdžiui: internetinės svetainės suradimas ir netikros ar tikros anketos sukūrimas, jaunesnio negu šešiolikos metų asmens pakvietimas į draugus, bendravimo užmezgimas bei palaikymas, pasiūlant susitikti bei siekiant su vaiku lytiškai santykiuoti, atitinka ne tik baigtos nusikalstamos veikos, numatytos BK 152¹ str. 1 d., sudėties požymius, bet ir liudija apie rengimąsi padaryti išžaginimą, kadangi tokie kaltinamojo veiksmai gali būti prilyginami veikimo plano bei kitokių tyčinių nusikaltimo darymą lengvinančių priemonių sudarymui¹⁹⁰. Vienintelė išimtis, kuomet baudžiamoji atsakomybė už rengimąsi padaryti nusikaltimą nekyla,

¹⁸⁵ „Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 7, 8, 27, 60, 95, 97, 151, 151-1, 153, 162, 307, 308, 309 straipsnių ir priedo pakeitimo ir Kodekso papildymo 100-1, 100-2, 152-1, 251-1 straipsniais įstatymas,“ *supra note*, 4.

¹⁸⁶ Fedosiukas, *supra note* 14: 32.

¹⁸⁷ „Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas,“ *supra note*, 2: 152¹ straipsnis.

¹⁸⁸ „2011 m. gruodžio 13 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2011/92/ES dėl kovos su seksualine prievarta prieš vaikus, jų seksualiniu išnaudojimu ir vaikų pornografija, kuria pakeičiamas Tarybos pamatinis sprendimas 2004/68/TVR“, *supra note*, 18: 3.

¹⁸⁹ Fedosiukas, *supra note*, 14: 32 ir Fedosiukas, *supra note*, 103: 115.

¹⁹⁰ Piesliakas, *supra note* 117: 63.

yra tuomet, kai rengiamasi padaryti apysunkį ar nesunkų nusikaltimą. Visi kiti atvejai, kai asmuo rengiasi padaryti sunkų ar labai sunkų nusikaltimą, yra baudžiami¹⁹¹. Tiek rengimasis padaryti nepilnamečio asmens (sunkus nusikaltimas), tiek mažamečio asmens (labai sunkus nusikaltimas) išžaginimą, taip pat rengimasis tenkinti lytinę aistrą su nepilnamečiu (sunkus nusikaltimas), ar mažamečiu (labai sunkus nusikaltimas)¹⁹² yra baudžiami ir apima BK 152¹ str. 1 d. įtvirtintą nusikalstamos veikos sudėtį. Atvejai, kuomet skirtingi baudžiamojo įstatymo straipsniai (BK 149 str., BK 150 str. ir BK 152¹ str.) draudžia tuos pačius nusikalstamus veiksmus, o skiriasi tik veikos baigtumo momentu (rengimosi stadija, baigta nusikalstama veika), kelia pagrįstų abejonių dėl teismams paliekamos diskrecijos nuspręsti, kuris straipsnis turėtų būti taikomas, t. y. pilnai realizuotas, kaip baigta nusikalstama veika – BK 152¹ str. 1 d., ar kaip rengimasis daryti nusikalstamą veiką – BK 21 str. 1 d. ir BK 149 str. 3 ar 4 d.

Visgi, grįžtant prie BK 152¹ str. 1 d. sudėties požymių analizės, pasakytina tai, jog šiame straipsnyje numatyta pavojinga veika sudaryta iš kelių, vienas po kito sekančių, pavojingų kaltinamojo veiksmų, t. y. kaltinamojo pasiūlymo nukentėjusiajam susitikti seksualiniais tikslais ir konkrečių veiksmų ėmimosi, kad susitikimas įvyktų¹⁹³. Pilnamečio asmens pasiūlymas susitikti jaunesniam negu šešiolikos metų asmeniui, siekiant lytiškai santykiauti – pirminis ir vienas iš aukščiau minėtų, BK 152¹ str. 1 d. įtvirtintų, pavojingų veiksmų. Analizuojant Lietuvos teismų praktiką matyti, jog šiuo pasiūlymu yra laikomas tiek tiesioginis, vulgarus kaltinamojo kvietimas susitikti su tikslu lytiškai santykiauti, klausiant nukentėjusiojo: „*Ar tu nori su manimi susitikti ir su manimi pasipisti?*“¹⁹⁴, tiek netiesioginis, gana dviprasmiškų pasiūlymų apipintas kvietimas: „*važiuojam kartu, pas mane buk žmona mano <...> noriu bučinių <...> noriu tave apkabinti (nukentėjusioji šią frazės suprato kaip kaltinamojo norą „išprievartauti“, „išnaudoti“ – aut. pastaba) <...> būk tik mano visiems laikams <...> leisi pernakti <...> atvažiuok pas mane į svečius*“¹⁹⁵, *noriu tavęs (šią frazę nukentėjusioji suprato kaip kaltinamojo siekį lytiškai santykiauti su ja – aut. past.)*. Lygiai taip pat pasiūlymu gali būti laikomas ir toks kaltinamojo kvietimas, kuriame pastarasis aiškiai detalizuoja seksualinio pobūdžio veiksmus kuriuos galėtų atlikti nukentėjusiajai susitikimo metu, konkrečiu atveju kaltinamasis teigė, jog galėtų nukentėjusiąją „*laižyti*“, teigdamas „*net neįsivaizduoji, kaip aš liežuviu tave užglamonėčiau*“¹⁹⁶. Ir nors paklausta kaip suprato minėtus kaltinamojo žodžius, nukentėjusioji tiksliai negebėjo įvardyti, jog tokio pobūdžio frazė atitinka kaltinamojo norą tenkinti lytinę aistrą oraliniu būdu,

¹⁹¹ Piesliakas, *supra note* 117: 65.

¹⁹² Fedosiukas, *supra note*, 14: 32 ir „Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas“, *supra note*, 2: 149, 150 straipsniai.

¹⁹³ „Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas“, *supra note*, 2: 152¹ straipsnis.

¹⁹⁴ „Kauno apylinkės teismo 2016 m. lapkričio 17 d. baudžiamasis įsakymas baudžiamojoje byloje Nr. 1-2222-917/2016“ *supra note*, 8.

¹⁹⁵ „Vilniaus regiono apylinkės teismas 2019 m. sausio 18 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-17-298/2019“ <http://liteko.teismai.lt/viesasprensimupaieska/tekstas.aspx?id=e9a680f3-5f48-4f87-b2c3-29581f225c74>.

¹⁹⁶ *Ibid.*

pastaroji nurodė, jog suvokia, kad kaltinamasis nori laižyti ne ką kitą, o būtent pastarosios „*apatinę kūno dalį*“¹⁹⁷, (t. y. nukentėjusiosios lytinius organus – aut. past). Tai savo ruožtu rodo, jog nors nukentėjusioji negebėjo įvardinti konkrečių šiam lytinės aistros tenkinimo būdai priskiriamų seksologijos terminų, pastaroji neginčijamai suvokė kaltinamojo tikslą, kadangi gana tiksliai įvardijo kūno dalis su kurių sąlyčiu yra susijęs lytinės aistros tenkinimas oraliniu būdu. Iš pateiktų pavyzdžių matyti, jog visi išvardyti pasiūlymai, net ir tie, kuriuose nėra aiškiai išreikštas kaltinamojo tikslas lytiškai santykiauti ar kitaip tenkinti lytinę aistrą, t. y. aiškiai neapibrėžti, ganėtinai dviprasmiško pobūdžio pasiūlymai, kuriuos nukentėjusysis galėjo suprasti nebūtinai tiksliai taip, kaip kaltinamasis turėjo omenyje, arba priešingai, būtent taip, kaip kaltinamasis turėjo galvoje, nors ir vartojo neapibrėžtas bendro pobūdžio formuluotes, yra laikomi neteisėtais BK 152¹ straipsnio prasme.

Kitas iš BK 152¹ str. 1 d. įtvirtintų pavojingų veiksmų yra ėmimasis konkrečių veiksmų, kad po aukščiau aprašyto, kaltinamojo išreikšto pasiūlymo susitikti, susitikimas įvyktų. Nors nei mokslinėje doktrinoje, nei teismų praktikoje *konkrečių veiksmų* sąvokos pateikta nėra, kompleksiskai vertinant BK 152¹ str. 1 d. įtvirtintą nusikalstamos veikos sudėtį, manytina, jog tokiais veiksmais turėtų būti laikomi kaltinamojo veiksmai, kurie yra susiję su planuojamu susitikimu, bei objektyviai gali jį palengvinti. Nors teismų praktikoje įrodinėjant šių veiksmų buvimą kaltinamojo veiksmuose, pastarieji konkrečiai įvardijami bei išskiriami nėra, manytina, jog šiais veiksmais galėtų būti laikomi: vykimas pas nukentėjusįjį¹⁹⁸; nukentėjusiojo paėmimas iš namų; susitikimo ar išvykos suplanavimas, pasirūpinimas maistu, gėrimais, įskaitant alkoholinius; vykimas į konkrečią suplanuotą vietą¹⁹⁹. Visgi, siekiant detaliau išsiaiškinti kokie veiksmai patenka į minėtą *konkrečių veiksmų* sąvoką, tikslinga būtų atsižvelgti ir į užsienio valstybių baudžiamųjų įstatymų normas. Užsienio teritorijų baudžiamuosiuose įstatymuose nagrinėjamam viliojimo nusikaltimui apibūdinti vartojamas *sexual grooming* terminas²⁰⁰. *Sexual grooming* arba kitaip seksualinio viliojimo nusikaltimai yra apibrėžiami Jungtinės Karalystės, Velso, Šiaurės Airijos bei Škotijos baudžiamuosiuose įstatymuose. Bendrai viliojimas yra apibūdinamas kaip nusikaltimas, kai asmuo, sąmoningai kuria ryšius su jaunesniu negu šešiolikos metų asmeniu tam, jog įgytų pastarojo pasitikėjimą ir įviliotų jį į pažeidžiamas situacijas, kuriose pastarasis gali būti seksualiai išnaudojamas²⁰¹. Pažymėtina ir tai, jog nors paminėtuose teritorijų baudžiamuosiuose įstatymuose aptariamo viliojimo nusikaltimo

¹⁹⁷ „Vilniaus regiono apylinkės teismas 2019 m. sausio 18 d. nuosprendis baudžiamojame byloje Nr. 1-17-298/2019“, *supra note*, 195.

¹⁹⁸ „Kauno apylinkės teismo 2016 m. lapkričio 17 d. baudžiamasis įsakymas baudžiamojame byloje Nr. 1-2222-917/2016“, *supra note*, 8.

¹⁹⁹ „Vilniaus regiono apylinkės teismas 2019 m. sausio 18 d. nuosprendis baudžiamojame byloje Nr. 1-17-298/2019“, *op. cit.*

²⁰⁰ „The law on sex“, *supra note*, 78, žiūrėta 2020 m. balandžio 12 d.

²⁰¹ *Ibid.*

formuluotė nėra analogiška, iš esmės galime teigti, jog tiek Jungtinės Karalystės, Šiaurės Airijos, tiek Škotijos baudžiamieji įstatymai numato baudžiamąją atsakomybę pilnamečiam asmeniui, kuris vieną ar kelis kartus susitiko ar bendravo su jaunesniu negu šešiolikos metų asmeniu (toliau – ir pastarasis) ir vėliau:

- a) tyčia (sąmoningai) su pastaruoju susitiko; arba
- b) keliavo turėdamas tikslą su pastaruoju susitikti bet kurioje pasaulio vietoje arba organizavo susitikimą su pastaruoju bet kurioje pasaulio vietoje; arba
- c) jaunesnis negu šešiolikos metų asmuo keliavo ketindamas susitikti su pilnamečiu asmeniu (kaltinamuoju) bet kurioje pasaulio vietoje; ir

šis pilnametis asmuo a-c dalyse nurodyto susitikimo metu ar po jo, bet kurioje pasaulio vietoje, ketino padaryti seksualinio pobūdžio nusikaltimą šio jaunesnio negu šešiolikos metų asmens atžvilgiu, t. y. užsiimdamas neteisėta seksualine veikla su pastaruoju, arba pastarojo akivaizdoje²⁰². Minėtų teritorijų baudžiamųjų įstatymų normos iš pažiūros yra itin panašios į Lietuvos baudžiamajame kodekse įtvirtintą jaunesnio negu šešiolikos metų asmens viliojimą draudžiančią normą (BK 152¹ str.) ir savo ruožtu siekia kriminalizuoti visus tuos atvejus, kai pilnamečiai asmenys su vaikais bendrauja internetu ir vėliau eina ar ketina su pastaraisiais susitikti, ketindami padaryti seksualinį nusikaltimą vaiko atžvilgiu. Atsižvelgiant į tai, jog tiek Lietuvos, tiek Jungtinės Karalystės įstatymuose viliojimo nusikaltimas yra suprantamas gana panašiai, tikslinga būtų atsižvelgti į tai kaip Jungtinės Karalystės vaiko viliojimą draudžiančioje normoje yra apibrėžti „konkretūs veiksmai“. Vertinant Jungtinės Karalystės 2003 m. Seksualinių nusikaltimų akto 15 straipsnį (*šio straipsnio sudėtis buvo aprašyta aukščiau*) matyti, jog šioje normoje „konkrečiais veiksmais“ yra laikomi:

- a) kaltinamojo keliavimas į bet kurią pasaulio vietą tam, jog susitiktų su vaiku – t. y. tiesioginis kaltinamojo judėjimas iš vienos vietos į kitą automobiliu ar kitomis transporto priemonėmis tam, jog pasiektų vaiko buvimo vietą;
- b) kaltinamojo susitikimo su vaiku bet kurioje pasaulio vietoje organizavimas. Manytina, jog susitikimo organizavimą galėtų liudyti kelionės plano sudarymas; susitikimo vietos parinkimas; pasirūpinimas nuvykimu į pasirinktą vietą, t. y. pasirūpinimas kelionės bilietais (lėktuvo, traukinio, kelto ir pan.), pasirūpinimas gyvenamąja vieta, t. y. suderinamas apsisistojimas pas pažįstamus, draugus arba pasirūpinama kitos gyvenamosios vietos (viešbučio, motelio ir pan.) rezervacija, užsakymu; bei pasirūpinimas visais kitais

²⁰² „The Sexual Offences (Northern Ireland) Order 2008“, *Legislation*, žiūrėta 2020 m. balandžio 12 d., <http://www.legislation.gov.uk/nisi/2008/1769/article/22> ir „Protection of Children and Prevention of Sexual Offences (Scotland) Act 2005“, *Legislation*, žiūrėta 2020 m. balandžio 12 d., <http://www.legislation.gov.uk/asp/2005/9>.

su susitikimu susijusiais klausimais (pvz., maistu, gėrimais; keliavimu pasirinktoje vietoje, išsinuomojant automobilį ir pan.);

- c) jaunesnio negu šešiolikos metų asmens keliavimas ketinant susitikti su kaltinamuoju. Visgi, manytina, jog šis konkretus (nukentėjusiojo) veiksmas turėtų būti vertinamas neatsiejant pastarojo nuo kaltinamojo atliktų konkrečių veiksmų, kurie lėmė, jog nukentėjusysis ryžosi keliauti pas kaltinamąjį. Pažymėtina tai, jog vienas iš Lietuvos BK 152¹ str. 1 d. įtvirtintų pavojingų veiksmų, ėmimasis konkrečių veiksmų, išimtinai siejamas tik su kaltinamojo veiksmais, t. y. imtis konkrečių veiksmų, jog susitikimas įvyktų, turėtų kaltinamasis, o ne nukentėjusysis. Todėl manytina, jog Lietuvos teismų praktikoje įrodinėjant kaltinamojo konkrečius veiksmus, kurių pastarasis ėmėsi, jog susitikimas įvyktų, turėtų būti pažymimi tik tie atvejai, kai kaltinamasis suplanuoja bei pasirūpina vaiko keliavimu pas pastarąjį. Tai galėtų būti atvejai, kai kaltinamasis sudaro planą bei paaiškina nukentėjusiajam kaip pastarasis turėtų atvykti pas kaltinamąjį; aprūpina nukentėjusįjį kelionės bilietais ar pasirūpina, jog kas nors kitas paimtų ir atvežtų nukentėjusįjį pas kaltinamąjį, t. y. paprašo draugų ar pažįstamų pagalbos ar pasinaudoja taksi paslaugomis.

Atkreiptinas dėmesys į tai, jog įvertinus tiek Lietuvos teismų praktikoje, tiek užsienio baudžiamuosiuose įstatymuose pateiktus *konkrečių veiksmų*, kurių imasi arba turėtų imtis pilnametis asmuo, pavyzdžius, teigtina, jog pastarieji savo prigimtimi yra itin panašūs į Lietuvos BK 21 straipsnyje įtvirtintus rengimosi padaryti nusikaltimą pavyzdžius. Kaip matyti *konkretūs veiksmai*, kurių ėmėsi pilnametis, jog susitikimas įvyktų, pilna apimtimi atitinka visus BK 21 str. 1 d. įtvirtintus pavyzdžius, kadangi *konkretūs veiksmai* gali pasireikšti „*priemonių ir įrankių suieškojimu ar pritaikymu (pvz. kai kaltinamasis pasirūpina transporto priemone, kuri padeda nuvykti į susitikimo vietą – aut. past.), veikimo plano sudarymu (pvz., kai numatoma veiksmų eiga, pasirenkama susitikimo vieta, laikas ir pan. – aut. past.), bendrininkų telkimu (pvz., kai įtraukiami kiti asmenys, suvokiantys, jog bendrai su kaltinamuoju vykdo nusikaltimą, bei padedantys vykdyti nusikaltimą, t. y. atvežti nukentėjusįjį pas kaltinamąjį ir pan. – aut. past.) arba kitokiu tyčiniu nusikaltimo padarymą lengvinančių sąlygų sudarymu*“²⁰³ (pvz., *susitikimo vietos rezervavimu ar užsakymu – aut. past.*). Atsižvelgiant į tai, teigtina, jog siekiant nustatyti konkrečius veiksmus, kuriuos atliko kaltinamasis, jog susitikimas įvyktų, siūlytina šiuos veiksmus vertinti pagal tai, kiek pastarieji buvo nuoseklūs bei kryptingi siekiamo susitikimo atžvilgiu bei atsižvelgti į tai, kaip šie veiksmai objektyviai galėjo palengvinti susitikimą.

Visgi, pagrindinis keblumas su kuriuo susiduriame analizuodami pastarąją baudžiamojo kodekso normą (BK 152¹ str.) yra ne šios normos požymių neapibrėžtumas, tačiau šios normos

²⁰³ „Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas,“ *supra note*, 2: 21 straipsnis.

reikalingumas bei atribojimas nuo kitų, Lietuvos baudžiamajame kodekse įtvirtintų (*išžaginimo; seksualinio prievartavimo; lytinės aistros tenkinimo pažeidžiant nepilnamečio seksualinio apsisprendimo laisvę; tvirkinimo*) normų²⁰⁴. Siekiant aiškiau atriboti minėtas normas, atribojimo klausimą tikslinga būtų spręsti išskiriant dvi grupes.

Pirmojoje grupėje galima būti išskirti tuos normų atribojimo klausimus kurie kyla, kai kaltinamasis pasiūlo nukentėjusiajam susitikti seksualiniais tikslais, imasi konkrečių veiksmų, kad susitikimas įvyktų ir šio susitikimo metu jaunesnis negu šešiolikos metų asmuo tampa seksualinio išnaudojimo auka, t. y. su pastaruoju yra lytiškai santykiaujama, kitaip tenkinama lytinė aistra, atliekami kiti baudžiamajame kodekse numatyti seksualinio pobūdžio veiksmai. Kaip matyti, net ir į šią pirmąją grupę patenka keletas skirtingų, seksualinius nusikaltimus numatančių, BK normų (BK 149 str., 150 str., 151¹ str., 153 str.), todėl pastarųjų atribojimas nuo BK 152¹ straipsnio bus aptariamas atsižvelgiant į tai kokio amžiaus susitikimo metu buvo nukentėjusysis, t. y. seksualinio išnaudojimo auka.

Visų pirma bus aptariami atvejai, kai kaltinamasis vilioja mažametį (t. y. jaunesnį negu 14 m. asmenį) ir susitikimo metu pastarąjį išnaudoja (t. y. lytiškai su juo santykiauja ar tenkina lytinę aistrą). Atkreiptinas dėmesys į tai, jog nors BK 152¹ str. 1 d. numato baudžiamąją atsakomybę už jaunesnio negu šešiolikos metų asmens (įskaitant mažamečio) viliojimą (t. y. pasiūlymą susitikti ir ėmimąsi konkrečių veiksmų), ši norma neapima tolesnių (aukščiau aprašytų) jaunesnio negu šešiolikos metų asmens seksualinio išnaudojimo veiksmų. Todėl visi tie atvejai, kai nukentėjusysis yra ne tik viliojamas bet ir įvykusio susitikimo metu seksualiai išnaudojamas, savo apimtimi patenka į kitas, platesnes, seksualinį vaiko išnaudojimą numatančias, baudžiamojo kodekso normas (BK 149 str. 4 d. / 150 str. 4 d.). Tuo tarpu viliojimo norma (BK 152¹ str. 1 d.) tokiais atvejais tampa nebereikalinga, kadangi šioje normoje numatyti viliojimo veiksmai tampa paruošiamaisiais veiksmais rengiantis padaryti išžaginimą ar seksualinį prievartavimą, ir savo ruožtu ir taip įeina į BK 149 str. 4 d. / 150 str. 4 d. sudėtį. Atsižvelgiant į tai, jog šiame punkte išskirtinai kalbama apie mažamečio asmens viliojimą bei pastarojo seksualinį išnaudojimą, taip pat į tai, jog teismų praktikoje yra nusistovėjusi nuostata, jog ko ne visais atvejais mažametis asmuo yra laikomas bejėgiškos būklės²⁰⁵, ir į tai, jog siekiant inkriminuoti BK 149 str. 4 d. / 150 str. 4 d. užtenka nustatyti vien tai, jog kaltinamasis lytiškai santykiavo / tenkino lytinę aistrą su mažamečiu pasinaudodamas pastarojo bejėgiška būkle, papildomai neįrodinėjant, jog prieš mažametį buvo naudojamas fizinis smurtas, grasinimai ar kiti BK 149 str., 150 str. numatyti valios palaužimo būdai, galime teigti, jog šiais atvejais viliojimą kriminalizuojantis BK 152¹ straipsnis yra perteklinis ir nereikalingas.

²⁰⁴ Fedosiukas, *supra note*, 103: 115-116.

²⁰⁵ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2004 m. gruodžio 30 d. Teismų praktikos išžaginimo ir seksualinio prievartavimo baudžiamosiose bylose apžvalga“, *supra note*, 21.

Teismų praktika²⁰⁶ patvirtina tai, jog vertinant kaltinamojo veiksmus, kai pastarasis pasiūlo jaunesniam negu šešiolikos metų asmeniui (*nagrinėjamoje byloje nukentėjusiajai buvo suėję 13 metų*) susitikti seksualiniais tikslais (*nagrinėjamoje byloje kaltinamieji pasinaudodami internetine svetaine susipažino su mažamete, „klausė, ar ji žino „ką tai reiškia grupinis“ ir „ar nori pabandyt“*²⁰⁷, *pasiūlė bei įkalbėjo pastarąją susitikti viešbučio kambaryje, turėdami tikslą lytiškai santykiuoti*), po šio pasiūlymo imasi konkrečių veiksmų, kad susitikimas įvyktų (*nagrinėjamoje byloje kaltinamieji aptarė bei pasirinko susitikimo vietą, t. y. užsakė viešbučio kambarį*), ir susitikimo metu nukentėjusįjį (iki 14 m.) seksualiai išnaudoja (*nagrinėjamoje byloje su nukentėjusiaja buvo lytiškai santykiuojama bei pastaroji buvo seksualiai prievartaujama kitokio fizinio sąlyčio būdu, pasinaudojant mažametystės nulemta bejėgiška būkle*), tokiems atvejais teismų praktikoje keliamas klausimas tik dėl BK 149 str. 4 d. ar BK 150 str. 4 d. inkriminavimo, nieko neminint, papildomai neinkriminuojant baigto viliojimo nusikaltimo.

Vis dėlto pasitaiko ir tokių atvejų (pastarasis pasitaikė ir aukščiau minėtoje byloje), kai teismo sprendimai nuteisus kaltinamuosius pagal BK 149 str. 4 d. ir BK 150 str. 4 d. yra keičiami. Atkreiptinas dėmesys į tai, jog kaltinamojo veiksmai (pasiūlymas susitikti, ėmimasis konkrečių veiksmų, ir susitikimo metu atlikti seksualinio pobūdžio veiksmai) negali būti kvalifikuojami pagal BK 149 str. 4 d., arba BK 150 str. 4 d., kai yra nustatoma, jog kaltinamieji nesuvokė bei neturėjo ir negalėjo suvokti šių nusikaltimų kvalifikuojančių požymių, t. y. nukentėjusiosios mažametystės. Atsižvelgiant į tai, jog nagrinėjamoje byloje kaltinamieji nesuvokė to, jog nukentėjusioji buvo mažametė, savo ruožtu nesuvokė ir to, jog lytiškai santykiuoja bei seksualiai prievartauja mažametę pasinaudodami mažametystės nulemta bejėgiška būkle, pastarųjų veiksmai neatitiko BK 149 str. ir BK 150 str. įtvirtintų nusikalstamų veikų sudėties požymių, todėl ankstesnis teismo sprendimas, kuriame kaltinamieji buvo nuteisti pagal minėtus straipsnius buvo pakeistas, pastarųjų veiksmus perkvalifikuojant pagal kitą seksualinį nusikaltimą, t. y. BK 151¹ str. 1 d. Pažymėtina ir tai, jog nagrinėjamoje byloje nustačius, jog kaltinamųjų veiksmai negali būti kvalifikuojami pagal BK 149 str., ir BK 150 str., vertinant bei siekiant nustatyti pagal kurį baudžiamojo kodekso straipsnį turėtų būti perkvalifikuojami neteisėti pastarųjų veiksmai, buvo pasisakyta dėl galimybės taikyti BK 151 str., ir 153 str., ir net 151¹ str., tačiau nieko neužsiminta apie galimybę neteisėtus veiksmus kvalifikuoti pagal baigtą viliojimo nusikaltimą (BK 152¹ str. 1 d.)²⁰⁸. Įvertinus tai, kas išdėstyta, darytina išvada, jog tais atvejais, kai kaltinamasis realizuoja BK 152¹ str. 1 d. įtvirtintos nusikalstamos veikos sudėties požymius, tačiau tuo neapsiriboja ir susitikimo metu vaiką dar ir

²⁰⁶ „Lietuvos apeliacinio teismo 2012 m. balandžio 2 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-158/2012“ <http://liteko.teismai.lt/viesasprenlimupaieska/tekstas.aspx?id=0f01824e-acde-4791-a6e7-9385ba25444c>.

²⁰⁷ *Ibid.*

²⁰⁸ *Ibid.*

seksualiai išnaudoja, BK 152¹ straipsnis tampa nereikalingas, perteklinis, o visi aukščiau minėti veiksmai yra kvalifikuojami pagal vieną ar kelias seksualinį vaiko išnaudojimą numatančias normas.

Antra, bus aptariami atvejai, kai kaltinamasis vilioja vyresnį negu 14 m., tačiau jaunesnį negu 16 m., asmenį ir susitikimo metu pastarąjį išnaudoja. Atsižvelgiant į tai, jog šiame punkte išimtinai kalbama apie nukentėjusįjį, kuris yra laikomas nepilnamečiu (tai reiškia, jog pastarasis dėl savo amžiaus nebėra laikomas bejėgiškos būklės, kadangi yra vyresnis nei 14 metų), nenustačius bent vieno iš BK 149 str., 150 str. numatytų nukentėjusiojo valios palaužimo būdų, negalime kalbėti ir apie šių nusikalstamų veikų sudėties požymių realizavimą. Šiuo atveju taip pat negalime kalbėti ir apie BK 152¹ straipsnio inkriminavimą, kadangi ši norma, kaip jau buvo minėta anksčiau, neapima jokių seksualinio išnaudojimo veiksmų. Taigi, pastarieji atvejai gali lemti nebent BK 151¹ str. arba BK 153 str. inkriminavimą, atsižvelgiant į tai, kokie seksualinio pobūdžio veiksmai prieš nepilnamečių buvo atlikti.

Teismų praktika²⁰⁹ tik patvirtina tai, jog atvejai, kai kaltinamasis pasiūlo jaunesniam negu šešiolikos metų asmeniui (*nagrinėjamoje byloje nukentėjusiajai buvo suėję 14 metų*) susitikti seksualiniais tikslais (*nagrinėjamoje byloje kaltinamasis turėdamas tikslą lytiškai santykiauti parašė nukentėjusiajai žinutę, kurioje pasiūlė susitikti, kiek vėliau sužinojęs nukentėjusiosios telefono numerį, pastarajai „paskambino ir paklausė ar nenorėtų ji vakare, kartu su juo ir dar pora jo draugų nuvažiuoti į <...> poilsio namus ir ten išgerti alkoholio“²¹⁰*), po šio pasiūlymo imasi konkrečių veiksmų, kad susitikimas įvyktų (*nagrinėjamoje byloje kaltinamasis numatė pirminę susitikimo vietą; pasirūpino tiek savo, tiek nukentėjusiosios nuvykimu į galutinę vietą, t. y. poilsiavietę; pasirūpino kitais su susitikimu susijusiais klausimais (maistu, alkoholiniais gėrimais)*), ir susitikimo metu nukentėjusįjį (14-16 m.) seksualiai išnaudoja (*nagrinėjamoje byloje su nukentėjusiaja buvo porą kartų lytiškai santykiaujama*), yra kvalifikuojami pagal BK 151¹ str. 1 d²¹¹.

Teismų praktikoje pasitaiko ir tokių atvejų, kai kaltinamasis pasiūlo nukentėjusiajam (14-16 m.) susitikti seksualiniais tikslais (*nagrinėjamoje byloje kaltinamasis nukentėjusiajai siūlydavo susitikti rašydamas per Messenger programą „Labas gražuole. Man labai trūksta jūsų <...> Būtų malonu susitikti.“²¹²*, taip pat SMS žinutes, kuriose klausdavo „Gal masažiuko <...> arba kviesdavo ateiti išsimaudyti <...> ar atlikti buitines darbus“²¹³), rašydavo „Paimk draugę ir

²⁰⁹ „Trakų rajono apylinkės teismas 2016 m. gegužės 9 d. baudžiamasis įsakymas 1-170-213/2016“ <http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaiseska/tekstas.aspx?id=4738e1ca-864e-4762-8251-8c9879448922>.

²¹⁰ *Ibid.*

²¹¹ *Ibid.*

²¹² „Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. vasario 27 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-122-307/2020“, *supra note*, 129.

²¹³ *Ibid.*

*atvažiuokit malonumo pajaušt*²¹⁴, imasi konkrečių veiksmų, kad susitikimas įvyktų (*nagrinėjamoje byloje kaltinamasis su nukentėjusiomis aptarinėdavo susitikimus, siūlydavo sumokėti pinigų, padaryti masažą, nusivežti prie tvenkinio. Prieš susitikimą pasirūpindavo vaisėmis, traškučiais, šokoladu, saldainiais, ledais ir pan.*) ir susitikimo metu atlieka tvirkinamuosius veiksmus (*nagrinėjamoje byloje kaltinamasis prašydavo nukentėjusiųjų nusirengti, parodyti nuogą kūną. Kaltinamasis taip pat liesdavo bei glostydavo nukentėjusiųjų nuogus kūnus*). Tokiais atvejais minėti kaltinamojo veiksmai taip pat yra kvalifikuojami tik pagal vieną seksualinio pobūdžio veiksmus numatantį, BK 153 str. 1 d. įtvirtintą, tvirkinimo nusikaltimą, papildomai neinkriminuojant BK 152¹ straipsnio²¹⁵.

Įvertinus teismų praktiką, pažymėtina tai, jog daugeliu atveju nagrinėjant panašaus pobūdžio bylas (*t. y. bylas, kai kaltinamasis pasiūlo nukentėjusiajai susitikti, imasi konkrečių veiksmų, jog susitikimas įvyktų, o susitikimo metu pastarąją lytiškai išnaudoja*), vien pasiūlymas susitikti ir ėmimasis konkrečių veiksmų atskirai nuo neteisėtų seksualinio pobūdžio veiksmų nei vertinami, nei įrodinėjami nėra. Tuo labiau, minėti veiksmai (pasiūlymas susitikti ir ėmimasis konkrečių veiksmų) nėra kvalifikuojami pagal atskirą baigtą viliojimo nusikaltimą (BK 152¹ str. 1 d.). Priešingai, pasiūlymas susitikti siekiant lytiškai santykiauti yra laikomas tik pagalbiniu veiksmu, objektyviai suteikiančiu galimybę lengviau padaryti bet kokio pobūdžio seksualinį nusikaltimą (tiek lytiškai santykiauti, tiek tenkinti lytinę aistrą, tiek atlikti tvirkinamuosius veiksmus vaiko atžvilgiu). Akivaizdu, jog kaltinamojo veiksmai, kai pastarasis siekdamas seksualiai išnaudoti vaiką sąmoningai užmezga bei palaiko ryšį su pastaruoju, taip įgydamas vaiko pasitikėjimą, kaltinamajam ne tik, kad suteikia daugiau galimybių padaryti seksualinio pobūdžio nusikaltimą, bet ir akivaizdžiai palengvina pastarojo padarymą.

Antrojoje grupėje yra pažymimi tie normų atribojimo klausimai kurie kyla, kai kaltinamasis pasiūlo nukentėjusiajam susitikti seksualiniais tikslais, imasi konkrečių veiksmų, kad susitikimas įvyktų ir šio susitikimo metu jaunesnis negu šešiolikos metų asmuo seksualiai išnaudojamas nėra, t. y. jokie seksualinio pobūdžio veiksmai su nukentėjusiuoju ar nukentėjusiajam stebint atliekami nėra. Ir vėlgi, kadangi į šią grupę taip pat patenka keletas skirtingų BK normų, pastarosios bus aptariamoms remiantis tuo pačiu, aukščiau naudotu, nukentėjusiojo amžiaus kriterijumi.

Pirmame antrosios grupės punkte bus aptariami atvejai, kai kaltinamasis vilioja mažametį, tačiau susitikimo metu jokie seksualinio pobūdžio veiksmai prieš pastarąjį neatliekami. Kaip jau buvo minėta anksčiau, profesorius O. Fedosiukas²¹⁶ yra pažymėjęs, jog minėti veiksmai atitinka

²¹⁴ „Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. vasario 27 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-122-307/2020“, *supra note*, 129.

²¹⁵ *Ibid.*

²¹⁶ Fedosiukas, *supra note* 14: 32.

ne tik BK 152¹ str. 1 d. įtvirtintos nusikalstamos veikos sudėties požymius, bet ir rengimąsi padaryti išžaginimą ar seksualinį prievartavimą. Pažymėtina tai, jog „*rengimasis padaryti nusikaltimą yra priemonių ir įrankių suieškojimas ar pritaikymas, veikimo plano sudarymas, <...> arba kitoks tyčinis nusikaltimo padarymą lengvinančių sąlygų sudarymas*”²¹⁷. Išanalizavus BK 21 str. 1 d. gana aiškiai apibrėžtus veiksmus, kurie atitinka *rengimąsi padaryti nusikaltimą*, natūraliai kyla klausimas ar BK 152¹ str. 1 d. apibrėžtos nusikalstamos veikos (viliojimo) sudėties požymiai bent kiek skiriasi nuo rengimosi padaryti išžaginimo ar seksualinio prievartavimo nusikaltimus. Manytina, jog ne. Vienas iš BK 152¹ straipsnyje įtvirtintų, pavojingų veiksmų yra kaltinamojo pasiūlymas nukentėjusiajam susitikti siekiant lytiškai santykiuoti. Akivaizdu, jog toks nukentėjusiajam išreikštas pasiūlymas daugeliu atveju yra preliudija siekiant padaryti mažamečio asmens išžaginimą ar seksualinį prievartavimą. Pažymėtina ir tai, jog toks pasiūlymas neginčijamai palengvina minėtų nusikaltimų padarymą, o tai yra vienas iš rengimosi padaryti nusikaltimą požymių. Kitas 152¹ str. 1 d. įtvirtintas pavojingas veiksmas yra konkrečių veiksmų ėmimasis siekiant, jog susitikimas įvyktų. Kaip jau buvo minėta, konkrečiais kaltinamojo veiksmais gali būti laikomi ko ne visi veiksmai, kurie yra nuoseklūs bei kryptingi siekiamo susitikimo atžvilgiu, t. y. realiai visi BK 21 str. 1 d. aprašyti *rengimosi padaryti nusikaltimą* veiksmai. Jau vien BK 152¹ str. 1 d. įtvirtinto nusikaltimo formuluotė „*ėmėsi konkrečių veiksmų, kad susitikimas įvyktų*”²¹⁸ savaime suponuoja nuorodą į *rengimąsi padaryti nusikaltimą*. Tik BK 152¹ straipsnio formuluotės pagrindu konkretūs veiksmai yra nukreipti į įvyksiančio suplanuoto susitikimo palengvinimą, o BK 21 straipsnio formuluotės pagrindu rengimasis padaryti nusikaltimą, šiuo atveju išžaginimo ar seksualinio prievartavimo, yra nukreiptas į šių nusikaltimų (arba kitaip tariant vykšiančio susitikimo, kurio metu kaltinamasis rengiasi seksualiai išnaudoti mažametį) palengvinimą. Kaip matyti BK 152¹ str. 1 d. įtvirtinta viliojimo nusikaltimo formuluotė nuo rengimosi padaryti išžaginimo ar seksualinio prievartavimo nusikaltimus realiai nesiskiria niekuo.

Vertinant teismų praktiką matyti, jog nustačius, kad kaltinamasis turėdamas tikslą lytiškai santykiuoti ar kitaip tenkinti lytinę aistrą manydamas, jog rašo mažamečiui, pasiūlo pastarajam susitikti „*primygtinai įtikinėdamas ir kryptingai rašydamas SMS žinutes <...> informuoja <...> mažametę <...> apie tai, kokius seksualinio pobūdžio veiksmus jie atliktų*”²¹⁹, ir imasi konkrečių veiksmų, siekdamas, jog susitikimas įvyktų (*nagrinėjamoje byloje kaltinamasis išsireikalavo mažametės telefono numerio, nuosekliai reikalavo suorganizuoti susitikimą, atvyko į susitikimą su mažametės mama*), kaltinamojo veiksmai yra prilyginami rengimuisi padaryti išžaginimo bei

²¹⁷ „Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas“, *supra note*, 2: 21 straipsnis.

²¹⁸ „Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas“, *supra note*, 2: 152¹ straipsnis.

²¹⁹ „Lietuvos apeliacinio teismo 2015 m. spalio 16 d. nutartis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1A-601-518/2015“ <http://liteko.teismai.lt/viesaspren dimupaiska/tekstas.aspx?id=df7a41b5-7caa-44b3-b26e-3e70fe34373a>.

seksualinio prievartavimo nusikaltimus (BK 21 str. 1 d. ir 149 str. 4 d., 150 str. 4 d.), bet ne baigtam viliojimo nusikaltimui (BK 152¹ str. 1 d.). Ir nors plačiau analizuojant šią bylą galima diskutuoti ar priimtas sprendimas, išteisinti kaltinamąjį dėl rengimosi padaryti išžaginimą bei seksualinį prievartavimą, buvo teisingas, visgi nepaneigsime to fakto, jog minėtoje byloje vertinant kaltinamojo veiksmus, klausimas buvo keliamas tik dėl pastarųjų atitikties rengimuisi padaryti išžaginimą ir seksualinį prievartavimą, nieko neminint apie viliojimo nusikaltimą.

Nepaisant to, teismų praktikoje pasitaiko ir gana diskutuotinių teismo sprendimų, kai kaltinamasis pasiūlo nukentėjusiajam (*nagrinėjamoje byloje nukentėjusiajai buvo 13 m.*) susitikti seksualiniais tikslais (*nagrinėjamoje byloje kaltinamasis socialiniame tinkle pasinaudodamas savo sukurta paskyra užmezgė bei palaikė bendravimą su nukentėjusiaja, pasiūlė pastarajai susitikti, išsiųsdamas žinutę, kurioje nukentėjusiosios pasiteiravo „Ar tu nori su manimi susitikti ir su manimi pasipisti“²²⁰*), po minėto pasiūlymo imasi konkrečių veiksmų siekdamas, jog susitikimas įvyktų (*nagrinėjamoje byloje kaltinamasis skatino nukentėjusiąją susitikti bei užtikrino, jog „jis jau atvyksta pas ją į Vilniaus miestą“²²¹*), ir nors iš pastarojo nukentėjusiajai išsiųstų žinučių turinio yra gana aišku, jog kaltinamasis rengiasi padaryti išžaginimo nusikaltimą (t. y. rengiasi su mažamete lytiškai santykiuoti), pastarojo veiksmai yra kvalifikuojami pagal BK 152¹ str. 1 d. (viliojimą), net nesvarstant galimybės kaltinamojo veiksmų kvalifikuoti kaip rengimosi išžaginti²²². Gana keistas ir diskutuotinas šis teismo sprendimas, kadangi išanalizavus kaltinamojo nukentėjusiajai siųstų žinučių turinį, kuriose kaltinamasis gana aiškiai bei konkrečiai įvardija savo tikslą – *pasimylėti*, lyg ir nekyla klausimų kokį seksualinio pobūdžio nusikaltimą kaltinamasis rengiasi daryti bei yra gana akivaizdu tai, jog kaltinamojo pasiūlymas susitikti siekiant lytinio santykiavimo yra tik preliudija prieš darant išžaginimo nusikaltimą. Šiuo atveju manytina, jog siekis *pasimylėti* yra suprantamas kaip siekis lytiškai santykiuoti natūraliu būdu, o toks siekis savo ruožtu atitinka rengimąsi padaryti išžaginimą. Šioje byloje nagrinėjamus kaltinamojo veiksmus (pasiūlymą susitikti bei ėmimąsi konkrečių veiksmų) galime prilyginti BK 21 str. 1 d. įtvirtintiems rengimosi padaryti nusikaltimą veiksams, konkrečiai kitokiam tyčiniam nusikaltimo (išžaginimo) padarymą lengvinančių sąlygų sudarymui²²³.

Atkreiptinas dėmesys dar ir į tai, jog siekiant kaltinamojo veiksmus kvalifikuoti pagal BK 21 str. 1 d. ir BK 149 str. 4 d. kaip rengimąsi išžaginti, pakanka, jog būtų nustatyta, jog kaltinamasis siekė lytiškai santykiuoti su mažamete, pasinaudodamas mažametystės nulemta bejėgiška būkle. Ir tik galimai nustačius, jog mažametė negali būti pripažinta bejėgiškos būklės, kadangi pastaroji yra pakankamai fiziškai bei psichiškai išsivysčiusi, suvokia lytinių santykių

²²⁰ „Kauno apylinkės teismo 2016 m. lapkričio 17 d. baudžiamasis įsakymas baudžiamojoje byloje Nr. 1-2222-917/2016“, *supra note*, 8.

²²¹ *Ibid.*

²²² *Ibid.*

²²³ „Lietuvos baudžiamasis kodeksas“, *supra note*, 2: 21 straipsnis.

esmę bei galimas pasekmes, o jos socialinė branda yra pakankama, jog pastaroji galėtų duoti sąmoningą, laisvanorišką sutikimą lytiniam santykiams, nenustačius kitų nukentėjusiosios valios palaužimo būdų, kalbėti apie rengimąsi išžaginti būtų negalima. Nepaisant to, minėtoje byloje šis klausimas nebuvo nei keltas, nei nagrinėtas, o kaltinamojo veiksmai kvalifikuoti tiesiog pagal BK 152¹ str. 1 d., nekeliant klausimų dėl galimo rengimosi išžaginti.

Vis dėlto, manytina, jog aptarti atvejai, kai kaltinamasis pasiūlo mažamečiui susitikti, ir iš kaltinamojo siūlymo yra pakankamai aišku bei įmanoma nustatyti kokį seksualinio pobūdžio nusikaltimą kaltinamasis rengiasi daryti (lytiškai santykiauti – BK 149 str. 4 d. ar tenkinti lytinę aistrą – BK 150 str. 4 d.), šie kaltinamojo veiksmai visais atvejais turėtų būti kvalifikuojami tik pagal rengimąsi padaryti atitinkamą seksualinio pobūdžio nusikaltimą, bet ne baigtą viliojimo nusikaltimą, tokiu būdu siekiant užtikrinti didesnę vaikų seksualinio neliečiamumo apsaugą bei griežtesnę atsakomybę. Manytina, jog pakankamai aiškiai ir konkrečiai apibrėžtą kaltinamojo siekį padaryti išžaginimo nusikaltimą galėtų liudyti pastarojo žinutės, kuriomis siekiama apibrėžti natūralų lytinį aktą „*Ar tu nori su manimi susitikti ir su manimi pasipisti?*“²²⁴, priešingai siekį padaryti seksualinio prievartavimo nusikaltimą, žinutės, kuriose užsimenama apie lytinės aistros tenkinimą oraliniu, analiniu ar kitokio fizinio sąlyčio būdais, teigiant „*net neįsivaizduoji, kaip aš liežuviu tave užglamonėčiau*“²²⁵ (netiesiogiai užsimenama apie oralinį lytinės aistros tenkinimo būdą). Nepaisant to, išskirtini ir tokie atvejai, kai iš kaltinamojo pasiūlymo susitikti nėra aišku kokį konkrečiai seksualinį nusikaltimą pastarasis rengiasi daryti. Tokiais atvejais, bene vieninteliais, galime kalbėti apie BK 152¹ str. 1 d. inkriminavimą. Visgi, gana absurdiškai atrodo tai, jog vien kaltinamojo žinučių turinys, kuriame konkrečiai / nekonkrečiai įvardijami seksualinio pobūdžio veiksmai, kurių siekia kaltinamasis tampa skiriama riba tarp labai sunkaus (rengimosi padaryti išžaginimą ar seksualinį prievartavimą) ir nesunkaus (viliojimo) nusikaltimų, numatant neproporcingus bausmių dydžių skirtumus, t. y. bausmių dydžių skirtumai svyruoja nuo 12 – 14 metų. Minėta bausmių dydžių problema plačiau bus aptariama skyriaus pabaigoje.

Kitas antrosios grupės punktas yra skirtas aptarti atvejams, kai kaltinamasis vilioja jaunesnį negu 16 m., tačiau vyresnį negu 14 m., asmenį, tačiau susitikimo metu jokių seksualinio pobūdžio veiksmų prieš pastarąjį neatlieka. Šiais atvejais kalbėti apie rengimąsi padaryti seksualinį nusikaltimą būtų gana sunku. Atsižvelgiant į tai, jog BK 21 str. 1 d. numatyta, jog „*asmuo atsako tik už rengimąsi padaryti sunkų ar labai sunkų nusikaltimą*“²²⁶, o BK 152¹ str. 1 d. įtvirtintas nesunkus, BK 153 str. 1 d. apysunkis nusikaltimas, darytina išvada, jog už

²²⁴ „Kauno apylinkės teismo 2016 m. lapkričio 17 d. baudžiamasis įsakymas baudžiamojoje byloje Nr. 1-2222-917/2016“, *supra note*, 8.

²²⁵ „Vilniaus regiono apylinkės teismas 2019 m. sausio 18 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-17-298/2019“, *supra note*, 195.

²²⁶ „Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas“, *supra note*, 2: 21 straipsnis.

rengimąsi padaryti minėtus nusikaltimus baudžiamoji atsakomybė nekyla. Šiais atvejais, vienais iš daugelių, taip pat galime kalbėti nebent apie viliojimo normos inkriminavimą. Ką liudija ir teismų praktika²²⁷. Kaltinamojo veiksmai, kai pastarasis pasiūlo nukentėjusiajam (*nagrinėjamoje byloje nukentėjusiajai buvo 14 m.*) susitikti seksualiniais tikslais (*nagrinėjamoje byloje kaltinamasis socialiniame tinkle „Facebook“ iš savo paskyros bendravo su nukentėjusiaja, rašydavo pastarajai intymaus pobūdžio žinutes iš kurių buvo matyti, jog kaltinamasis siekė su nukentėjusiaja lytiškai santykiauti oraliniu būdu, taip pat kaltinamasis nukentėjusiajai ne kartą siūlė susitikti*), imasi konkrečių veiksmų (*nagrinėjamoje byloje kaltinamasis įtikinėjo nukentėjusiaja susitikti, girdamasis savo įgūdžiais bei plačia seksualine patirtimi, teigdamas „aš moku taip merginą patenkinti, kad net cypauja <...> aš apie tai nusimanau <...> tu net įsivaizduoti negali, kaip aš moku“²²⁸*), taip pat kaltinamasis organizavo susitikimą, suplanavo išvyką, pasirūpino susitikimo vieta, gėrimais ir pan.), bet nukentėjusiosios seksualiai neišnaudoja, teismų praktikoje yra kvalifikuojami pagal BK 152¹ str. 1 d. įtvirtintą viliojimo nusikaltimą.

Vis dėlto, nors antroji grupė, išskiria keletą galimų situacijų, kuriose įmanoma pritaikyti bei inkriminuoti minėtą viliojimo (BK 152¹ str. 1 d.) normą, kol kas ši norma yra smarkiai koreguotina. Pirmoji problema, kurią pažymi ir profesorius O. Fedosiukas, yra už viliojimo nusikaltimą (BK 152¹ str. 1 d.) numatytas neproporcingai mažas bausmės maksimumas, kuris gali tapti neteisėtu įrankiu rengimąsi „*padaryti sunkų seksualinį nusikaltimą*“ dirbtinai įvertinant kaip viliojimą²²⁹. Visų pirma, kaip jau buvo minėta, reikėtų atsižvelgti į tai, jog viliojimo nusikaltimas savo sudėtimi ko ne nesiskiria nuo rengimosi padaryti išžaginimą ar seksualinį prievartavimą. Nepaisant to, BK 152¹ straipsnio 1 dalis už jaunesnio negu šešiolikos metų asmens viliojimą numato maksimalią vienerių metų laisvės atėmimo bausmę, be kita ko ir alternatyvias su laisvės atėmimu nesusijusias bausmes, kai tuo tarpu už mažamečio išžaginimą numatyta laisvės atėmimo nuo 5 iki 15 metų bausmė, o už mažamečio seksualinį prievartavimą – laisvės atėmimas nuo 3 iki 13 metų, be jokių alternatyvių bausmių²³⁰. Kiek absurdiškai atrodo situacijos, kai realiai tuos pačius veiksmus apibrėžiantys nusikaltimai (BK 152¹ str. 1 d. ir BK 149 str. 4 d. ar BK 150 str. 4 d.), besiskiriantys tik nusikalstamos veikos stadija (rengimosi stadija / baigtas nusikaltimas), numato visiškai neproporcingas ir tarpusavyje nesuderinamas bausmes. Jau vien tai, jog maksimali BK 152¹ str. 1 d. numatyta laisvės atėmimo bausmė (1 m.) yra ko ne penkis kartus mažesnė už BK 149 str. 4 d. numatytą minimaliąją 5 m., ir ko ne tris kartus mažesnė už BK 150 str. 4 d. numatytą minimaliąją 3 m. laisvės atėmimo bausmę, rodo šių

²²⁷ „Vilniaus regiono apylinkės teismas 2019 m. sausio 18 d. nuosprendis baudžiamajoje byloje Nr. 1-17-298/2019“, *supra note*, 195.

²²⁸ *Ibid.*

²²⁹ Fedosiukas, *supra note*, 14: 32.

²³⁰ „Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas“, *supra note*, 2: 149, 150, 152¹ straipsnis.

nusikalstamų veikų bausmių dydžių nesuderinamumą. Suprantama, jog už rengimąsi padaryti išžaginimą kaltinamajam greičiausiai nebus paskirtas numatytos bausmės maksimumas, taip pat bausmė jam gali būti švelninama remiantis BK 62 str. 2 d. 4 p.²³¹, tačiau nereikėtų pamiršti ir to, jog BK 152¹ str. 1 d. be laisvės atėmimo bausmės numatytos ir alternatyvios bausmės, o pirmą kartą teisiama asmeniui už nesunkų nusikaltimą pagal BK 55 str. apskritai turėtų būti skiriama „su areštu arba terminuotu laisvės atėmimu“²³² nesusijusi bausmė. Tokiu atveju kyla klausimas pagal kurį straipsnį turėtų būti vertinami neteisėti kaltinamojo veiksmai, ar pagal BK 149 str. 4 d. / BK 150 str. 4 d. už rengimąsi padaryti išžaginimą ar seksualinį prievartavimą, ar pagal BK 152¹ str. 1 d. baigtą viliojimo nusikaltimą. Taip pat kyla pagrįstų abejonių ar aukščiau minėti neproporcingi, tokius pačius veiksmus draudžiančių, nusikalstamų veikų bausmių bei jų dydžių skirtumai negali tapti kaltinamųjų bei prokurorų įrankiu manipuliuoti teisingumo sistema. Akivaizdu, jog kaltinamasis turėtų būti suinteresuotas, jog pastarojo neteisėti veiksmai būtų kvalifikuojami pagal viliojimo normą, kadangi daugeliu atveju pastarasis greičiausiai išvengtų realios laisvės atėmimo bausmės, o jei net ir neišvengtų galimas bausmės maksimumas siekia vos vienerius metus. Tuo tarpu prokuroras greičiausiai siektų, jog kaltinamojo veiksmai būtų kvalifikuojami pagal sunkesnę nusikaltimą, t. y. rengimąsi išžaginti ar seksualiai prievartauti, tokiu būdu užtikrinant didesnę vaikų apsaugą bei siekiant tinkamai įgyvendinti BK 41 str. 2 d. numatytus bausmės tikslus²³³. Vis dėlto, toks skirtingas asmenų suinteresuotumas minėtų straipsnių kvalifikacija greičiau jau primena siekį manipuliuoti teisingumo sistema nei tikslą tinkamai pritaikyti baudžiamąjį įstatymą, taip, jog asmuo būtų teisingai nubaustas²³⁴. Vis dėlto kyla klausimas kaip esant minėtoms situacijoms kurti vienodą teismų praktiką ir kaip spręsti neproporcingų bausmių dydžių klausimą, kai vienais atvejais kaltinamojo veiksmai kvalifikuojami kaip baigtas viliojimo nusikaltimas, o kitais kaip rengimąsi išžaginti, ir pastarajam gresia akivaizdžiai skirtingos bausmės.

Atsakant į pirmąjį klausimą pažymėtina tai, jog visi atvejai, kai kaltinamasis pasiūlo mažamečiui susitikti ir šiame pasiūlyme gana aiškiai įvardija savo tikslą – lytiškai santykiuoti ar tenkinti lytinę aistrą, arba pasiūlyme sukonkretina bei apibrėžia kokie seksualinio pobūdžio veiksmai su mažamečiu bus atliekami, iš kurių galima nustatyti kokį seksualinį nusikaltimą kaltinamasis rengiasi daryti, ir imasi konkrečių veiksmų, jog susitikimas įvyktų, visais atvejais turėtų būti kvalifikuojami pagal sunkesnę nusikaltimą, t. y. rengimąsi išžaginti ar seksualiai prievartauti. Kaltinamojo veiksmus kvalifikuojant pagal sunkesnę nusikaltimą siekiama suvienodinti teismų praktika, išvengti situacijų, kai realiai tokius pačius veiksmus atlikę

²³¹ „Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas,“ *supra note*, 2: 62 straipsnis.

²³² *Ibid*, 55 straipsnis.

²³³ *Ibid*, 41 straipsnis.

²³⁴ „Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas,“ *supra note*, 9: 1 straipsnis, žiūrėta 2020 m. balandžio 14 d.

kaltinamieji yra baudžiami skirtingai, t. y. vienais atvejais pagal labai sunkų, kitais atvejais pagal nesunkų nusikaltimą, taip pat siekiama išvengti ir tų atvejų, kai realiai kaltinamasis rengiasi padaryti labai sunkų nusikaltimą (mažamečio išžaginimą), tačiau manipuluojant teismų sistema pastarojo veiksmai yra kvalifikuojami pagal nesunkų (viliojimo) nusikaltimą, ir tokiu būdu kaltinamasis geba išvengti realiai jam gresiančios, griežtesnės BK 149 str. 4 d. numatytos baudžiamosios atsakomybės. Be jokios abejonės, kaltinamojo veiksmus kvalifikuojant pagal sunkesnę nusikaltimą yra siekiama dar labiau apsaugoti vaikus nuo pastarųjų seksualinio išnaudojimo.

Siekiant atsakyti į antrąjį klausimą, t. y. kaip reikėtų spręsti neproporcingų bausmių dydžių klausimą, tikslinga būtų atsižvelgti į užsienio baudžiamuosius įstatymus, kuriuose taip pat yra numatyta baudžiamoji atsakomybė už viliojimo nusikaltimą. Kaip jau buvo minėta, seksualinio viliojimo nusikaltimai yra įtvirtinti tiek Jungtinės Karalystės, Šiaurės Airijos tiek Škotijos nacionaliniuose baudžiamuosiuose įstatymuose. Tiek Jungtinės Karalystės 2003 m. Seksualinių nusikaltimų akto 15 straipsnis, tiek Šiaurės Airijos 2008 m. Įsakymo dėl seksualinių nusikaltimų 22 straipsnis, tiek Škotijos 2005 m. Vaikų apsaugos ir seksualinių nusikaltimų prevencijos akto 1 straipsnis – už susitikimą su vaiku po pastarojo viliojimo (*šios normos savo ruožtu yra itin panašios į Lietuvos BK 152¹ str. 1 d. įtvirtintą viliojimo nusikaltimą*), kai teismo procesas vyksta pagal kaltinamąjį aktą, numato maksimalią laisvės atėmimo bausmę iki 10 metų²³⁵. Akivaizdu, jog užsienio baudžiamuosiuose įstatymuose už minėto nusikaltimo padarymą numatyta bausmė yra ko ne 10 kartų griežtesnė nei Lietuvos baudžiamajame kodekse numatytoji. Visgi, siekiant atkreipti dėmesį į minėto (viliojimo) nusikaltimo pavojingumą, palyginimui yra pateikiami kiti, užsienio baudžiamuosiuose įstatymuose apibrėžti, nusikaltimų pavyzdžiai, už kurių padarymą įstatymų leidėjas numatė tokio paties dydžio bausmę kaip ir už susitikimą su vaiku po pastarojo viliojimo, t. y. laisvės atėmimą iki 10 metų. Tiek Jungtinės Karalystės 2003 m. Seksualinių nusikaltimų aktas, tiek Šiaurės Airijos 2008 m. Įsakymas dėl seksualinių nusikaltimų numato toli gražu ne vieną nusikaltimą už kurį yra numatyta laisvės atėmimo iki 10 metų bausmė. Štai keletas iš jų: *seksualinis užpuolimas*, užtraukiantis baudžiamąją atsakomybę asmeniui, kuris liečia kitą asmenį be pastarojo sutikimo; užsiėminėjimas bet kokio seksualinio pobūdžio veikla vaiko akivaizdoje; vaiko vertimas stebėti trečiojo asmens atliekamą seksualinį aktą ar pornografinio pobūdžio filmus ir pan.²³⁶ Atsižvelgiant į tai, jog už šiuos išvardytus nusikaltimus įstatymų leidėjas numatė lygiai tokią pačią bausmę kaip ir už vaiko viliojimo nusikaltimą,

²³⁵ „Sexual Offences Act 2003“, *Legislation*, žiūrėta 2020 m. balandžio 14 d., <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2003/42/section/15>; „The Sexual Offences (Northern Ireland) Order 2008“, *Legislation*, žiūrėta 2020 m. balandžio 14 d., <http://www.legislation.gov.uk/nisi/2008/1769/article/22>; „Protection of Children and Prevention of Sexual Offences (Scotland) Act 2005“, *Legislation*, žiūrėta 2020 m. balandžio 14 d., <http://www.legislation.gov.uk/asp/2005/9>.

²³⁶ „Sexual Offences Act 2003“, *supra note*, 131 ir „The Sexual Offences (Northern Ireland) Order 2008“, *Legislation*, žiūrėta 2020 m. balandžio 14 d., <http://www.legislation.gov.uk/nisi/2008/1769/contents>.

darytina išvada, jog savo pavojingumu šie nusikaltimai tarpusavyje yra laikomi ganėtinai panašūs.

Grįžtant prie aukščiau išvardintų, užsienio baudžiamuosiuose įstatymuose įtvirtintų, nusikaltimų, už kuriuos numatyta laisvės atėmimo bausmė iki 10 metų, pažymima, jog pastarieji yra neginčijamai panašūs į Lietuvos baudžiamojo kodekso 153 str. 1 d. įtvirtintą tvirkinimo nusikaltimą. Ir visgi, nepaisant to, jog Jungtinės Karalystės baudžiamuosiuose įstatymuose viliojimo bei tvirkinimo nusikaltimai yra laikomi ganėtinai panašaus pavojingumo ir už pastaruosius yra numatytos tokio paties dydžio bausmės, Lietuvos baudžiamajame kodekse šie nusikaltimai panašu, jog laikomi akivaizdžiai skirtingais, kadangi už tvirkinimo nusikaltimą (BK 153 str. 1 d.) numatytas bausmės maksimumas ko ne penkis kartus viršija viliojimo nusikaltime (BK 152¹ str. 1 d.) numatytąjį. Iš pažiūros, jeigu vertintume tik su fiziniu kaltinamojo bei vaiko kūno sąlyčiu susijusius tvirkinamuosius veiksmus, gali atrodyti, jog tvirkinimo nusikaltimas iš tiesų yra kur kas pavojingesnis nei viliojimo nusikaltimas. Tačiau, kalbant apie minėtą tvirkinimo nusikaltimą (BK 153 str.) nereikėtų pamiršti ir intelektualinio pobūdžio tvirkinamųjų veiksmų, kurie kartu su fizinių sąlyčių apibrėžiančiais veiksmais patenka į tą pačią BK 153 str. 1 d. Kaip matyti iš teismų praktikos intelektualinio pobūdžio veiksmai gali pasireikšti *amoraliais pasakojimais, seksualinio pobūdžio SMS žinučių rašymu, siuntimu ir pan.*²³⁷. Tokiais atvejais kyla klausimas ar tikrai šie veiksmai gali būti laikomi kur kas pavojingesniais už viliojimo nusikaltime numatytuosius. Tuo labiau kyla klausimas kuo apskritai šie intelektualinio pobūdžio tvirkinamieji veiksmai skiriasi nuo viliojimo nusikaltime apibrėžtų.

Štai pavyzdžiui Lietuvos apeliacinio teismo byloje, kuri buvo nagrinėta šiek tiek aukščiau, aptariant atvejus, kai kaltinamasis vilioja vyresnį negu 14 m., tačiau jaunesnį negu 16 m., asmenį ir susitikimo metu pastarąjį išnaudoja, aiškios takoskyros tarp viliojimo ir tvirkinimo nusikaltimuose apibrėžtų neteisėtų veiksmų (*(konkrečiai tarp pasiūlymo susitikti ir ėmimosi konkrečių veiksmų (BK 152¹ str.) bei amoralinių, seksualinio pobūdžio žinučių rašymo (BK 153 str.))*), nėra. Šioje byloje neteisėti intelektualinio pobūdžio tvirkinamieji veiksmai, papildomai nevertinant byloje nustatytų kitų su fiziniu sąlyčiu susijusių tvirkinamųjų veiksmų, pilna apimtimi atitinka ne tik BK 153 str. 1 d., bet ir 152¹ str. 1 d. Nagrinėjamoje byloje užfiksuotos kaltinamojo nukentėjusiajai siūtos žinutės (*„Gal masažiuko <...> Paimk draugę ir atvažiuokit malonumo pajausi“*²³⁸ bei kitos) yra ne tik amorališkos bei seksualinio pobūdžio (kas savo ruožtu prilyginama intelektualinio pobūdžio tvirkinamiesiems veiksams), bet ir neginčijamai panašios į kaltinamojo pasiūlymą susitikti, siekiant lytiškai santykiauti (prilyginama viliojimui). Ir visgi,

²³⁷ „Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. vasario 27 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-122-307/2020“, *supra note*, 129.

²³⁸ „Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. vasario 27 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-122-307/2020“, *supra note*, 129.

vien tas faktas, jog minėtoje byloje kaltinamasis neapsiribojo amoralių, seksualinio pobūdžio žinučių rašymu, ir susitikimo metu atliko su fiziniu sąlyčiu susijusius tvirkinamuosius veiksmus, t. y. glostė nukentėjusios nuoga krūtinę, ko pasekoje kaltinamojo veiksmai buvo kvalifikuojami tik pagal vieną BK 153 str. 1 d., neišsprendžia klausimo pagal kurį straipsnį (BK 152¹ str. ar BK 153 str.) būtų kvalifikuojami kaltinamojo veiksmai, nenustačius su fiziniu sąlyčiu susijusių tvirkinamųjų veiksmų, t. y. nustačius tik tai, jog kaltinamasis rašė amoralaus pobūdžio SMS žinutes.

Be jokios abejonės suvokiama, jog BK 153 straipsnis baudžiamąją atsakomybę numato ne vien už intelektualinio pobūdžio tvirkinamuosius veiksmus, ir šių veiksmų toli gražu nesiekama suabsoliutinti, tačiau minėtu pavyzdžiu siekiama atkreipti dėmesį į tai, jog teismų praktikoje gali pasitaikyti tokių situacijų, kai neteisėti kaltinamojo veiksmai gali atitikti ne tik BK 152¹ str. 1 d., bet ir BK 153 str. 1 d., apibrėžtus neteisėtus veiksmus. O tai savo ruožtu rodo, jog tam tikrais atvejais šios normos savo pavojingumu gali būti labai panašios, ir vertinant būtent šiuos atvejus, neatrodo teisinga, jog už tuos pačius veiksmus (amoralių, seksualinio pobūdžio SMS žinučių rašymą) vienais atvejais kaltinamajam gali būti inkriminuojamas apysunkis tvirkinimo nusikaltimas, numatantis laisvės atėmimo bausmę iki 5 metų, o kitais atvejais vėlgi už tuos pačius veiksmus (amoralių, seksualinio pobūdžio SMS žinučių rašymą, kurios gali būti vertinamos kaip pasiūlymas susitikti seksualiniais tikslais ir ėmimąsi konkrečių veiksmų, jog susitikimas įvyktų) kaltinamajam gali būti inkriminuojamas nesunkus viliojimo nusikaltimas, numatantis laisvės atėmimo bausmę iki 1 metų. Atsižvelgiant į tai, jog už BK 152¹ str. 1 d. įtvirtintą viliojimo nusikaltimą yra numatyta akivaizdžiai neproporcinga bausmė, pastarąją siūlytina griežtinti didinant laisvės atėmimo bausmės maksimumą. Sugriežtinus viliojimo nusikaltime numatytą laisvės atėmimo bausmės maksimumą, siekiama šio nusikaltimo bausmę padaryti proporcingesnę tiek išžaginimo, seksualinio prievartavimo, tiek tvirkinimo nusikaltimuose numatytoms bausmėms. Tokiu būdu siekiama išvengti gana absurdiškų situacijų, kai vien kaltinamojo pasiūlyme susitikti išreiškiamas žodžių konkretumas / nekonkretumas, siekiant apibūdinti seksualinio pobūdžio veiksmus, kurių siekia kaltinamasis, tampa kriterijumi lemiančiu ne tik skirtingą veikų kvalifikaciją, bet ir akivaizdžiai neproporcingų bausmių skyrimą. Taip pat padidinus BK 152¹ str. 1 d. numatytą laisvės atėmimo bausmės maksimumą, siekiama užtikrinti, jog pasitaikius situacijoms, kai neteisėti kaltinamojo veiksmai formaliai gali būti kvalifikuojami ir kaip viliojimo, ir kaip tvirkinimo nusikaltimas, neproporcingas už šiuos nusikaltimus numatytų bausmių skirtumas netaptų neteisėtu manipuliavimo įrankiu kvalifikuojant kaltinamojo veiksmus pagal nesunkų viliojimo nusikaltimą.

Pažymėtina ir tai, jog padidinus BK 152¹ str. 1 d. numatytos bausmės maksimumą, itin aktualus taptų šios normos taikymo klausimas, kai jaunesnį negu šešiolikos metų asmenį vilioja

neseniai pilnametystės sulaukęs asmuo. Profesorius O. Fedosiukas²³⁹ laikosi nuomonės, jog tokiais atvejais minėtas straipsnis (BK 152¹ str. 1 d.) taikomas būti neturėtų bei atkreipia dėmesį į panašias situacijas bandančią spręsti BK 151¹ str. 5 d. įtvirtintą straipsnio netaikymo išimtį²⁴⁰. Šiai nuomonei yra pritartina. Visgi, baudžiamoji atsakomybė kyla tik už pavojingas bei baudžiamąjį kodeksą uždraustas veikas, o vien formalus kaltinamojo veiksmų atitikimas nusikalstamos veikos sudėčiai, nenustačius pavojingumo elemento, neturėtų užtraukti baudžiamosios atsakomybės²⁴¹. Manytina, jog ir šiuo aptariamu atveju vertinant kaltinamojo, kuris neseniai sulaukė pilnametystės, veiksmų teisėtumą, turėtų būti atsižvelgiama į minėtų veiksmų pavojingumą. Vertinant minėtus atvejus pirmiausia reikėtų atsakyti į klausimą ar tikrai neseniai sulaukusio pilnametystės (pvz., 18 m.) asmens veiksmai, kai pastarasis bendrauja su jaunesniu negu šešiolikos metų (pvz., 15 m.) asmeniu, siekdamas su pastaruoju užmegzti romantiškus santykius, siekdamas susitikti, o laikui bėgant gal net ir lytiškai santykiauti, gali būti laikomi ant tiek pavojingais, jog užtrauktų baudžiamąją atsakomybę. Manytina, jog ne. Nors minėti kaltinamojo veiksmai formaliai atitinka BK 152¹ str. 1 d. numatytos nusikalstamos veikos sudėties požymius, tačiau akivaizdu, jog daugeliu atveju realiai tokie veiksmai negali būti pripažįstami nei itin pavojingais, nei galinčiais „padaryti žalą visuomeniniams žmonių santykiams, fiziniais <...> asmenims“²⁴².

Pažymėtina ir tai, jog Lietuvos baudžiamajame įstatyme įtvirtinant minėtą viliojimo normą buvo remtasi „2011 m. gruodžio 13 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvoje dėl kovos su seksualine prievarta prieš vaikus, jų seksualiniu išnaudojimu ir vaikų pornografija“²⁴³ įtvirtintomis nuostatomis. Iš šios Direktyvos preambulės matyti, jog valstybėms narėms nukreiptu įpareigojimu nacionaliniuose teisės aktuose įtvirtinti normą, draudžiančią ryšių mezgimą su vaikais seksualiniais tikslais, buvo siekiama užtikrinti didesnę vaikų seksualinio neliečiamumo apsaugą, kai pastarieji yra seksualiai išnaudojami, pasinaudojant internetinių tinklų suteikiamu anonimiškumu, kai kaltinamasis turi neribotas galimybes nuslėpti „savo tikrąją tapatybę ir asmenines savybes, pvz. savo amžių“²⁴⁴. Ir nors šis požymis (tapatybės ar amžiaus nuslėpimas) nėra privalomas BK 152¹ str. 1 d. įtvirtintos nusikalstamos veikos sudėties požymis, visgi manytina, jog minėtos Direktyvos preambulėje viliojimo nusikaltimą siejant su interneto grėsme bei interneto suteikiamu anonimiškumu, buvo siekiama kriminalizuoti ir atkreipti dėmesį

²³⁹ Fedosiukas, *supra note*, 103: 117.

²⁴⁰ „Lietuvos baudžiamasis kodeksas“, *supra note*, 2: 151¹ straipsnis.

²⁴¹ Šia teismo nutartimi remiamasi vien dėl pateikto BK 11 straipsnio išaiškinimo. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. balandžio 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-216/2013“, <http://liteko.teismai.lt/viesasprenimupaieska/tekstas.aspx?id=6188dee3-4652-4f4f-859d-759e7a73f26b>.

²⁴² *Ibid.*

²⁴³ „2011 m. gruodžio 13 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2011/92/ES dėl kovos su seksualine prievarta prieš vaikus, jų seksualiniu išnaudojimu ir vaikų pornografija, kuria pakeičiamas Tarybos pamatinis sprendimas 2004/68/TVR“, *supra note*, 18.

²⁴⁴ *Ibid.*: 3.

ne į paprastą romantiškų santykių vediną paauglių bendravimą, bet į tuos atvejus, kai kaltinamasis slepia savo tikrąją tapatybę ar amžių, bendrauja su vaiku apsimesdamas pastarojo bendraamžiu ar draugu, ko pasekoje įgijęs vaiko pasitikėjimą pasiūlo pastarajam susitikti turėdamas tikslą seksualiai išnaudoti vaiką. Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, bei siekiant, jog paprastų romantiškų santykių ieškančiam, neseniai pilnametystės sulaukusiam, asmeniui už jaunesnio negu šešiolikos metų asmens viliojimą, nesant tarp veiksmų dalyvių didelio amžiaus, fizinės bei dvasinės brandos skirtumo, nebūtų inkriminuojama BK 152¹ str. 1 d., siūlytina šio straipsnio 3 dalyje numatyti panašią, BK 151¹ str. 5 d. įtvirtintai, išimtį, numatant, jog „šio straipsnio 1 dalyje nurodyti veiksmai nelaikomi nusikaltimu, jeigu tarp veiksmų dalyvių nėra didelio amžiaus ar dvasinės ir fizinės brandos skirtumo“²⁴⁵. Tokiu būdu siekiama užtikrinti, jog natūralus paauglių flirtavimas, romantiškų santykių mezgimas internete nevirstų neteisėtais veiksmais atitinkančiais BK 152¹ str. 1 d., numatytos nusikalstamos veikos sudėties požymius.

Apibendrinant viską, kas išdėstyta, teigtina, jog kaltinamojo veiksmai, kai pastarasis ne tik vilioja, bet ir seksualiai išnaudoja jaunesnį negu šešiolikos metų asmenį, yra kvalifikuojami pagal seksualinį vaiko išnaudojimą numatančias baudžiamojo kodekso normas (BK 149 str., 150 str., 151¹ str., 153 str.), papildomai neinkriminuojant perteklinės viliojimo (BK 152¹ str.) normos, kadangi šioje normoje apibrėžti viliojimo veiksmai ir taip įeina į sunkesnių seksualinių nusikaltimų sudėtį. Vieninteliai atvejai, kai viliojimo (BK 152¹ str.) norma gali būti pritaikoma praktikoje, yra susiję su kaltinamojo veiksmais, kai pastarasis pasiūlo nukentėjusiajam susitikti seksualiniais tikslais, imasi konkrečių veiksmų, kad susitikimas įvyktų, tačiau susitikimo metu jokių seksualinio pobūdžio veiksmų neatlieka, o įrodyti kokį seksualinį nusikaltimą kaltinamasis rengėsi daryti taip pat yra praktiškai neįmanoma, bei atvejai, kai kaltinamasis vilioja 14 – 16 m. asmenį, tačiau susitikimo metu pastarojo seksualiai neišnaudoja. Visi kiti atvejai, kai kaltinamasis nukentėjusiajam pasiūlo susitikti seksualiniais tikslais ir iš pastarojo pasiūlymo yra aišku kokį seksualinį nusikaltimą kaltinamasis rengiasi daryti, visais atvejais turėtų būti vertinami kaip rengimasis padaryti seksualinį nusikaltimą, t. y. kaip rengimasis išžaginti ar seksualiai prievartauti, bet ne kaip baigtas viliojimo nusikaltimas. Atsižvelgiant į tai, jog skirtingos baudžiamojo įstatymo normos (BK 149 str., BK 150 str. ir BK 152¹ str.), kriminalizuoja be ne tuos pačius nusikalstamus veiksmus (skiriasi tik veikos baigtumo momentu), tačiau už pastaruosius numato akivaizdžiai neproporcingas bausmes, BK 152¹ straipsnyje numatytą bausmę siūlytina griežtinti, didinant laisvės atėmimo bausmės maksimumą. Siekiant užtikrinti, jog realiai nepavojingi neseniai sulaukusio pilnametystės kaltinamojo veiksmai (*flirtavimas, romantiškų santykių mezgimas su jaunesniu negu šešiolikos metų*

²⁴⁵ „Lietuvos baudžiamasis kodeksas“, *supra note*, 2: 151¹ straipsnis, žiūrėta 2020 m. balandžio 26 d. (Nedidelį amžiaus, fizinės ir dvasinės brandos skirtumą atskiriant žodžiu ar.).

asmeniu internete (kai tarp veiksmų dalyvių nėra didelio amžiaus skirtumo)), formaliai atitinkantys BK 152¹ str. 1 d. įtvirtintos nusikalstamos veikos sudėties požymius, nebūtų laikomi nusikalstamais, siūlytina BK 152¹ straipsnį papildyti 3 dalimi, numatant šio straipsnio netaikymo išimtį.

IŠVADOS

1. Pakankama mažamečio socialinė branda, sąmoningai išreikštas sutikimas bei reiškiamą iniciatyva lytiniams santykiams, suvokiant jų esmę bei galimas pasekmes, yra laikomi pakankamais kriterijais, galinčiais lemti išvadą, jog nusikalstama veika, numatyta BK 149 str. 4 d. ar BK 150 str. 4 d., padaryta nebuvo.
2. Nustačius, jog kaltinamasis nesuvokė, tačiau *turėjo ir galėjo suvokti* tyčinių seksualinių nusikaltimų kvalifikuojančius požymius, o konkrečiai nukentėjusiojo amžiaus ypatumus (mažametis, nepilnametis), minėti nusikalstamos veikos kvalifikuojantys požymiai pastarajam yra inkriminuojami naudojantis mišrios kaltės institutu.
3. Formalus kaltinamojo veiksmų atitikimas nusikalstamos veikos (BK 151¹ str. 2 d.) sudėčiai, nenustačius pastarojo tiesioginės tyčios, t. y. kaltinamojo sąmoningo siekimo bei suvokimo, jog pastarasis siūlo bei išgauna nepilnamečio asmens sutikimą lytiniams santykiams tik dėl pasiūlyto, pažadėto ar suteikto piniginio ar kitokios formos atlygio, yra ne kas kitas, kaip tik romantiškas bei teisėtas kaltinamojo gestas, bet ne nusikalstamas veiksmas BK 151¹ str. 2 d. prasme.
4. BK 151¹ str. 2 d. numato baudžiamąją atsakomybę tik už neprievartinius lytinius santykius, todėl pasiūlius, bet nenustačius nepilnamečio asmens sutikimo lytiškai santykiauti mainais už atlygį, neteisėti veiksmai, priklausomai nuo to ar po išreikšto pasiūlymo, lytiniai santykiai neįvyko (BK 22 str. 1 d. ir BK 151¹ str. 2 d.) ar įvyko prieš nukentėjusiojo valią (149 str. 3 d. ar BK 150 str. 3 d. arba BK 151 str. 2 d.), kvalifikuojami pagal skirtingas baudžiamojo kodekso normas.
5. Pagrindinė tvirkinimo bei seksualinio prievartavimo kitokio fizinio sąlyčio būdu atribojimo problema yra susijusi su neteisėtų veiksmų (*lytinių organų glostymo, lietimo*) intensyvumo vertinimu, siekiant nustatyti kokia veika buvo padaryta (esant intensyviu lytinių organų lietimui – BK 150 str. 4 d., esant fragmentiškam – BK 153 str. 1 d.). Neteisėtų fizinio sąlyčio veiksmų (*glostymo, lietimo*) intensyvumą teismų praktikoje padeda nustatyti pastarųjų sąsajumas su lytinės aistros tenkinimu bei panašumas į lytinius santykius. Papildomomis aplinkybėmis vertinant šių veiksmų intensyvumą galėtų tapti: kaltinamojo tikslas patenkinti lytinę aistrą bei lengvinančių sąlygų, skirtų tikslui pasiekti, sudarymas, fizinio sąlyčio (*glostymo, lietimo*) nuoseklumas bei kryptingumas siekiamo tikslo atžvilgiu bei fizinio sąlyčio metu liečiamų lytinių organų skaičius. Vertinant neteisėtus lytinių organų lietimą, glostymo veiksmus nereikėtų pamiršti, jog ne formali neteisėto veiksmo apibrėžtis ar terminas rodo pastarojo pavojingumą, bet kaltinamojo tikslas atliekant šiuos veiksmus. Todėl tais atvejais, kai yra nustatoma, jog kaltinamasis lietė ar glostė

mažamečio asmens lytinius organus turėdamas tikslą tenkinti lytinę aistrą, nepaisant to, jog nebuvo nustatyta kitų papildomų dirginamųjų veikslių, turėtų būti svarstoma galimybė kaltinamojo veiksmus kvalifikuoti kaip seksualinį mažamečio prievartavimą.

6. Kaltinamojo veiksmai, kai pastarasis pasiūlo nukentėjusiajam susitikti, imasi konkrečių veikslių, kad susitikimas įvyktų, ir iš pastarojo pasiūlymo turinio yra aišku kokį seksualinį nusikaltimą kaltinamasis rengiasi daryti, visais atvejais turėtų būti kvalifikuojami pagal sunkesnę nusikaltimą, t. y. rengimąsi padaryti išžaginimą / seksualinį prievartavimą, bet ne baigtą viliojimo nusikaltimą.

PASIŪLYMAI

1. BK 15 straipsnyje įtvirtintą netiesioginės tyčios apibrėžimą siūlytina pakeisti taip, jog jis apimtų ne tik materialias, bet ir formalias nusikalstamų veikų sudėtis.
2. BK 151¹ str. 5 d. nurodytus – „*nedidelį amžiaus*“, „*dvasinės ir fizinės brandos*“ skirtumus siūlytina atskirti žodeliu „*ar*“.
3. BK 153 straipsnį siūlytina papildyti 2 dalimi numatant baudžiamąją atsakomybę „*tam, kas atliko jaunesnio negu šešiolikos metų asmens intelektualinio tvirkinimo veiksmus*“.
4. BK 152¹ str. 1 d. numatytą laisvės atėmimo bausmę siūlytina griežtinti, didinant laisvės atėmimo bausmės maksimumą.
5. BK 152¹ straipsnį siūlytina papildyti 3 dalimi, numatant šio straipsnio netaikymo išimtį, pažymint, jog „*šio straipsnio 1 dalyje nurodyti veiksmai netaikomi nusikaltimu, jeigu tarp veiksmų dalyvių nėra didelio amžiaus ar dvasinės ir fizinės brandos skirtumo*“.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

Norminė literatūra

1. „Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas“, *Valstybės žinios* 89, 2741 (2000). TAR, žiūrėta 2020 m. balandžio 26 d. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.2B866DFF7D43/asr>.
2. „Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas“, *Valstybės žinios* 37, 1341 (2002). TAR, žiūrėta 2020 m. balandžio 14 d. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.EC588C321777/asr>.
3. „Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 151¹, 153 straipsnių papildymo ir pakeitimo įstatymas“, *Valstybės žinios* 86, 4540 (2010). LRS, žiūrėta 2019 m. rugsėjo 17 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.377767?positionInSearchResults=125&searchModelUUID=b06a43a3-ac7c-46fe-8bdb-aec375c9e74f>.
4. „Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 7, 8, 27, 60, 95, 97, 151, 151-1, 153, 162, 307, 308, 309 straipsnių ir priedo pakeitimo ir Kodekso papildymo 100-1, 100-2, 152-1, 251-1 straipsniais“, *Valstybės žinios* 3404, (2014). LRS, žiūrėta 2020 m. kovo 31 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/54910c10ae9c11e39054dc0fb3cb01ae?positionInSearchResults=0&searchModelUUID=b06a43a3-ac7c-46fe-8bdb-aec375c9e74f>.
5. „Baudžiamojo kodekso 153 straipsnio pakeitimo bei Kodekso papildymo 151(1) straipsniu įstatymo projekto aiškinamasis raštas Nr. XP-221(2)“. LRS, žiūrėta 2020 m. vasario 23 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.249931?jfwid=-gs204ke98>.
6. „Baudžiamojo kodekso 7, 8, 60, 95, 151, 151, 153, 162, 307, 308, 309 straipsnių pakeitimo ir papildymo, Kodekso papildymo 100(1), 100(2), 152(1) ir 252(1) straipsniais ir Kodekso priedo papildymo įstatymo projekto Atitikties lentelė“. LRS, žiūrėta 2020 m. balandžio 3 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.433466?jfwid=-1cf20o6men>.
7. „Lietuvos Respublikos Konstitucija“, Lietuvos aidas 220-0, (1992). LRS, žiūrėta 2020 m. vasario 25 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.1890/asr>.
8. „Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos įstatymas dėl Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos baudžiamojo kodekso patvirtinimo“, *Vyriausybės žinios*, 18, 147 (1961). LRS, žiūrėta 2020 m. kovo 31 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.20465?jfwid=-fxdp782c>.
9. „Europos Tarybos konvencija dėl vaikų apsaugos nuo seksualinio išnaudojimo ir seksualinės prievartos prieš juos“, 2007 m. spalio 25 d., *Valstybės žinios* 136, 6972 (2012). LRS, žiūrėta 2020 m. vasario 23 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.20465?jfwid=-fxdp782c>.

seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.434001?positionInSearchResults=0&searchModuleUUID=b06a43a3-ac7c-46fe-8bdb-aec375c9e74f.

10. „2011 m. gruodžio 13 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2011/92/ES dėl kovos su seksualine prievarta prieš vaikus, jų seksualiniu išnaudojimu ir vaikų pornografija, kuria pakeičiamas Tarybos pamatinis sprendimas 2004/68/TVR“, EUR-lex. Žiūrėta 2020 m. balandžio 3 d. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX%3A32011L0093>.
11. „2011 m. balandžio 5 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2011/36/ES dėl prekybos žmonėmis prevencijos, kovos su ja ir aukų apsaugos, pakeičianti Tarybos pamatinį sprendimą 2002/629/TVR“, EUR-lex. Žiūrėta 2020 m. vasario 23 d. <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2011/36/oj/?locale=lt>.
12. „Vaiko teisių konvencija,“ 1989 m. lapkričio 20 d. Jungtinių Tautų Generalinės Asamblėjos 44/25 rezoliucija pagal Trečiojo komiteto pranešimą (A/44/736 ir Corr. 1), *Valstybės žinios* 60, 1501 (1995). LRS, žiūrėta 2020 m. vasario 23 d. <https://seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.19848>.
13. „Sexual Offences Act 2003“, *Legislation*, žiūrėta 2020 m. balandžio 14 d. <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2003/42/contents>.
14. „Sexual Offences (Scotland) Act 2009“, *Legislation*, žiūrėta 2020 m. kovo 12 d., <https://www.legislation.gov.uk/asp/2009/9/contents>.
15. „Protection of Children and Prevention of Sexual Offences (Scotland) Act 2005“, *Legislation*, žiūrėta 2020 m. balandžio 14 d., <http://www.legislation.gov.uk/asp/2005/9/crossheading/sexual-services-of-children-and-child-pornography>.
16. „Protection of Children and Prevention of Sexual Offences (Scotland) Act 2005,“ *Scottish Government*, žiūrėta 2020 m. kovo 14 d., <https://www2.gov.scot/Publications/2006/11/17153941/2>.
17. „Sexual Offences Act 2003 Explanatory Notes“, *Legislation*, žiūrėta 2020 m. kovo 14 d. <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2003/42/notes>.
18. „Criminal Law (Sexual Offences) Act 2017“, *Irish Statute Book*, žiūrėta 2020 m. balandžio 5 d., <http://www.irishstatutebook.ie/eli/2017/act/2/enacted/en/print#sec4>.
19. „The Sexual Offences (Northern Ireland) Order 2008“, *Legislation*, žiūrėta 2020 m. balandžio 14 d., <http://www.legislation.gov.uk/nisi/2008/1769/article/22>.

Specialioji literatūra

20. Abramavičius, Armanas, Švedas, Gintaras, „Kai kurios baudžiamosios atsakomybės už nusikaltimus vaikų seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui reglamentavimo problemos,“ *Teisė* 66, 1 (2008): 8-18.
<https://www.journals.vu.lt/teise/article/view/375/316>.
21. Babachinaitė, Genovaitė, „Smurtinio nusikalstamumo samprata, tendencijos ir šiuolaikiniai raiškos ypatumai Lietuvoje,“ *Jurisprudencija* 1, 103 (2008): 16-21.
<https://www3.mruni.eu/ojs/jurisprudence/article/view/2628/2433>.
22. Bikelis, Skirmantas, „Kaltininko abejonė dėl nusikalstamos veikos aplinkybių ir jos baudžiamasis teisinis vertinimas,“ *Jurisprudencija* 8, 98 (2007): 41-47.
<https://www3.mruni.eu/ojs/jurisprudence/article/view/2690/2494>.
23. Bikelis, Skirmantas, „Tyčinė kaltė baudžiamosios teisės teorijoje ir teismų praktikoje“. Daktaro disertacija, Mykolo Romerio universitetas, 2007.
<https://repository.mruni.eu/handle/007/15929?locale-attribute=lt>.
24. Fedosiukas, Olegas, „Dirbtinis kriminalizavimas kaip teisinės praktikos patologija,“ *Teisės apžvalga* 2, 14 (2016): 28-47.
https://www.vdu.lt/cris/bitstream/20.500.12259/32524/1/ISSN2029-4239_2016_N_2_14.PG_28-47.pdf.
25. Fedosiukas, Olegas, „Nusikaltimų žmogaus seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui kvalifikavimas“ (paskaitų tezės, Mykolo Romerio teisės mokykla).
26. Girdenis, Tomas, „Subjektyvieji nusikalstamos veikos sudėties požymiai“ (paskaitų tezės, Mykolo Romerio teisės mokykla, 2011).
27. Grigutytė, Neringa, Gudaitė, Gražina „Seksualinės prievartos padariniai ir jų sąsajos su traumos įveikos strategijomis paauglystėje,“ *Visuomenės sveikata* 1, 44 (2009): 56-69
[http://www.hi.lt/uploads/pdf/visuomenes%20sveikata/2009.1\(44\)/56-69%20psl.pdf](http://www.hi.lt/uploads/pdf/visuomenes%20sveikata/2009.1(44)/56-69%20psl.pdf).
28. Milinis, Albertas ir kt., *Lietuvos baudžiamoji teisė. Specialioji dalis. Pirmoji knyga*. Vilnius: Justitia, 2013.
29. Piesliakas, Vytautas. *Lietuvos baudžiamoji teisė. Pirmoji knyga. Antroji pataisyta ir papildyta laida*. Vilnius: Justitia, 2009.
30. Piesliakas, Vytautas. *Lietuvos baudžiamoji teisė. Antroji knyga. Aplinkybės, darančios įtaką baudžiamajai atsakomybei, ir nusikalstamos veikos teisiniai padariniai*. Vilnius: Justitia, 2008.
31. Ustilaitė, Stasė ir kt., „Vaikų ir jaunimo rengimo šeimai programų rengimas“ (Mokomoji metodinė priemonė, 2007): 1-205.
<http://www.smm.lt/uploads/documents/svietimas/neformalus%20ugdymas/SPPC.pdf>.

32. Ūselė, Laura, „Jaunų pilnamečių (18-20 metų) socialinė branda – nepilnamečių baudžiamosios atsakomybės ypatumų jiems taikymo veiksnys“, *Teisės problemos* 2, 68 (2010): 58-91. <http://teise.org/wp-content/uploads/2016/10/2010-2-usele.pdf>.

Kiti šaltiniai

33. „Asmenybės psichologija bei jos tyrinėjimo objektas“, *Psichologas*. Žiūrėta 2020 m. kovo 4 d., <https://psichologas.lt/asmenybes-psichologija-bei-jos-tyrinejimo-objektas/>.
34. „Duomenys apie nukentėjusius vaikus (iki 18 metų)“, Informatikos ir ryšių departamentas prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos. Žiūrėta 2019 m. rugsėjo 17 d., https://www.ird.lt/lt/paslaugos/nusikalstamu-veiku-zinybinio-registro-nvzr-atviri-duomenys-paslaugos/ataskaitos-1/nusikalstamumo-ir-ikiteisminių-tyrimu-statistika-1/view_item_datasource?id=7672&datasource=31766.
35. „Duomenys apie nukentėjusius vaikus (iki 18 metų)“, Informatikos ir ryšių departamentas prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos. Žiūrėta 2019 m. rugsėjo 17 d., https://www.ird.lt/lt/paslaugos/nusikalstamu-veiku-zinybinio-registro-nvzr-atviri-duomenys-paslaugos/ataskaitos-1/nusikalstamumo-ir-ikiteisminių-tyrimu-statistika-1/view_item_datasource?id=7672&datasource=31764.
36. „ES teisės perkėlimas ir įgyvendinimas“, Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija, žiūrėta 2020 m. kovo 31 d., <https://tm.lrv.lt/lt/veiklos-sritys-1/es-reikalu-koordinavimas/es-teises-perkelimas-ir-igyvendinimas>.
37. „Lietuvių kalbos žodynas“, LKŽ, žiūrėta balandžio 7 d., <http://www.lkz.lt/?zodis=intensyvus&lns=-1&les=-1&id=13018250000>.
38. „Age of consent“, *Wikipedia*, žiūrėta 2019 m. lapkričio 30 d., https://en.wikipedia.org/wiki/Age_of_consent.
39. „Ages of consent in North America“, *Wikipedia*, žiūrėta 2020 m. kovo 12 d., https://en.wikipedia.org/wiki/Ages_of_consent_in_North_America.
40. „Age of consent laws“, *Australian Institute of Family Studies*, žiūrėta 2019 m. lapkričio 30 d., <https://aifs.gov.au/cfca/publications/age-consent-laws>.
41. „The law on sex“, fpa the sexual health company, žiūrėta 2020 m. balandžio 12 d., <https://www.fpa.org.uk/factsheets/law-on-sex#refs>.

Teismų praktika

42. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2004 m. gruodžio 30 d. Teismų praktikos išžaginimo ir seksualinio prievartavimo baudžiamosiose bylose apžvalga Nr. 49. Teismų praktika. 2004, 22.
43. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. gruodžio 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-527/2011.
44. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. kovo 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-129/2012.
45. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. lapkričio 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-563/2012.
46. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. gegužės 14 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-250/2013.
47. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. spalio 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-421/2013.
48. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. gruodžio 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-625/2013.
49. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. balandžio 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-216/2013.
50. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. rugsėjo 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-371/2014.
51. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. rugsėjo 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-356/2014.
52. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. vasario 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-16-895/2016.
53. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. balandžio 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-116-942/2016.
54. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. gegužės 17 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-180-788/2016.
55. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. birželio 5 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-191-697/2018.
56. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. spalio 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-232-942/2018.
57. Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. vasario 27 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-122-307/2020.
58. Lietuvos apeliacinio teismo 2017 m. kovo 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-57-307/2017.

59. Lietuvos apeliacinio teismo 2017 m. liepos 13 d. nutartis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1A-353-483/2017.
60. Lietuvos apeliacinio teismo 2015 m. gegužės 7 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-109-483/2015.
61. Lietuvos apeliacinio teismo 2015 m. balandžio 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-293-518/2015.
62. Lietuvos apeliacinio teismo 2015 m. spalio 16 d. nutartis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1A-601-518/2015.
63. Lietuvos apeliacinio teismo 2015 m. lapkričio 11 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-279-398/2015.
64. Lietuvos apeliacinio teismo 2014 m. sausio 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-62/2014.
65. Lietuvos apeliacinio Teismo 2012 m. balandžio 2 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-158-2012.
66. Lietuvos apeliacinio teismo 2012 m. spalio 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-260/2012.
67. Lietuvos apeliacinio teismo 2012 m. balandžio 2 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-158/2012.
68. Lietuvos apeliacinio teismo 2011 m. balandžio 29 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-263/2011.
69. Kauno apylinkės teismo 2016 m. lapkričio 17 d. baudžiamasis įsakymas baudžiamojoje byloje Nr. 1-2222-917/2016.
70. Panevėžio apygardos teismo 2019 m. gegužės 21 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-80-366/2019.
71. Šiaulių apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2017 m. birželio 16 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. N1-78-616/2017.
72. Panevėžio apygardos teismo 2014 m. rugsėjo 2 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-82-193/2014.
73. Šiaulių apygardos teismo 2014 m. birželio 19 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-473-309-2014.
74. Klaipėdos apygardos teismo 2012 m. liepos 5 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-52-107-2012.
75. Vilniaus apygardos teismo 2010 m. gruodžio 8 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-1177-376-2010.

76. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2014 m. birželio 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1-1664-961/2014.
77. Šiaulių apygardos teismo 2019 m. sausio 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-6-519/2019.
78. Šiaulių apygardos teismo 2017 m. spalio 11 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-246-616/2017.
79. Šakių rajono apylinkės teismo 2014 m. liepos 9 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. M1-85-829/2014.
80. Klaipėdos apygardos teismo 2017 m. kovo 24 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. N1-32-462/2017.
81. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2010 m. gegužės 25 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1-377-859/2011.
82. Panevėžio apygardos teismo 2017 m. balandžio 28 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-12-185/2017.
83. Panevėžio apygardos teismo 2018 m. birželio 18 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-56-491/2018.
84. Mažeikių rajono apylinkės teismas 2017 m. lapkričio 11 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1-220-832/2017.
85. Vilniaus apygardos teismo 2018 m. kovo 29 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-99-315/2018.
86. Panevėžio apygardos teismo 2018 m. sausio 8 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-27-334/2018.
87. Vilniaus regiono apylinkės teismas 2019 m. sausio 18 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-17-298/2019.
88. Trakų rajono apylinkės teismas 2016 m. gegužės 9 d. baudžiamasis įsakymas 1-170-213/2016.
89. Vilniaus apygardos teismo 2008 m. vasario 25 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-58-312/2008.

ANOTACIJA

Reikšminiai žodžiai: bejėgiška būklė, seksualinis prievartavimas, tvirkinimas, viliojimas, rengimasis išžaginti.

Darbe aptariama vieno labiausiai pažeidžiamų asmenų – vaiko, nukentėjusio nuo seksualinės prievartos, baudžiamoji teisinė samprata bei kaltinamojo suvokimo apie nukentėjusiojo amžių reikšmė nusikalstamos veikos kvalifikavimui. Skiriamas dėmesys mažametystės nulemtos bejėgiškos būklės ypatumams bei jos paneigimo galimybėms aptarti. Darbe analizuojama Lietuvos baudžiamajo kodekso 151¹ straipsnio sudėtis bei šio straipsnio netaikymo išimtis.

Darbe atskleidžiamos pagrindinės Lietuvos teismų praktikoje pasitaikančios problemos, kurios kyla siekiant atriboti seksualinį mažamečio prievartavimą kitokio fizinio sąlyčio būdu nuo pastarojo tvirkinimo bei rengimąsi padaryti mažamečio išžaginimą nuo pastarojo viliojimo. Darbe pateikiami ir galimi aptartų problemų sprendimo būdai, minėtų seksualinių nusikaltimų atribojimo kriterijai. Paskutinę darbo dalį sudaro išvados bei pasiūlymai.

ANNOTATION

Key words: state of helplessness, sexual abuse, molestation, child grooming, preparation for rape.

This thesis discusses the criminal legal concept of one of the most vulnerable person – a child, who has been a victim of sexual abuse, and the significance of the accused's persons perception of the victim's age for the qualification of a criminal offense. Attention is paid to the peculiarities of the state of helplessness caused by minor age and possibilities of denying said state. Composition of Article 151¹ of the Lithuanian Criminal Code and the exemptions of this article are also analyzed in the thesis.

The thesis reveals the main problems which occur in Lithuanian case law whilst trying to distinguish sexual abuse of a minor in the form of other physical contact from molestation; attempted rape of a minor from grooming. The paper also presents possible solutions to the problems discussed, as well as separation criteria for aforementioned sexual crimes. Authors conclusions and suggestions are provided in the last part of the paper.

SANTRAUKA

Darbo tema yra „Seksualinė prievarta prieš vaikus ir jos kvalifikavimo problemos“.

Darbe aptariama nuo seksualinės prievartos nukentėjusio asmens (mažamečio, nepilnamečio) teisinė samprata bei kaltinamojo suvokimo apie nukentėjusiojo amžių reikšmė tyčinių nusikalstamų veikų kvalifikuojančių požymių inkriminavimui, atskleidė teismų praktikoje pasitaikančias problemas, susijusias su skirtingų tyčinės nusikalstamos veikos pagrindinių ir kvalifikuotų sudėties požymių suvokimu bei taikomu mišrios kaltės institutu. Darbe analizuojamas vienas iš išžaginimo bei seksualinio prievartavimo sudėtyse numatytų valios palaužimų būdų – pasinaudojimas mažametystės nulemta bejėgiška būkle – padėjo atskleisti kokiais atvejais teismų praktikoje preziumuojama taisyklė, jog paprastai mažametis asmuo yra laikomas bejėgiškos būklės, gali būti paneigta, bei atskleidė vaiko socialinės brandos, sąmoningai išreikšto sutikimo lytiniams santykiams reikšmę nusikalstamų veikų kvalifikavimui. Darbe aptariamas Lietuvos baudžiamojo kodekso 151¹ straipsnis atskleidė kaip savanoriški lytiniai santykiai atsižvelgiant į kaltinamojo amžiaus ypatumus gali tapti skiriamąja riba tarp teisėto ir nusikalstamo veiksmo, o išanalizavus šio straipsnio 2 dalies sudėtį buvo aptarta dėl pasiūlyto atlygio duodamo nepilnamečio asmens sutikimo reikšmė nusikalstamų veikų kvalifikavimui.

Darbe analizuojama Lietuvos teismų praktika atskleidė, jog pagrindinė problema kylanti siekiant atriboti seksualinį mažamečio prievartavimą kitokio fizinio sąlyčio būdu nuo pastarojo tvirkinimo yra susijusi su neteisėtais lytėjimą apibrėžiančiais fizinio sąlyčio veiksmais (lytinių organų glostymu ir lietim) bei pastarųjų intensyvumo vertinimu. Išanalizavus Lietuvos teismų praktiką darbe buvo išskirti pagrindiniai kriterijai, padedantys lengviau nustatyti kuriai baudžiamojo įstatymo normai (seksualinio prievartavimo ar tvirkinimo) turėtų būti priskirti neteisėti fizinio sąlyčio veiksmai (lietimas, glostymas) – kaltinamojo tikslas atliekant neteisėtus veiksmus, fizinio sąlyčio panašumas į lytinius santykius bei kaltinamojo galimybė tenkinti lytinę aistrą atliekant neteisėtus veiksmus. Darbe analizuojamas jaunesnio negu šešiolikos metų asmens viliojimo (BK 152¹ str.) nusikaltimas bei pastarojo santykis su kitais baudžiamajame kodekse įtvirtintais seksualiniais nusikaltimais (išžaginimu, seksualiniu prievartavimu) parodė, jog daugeliu atveju viliojimo norma yra perteklinė ir praktikoje nepritaikoma. Darbe pastebėta, jog visi atvejai, kai kaltinamasis ne tik vilioja, bet ir seksualiai išnaudoja jaunesnį negu šešiolikos metų asmenį yra kvalifikuojami pagal seksualinį vaiko išnaudojimą numatančias normas, o tie atvejai, kai iš kaltinamojo pasiūlymo yra neginčijamai aišku kokį seksualinio pobūdžio nusikaltimą pastarasis ruošiasi daryti, visais atvejais turėtų būti kvalifikuojami kaip rengimasis padaryti mažamečio išžaginimą ar seksualinį prievartavimą.

SUMMARY

The topic of this thesis is “Child Sexual Abuse and Problems of Its Qualification“.

The thesis discusses the legal concept of sexual abuse victim (a minor, underaged child) and the meaning of accused’s persons perception of the victims age for incriminating qualifying features of intentional offences. The paper also reveals problems in case law, related to the perception of different basic and qualifying features of an intentional criminal act and the applicable institute of mixed guilt. The thesis provides an analysis of one of the methods of rape and sexual assault – exploitation of the state of helplessness of the minor – which has helped to see where the rule of case law, in which a minor is considered helpless, can be denied. It also revealed the importance of the child’s social maturity and deliberately expressed consent as a component of qualification of criminal offense. Discussion of Article 151¹ of the Lithuanian Criminal Code have shown how consensual sexual intercourse with regards to age of the accused person might become the dividing line between lawful and criminal action. After analyzing the composition of part 2 of the aforementioned article, the significance of minor’s consent with relation to a remuneration was discussed in the light of criminal offence qualification.

The case law which was analysed in the thesis have revealed that the main problem in distinguishing sexual abuse of a minor in the form of other physical contact from molestation is related to how we define illegal physical actions (touching and stroking of genitals) and how we assess the intensity of such actions. Analysis of Lithuanian case law helped identify the main criteria which could determine proper attribution of illegal physical contact (touching, stroking) to the relevant article of criminal law (sexual rape or molestation) – the accused’s persons purpose in performing said physical acts, similarity of physical contact to sex and the ability to satisfy sexual desires through said acts. The analysis of the crime of grooming a child under the age of sixteen (Article 1521 of Criminal Code) as well as its relationship with other criminal sexual acts established in the Criminal Code (rape, sexual abuse) have shown that the grooming article is excessive and inapplicable in practice. It was observed that all cases, where the accused not only grooms but also sexually abuses a child under the age of sixteen, are qualified according to articles regulating sexual abuse of a child. Whereas the cases in which it can be clearly deducted what kind of sexual criminal act the accused person is intending, the criminal act should always be qualified as an attempted rape or attempted sexual abuse of a child.

PATVIRTINIMAS APIE ATLIKTO DARBO SAVARANKIŠKUMĄ

2020-05-04

Vilnius

Aš, Mykolo Romerio universiteto (toliau – Universitetas), Mykolo Romerio teisės mokyklos, Baudžiamosios teisės ir proceso instituto, Baudžiamosios teisės ir kriminologijos programos studentė, Ieva Semėnaitė, patvirtinu, kad šis rašto darbas / bakalauro / magistro baigiamasis darbas „Seksualinė prievarta prieš vaikus ir jos kvalifikavimo problemos“:

1. Yra atliktas savarankiškai ir sąžiningai;
2. Nebuvo pristatytas ir gintas kitoje mokslo įstaigoje Lietuvoje ar užsienyje;
3. Yra parašytas remiantis akademinio rašymo principais ir susipažinus su rašto darbų metodiniais nurodymais.

Man žinoma, kad už sąžiningos konkurencijos principo pažeidimą – plagijavimą studentas gali būti šalinamas iš Universiteto kaip už akademinės etikos pažeidimą.

Ieva Semėnaitė